

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BÖLGESEL EKONOMİK GELİŞMEDE EĞİTİMİN ROLÜ
VE
ESKİŞEHİR UYGULAMASI**

Yasemin ÖZENEN

(Yüksek Lisans Tezi)

ESKİŞEHİR - 1991

İÇİNDEKİLER

<u>TABLOLAR</u>	VIII
<u>ŞEKİLLER</u>	IX
<u>GİRİS</u>	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME

I. <u>BÖLGENİN GELİŞME DURUMU</u>	4
A. BÖLGENİN DOĞAL YAPISI	5
1. <u>Konumu</u>	5
2. <u>Jeolojik Yapısı</u>	7
B. SOSYO-EKONOMİK YAPISI	7
1. <u>Demografik Yapısı</u>	8
2. <u>Eğitim Yapısı</u>	10

a. Toplumsal Değerler	13
b. Dinsel Değerler	14
3. <u>Öğrenim Yapısı</u>	15
a. İşgücü Yapısı	15
b. Sosyal Güvenlik	17
C. <u>TEKNOLOJİK YAPISI</u>	18
1. <u>Endüstriyel Yapısı</u>	19
2. <u>Ulaşım Yapısı</u>	20
II. <u>BÖLGESEL GELİŞMEDE ZAMAN VE MEKAN MODELLERİ</u>	23
A. <u>BÖLGESEL GELİŞMEDE ZAMAN MODELİ</u>	23
1. <u>Geleneksel Toplumlar</u>	23
2. <u>Gelişen Toplumlar</u>	24
3. <u>Gelişmiş Toplumlar</u>	26
B. <u>BÖLGESEL GELİŞMEDE MEKAN MODELİ</u>	26
1. <u>Bölgesel Farklılıklar</u>	27
2. <u>Şehirleşme Farklılığı</u>	27
3. <u>Merkez-Çevre Farklılığı</u>	30
III. <u>BÖLGESEL GELİŞMEDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM MODELLERİ</u>	32
A. <u>EĞİTİM MODELLERİ</u>	33

1. <u>Çevre Etkisi</u>	34
2. <u>Kurumsal Etkiler</u>	35
a. Aile İçi Eğitim	36
b. Resmi Eğitim	37
c. İşbaşı Eğitimi	38
B. <u>ÖĞRETİM MODELLERİ</u>	39
1. <u>Öğretimin Altyapısı</u>	40
2. <u>Öğretimde Altyapı Türleri</u>	41
a. İlk Öğretim	42
b. Orta Öğretim	44
c. Lise - Meslek Öğretimi	45
d. Yüksek Öğretim	46
e. Yaygın Öğretim	48
C. <u>ÖĞRETİMDE PLANLAMA</u>	49
1. <u>Eğitim Planlaması</u>	50
2. <u>Eğitim Yatırımları</u>	52
a. Devlet Yatırımları	54
b. Özel Yatırımlar	56
c. Diğer Yatırımlar	57

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİŞEHİR'İN EKONOMİK GELİŞMESİNDE EĞİTİMİN ROLÜ

I. <u>ESKİŞEHİR'İN GELİŞME DURUMU</u>	58
A. BÖLGENİN DOĞAL YAPISI	60
1. <u>Konumu</u>	61
2. <u>Jeolojik Yapısı</u>	62
B. SOSYO-EKONOMİK YAPISI	63
1. <u>Demografik Yapısı</u>	64
2. <u>Eğitim Yapısı</u>	66
a. Toplumsal Değerler	68
b. Dinsel Değerler	69
3. <u>Öğrenim Yapısı</u>	70
a. İşgücü Yapısı	71
b. Sosyal Güvenlik	72
C. TEKNOLOJİK YAPISI	75
1. <u>Endüstriyel Yapısı</u>	76
2. <u>Ulaşım Yapısı</u>	78

II. <u>ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE ZAMAN VE MEKAN MODELLERİ</u>	81
A. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE ZAMAN MODELİ	81
B. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE MEKAN MODELİ	83
1. <u>Bölgesel Farklılıklar</u>	84
2. <u>Şehirleşme Farklılıkları</u>	85
3. <u>Merkez-Çevre Farklılığı</u>	87
III. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM MODELLERİ	89
A. EĞİTİM MODELLERİ	89
1. <u>Çevre Etkisi</u>	91
2. <u>Kurumsal Etkiler</u>	92
a. Aile İçi Eğitim	92
b. Resmi Eğitim	94
c. İşbaşı Eğitimi	
B. ÖĞRETİM MODELLERİ	97
1. <u>Öğretimin Altyapısı</u>	98
2. <u>Öğretimin Altyapı Türleri</u>	99
a. İlk Öğretim	100
b. Orta Öğretim	102
c. Lise - Meslek Öğretimi	103
d. Yüksek Öğretim	107
e. Yaygın Öğretim	111

C. ÖĞRETİMDE PLANLAMA	112
1. <u>Eğitim Planlaması</u>	112
2. <u>Eğitim Yatırımları</u>	114
a. Devlet Yatırımları	120
b. Özel Yatırımlar	121
c. Diğer Yatırımlar	122
IV. <u>ESKİŞEHİR'İN EĞİTİM ÖĞRETİM SORUNLARI VE ÇÖZÜMLERİ</u>	124
<u>SONUÇ</u>	127
<u>FAYDALANILAN KAYNAKLAR</u>	i-vii

T A B L O L A R

<u>No.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No.</u>
1	Türkiye ve Eskişehir'in İli'nin Nüfus Sayım Yıllarına Göre Nüfus ve Nüfus Artış Oranları	63
2	SSK Kayıtlarına Göre, Yıllar İtibariyle Eskişehir'de İşyeri ve İşçi Sayıları	72
3	1989-1990 Öğretim Yılında Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Bağlı Okulların Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları Bakımından Dağılımları	104
4	1989-90 Öğretim Yılı Yüksek Öğretim Kurumlarına Ait Genel Dağılımlar (Türkiye-Eskişehir Karşılaştırması)	108
5	Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 1985-1990 Yıllarına Ait Genel Bütçe Tablosu	116
6	Anadolu Üniversitesi'nin 1985-1990 Yıllarına Ait Bütçe Tablosu	117

ŞEKİLLER

<u>No.</u>	<u>Şekilin Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	75

G İ R İ Ő

Ekonomik gelişmeler, insanların daha iyi bir yaşam standardına ulaşmaları, refahlarının yükseltilmesi ve eğitim-öğretim sisteminin daha da iyileştirilmesini sağladıkları gibi, gelişen ve iyileştirilen eğitim-öğretim sistemi de yetiştirdiği vasıflı insangücü ile ekonomik ve teknolojik gelişmelerin sağlanmasında en önemli rolü oynadığı söylenebilir.

Teknolojik gelişmeler çağında, insanların ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yerine getirilmesinde, kendilerine düşen görev ve sorumluluğu başarıyla yerine getirebilmeleri için öğrenimlerini devam ettirmeleri şarttır. Öğrenimlerini devam ettiremedikleri takdirde ise, bir süre sonra bilgi ve beceri bakımından geri kalabilirler. Bu nedenle sürekli değişen teknolojik bilgi ve becerilerin izlenmesi gerekmektedir.

İnsanların günümüz şartlarına uygun iyi bir eğitim-öğretim görmüş sayılabilmeleri için, toplumun ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin üretiminde aktif rol oynayabilecek düzeyde yetiştirilmeleri daha yararlı olacaktır. Bunun için de doğal kaynakların korunması ve

geliştirilmesi, insangücü kaybının önlenmesi ve vasıflı insangücünün yetiştirilmesi gibi ekonomik yapıda önemli rol oynayan konular için gerekli temel bilgi ve becerilerin eğitim kurumlarının her aşamasında uygulanarak yararlı sonuçlar alınabileceği açıktır.

Bölgesel ekonomik gelişmede, özellikle kırsal bölgelerdeki nüfusun geçim kaynağı hangi sektörlerle dayanıyorsa (sektörlerin yoğunluğuna göre) eğitim kurumlarındaki temel bilgi ve becerilere ek olarak bu yönde de mesleki eğitimin verilmesi sonucu, yetişen nüfusun öğrendikleri bilgileri aynı zamanda uygulama alanı da bulabileceklerinden hem kendileri için hem de hem bölgeleri için yararlı olacaktır. Çünkü mesleki eğitim görmüş bir kimsenin mesleki eğitim görmemiş bir kimseye göre daha iyi ekonomik geleceğe ulaşacaktır.

Bölgesel ekonomik gelişmenin dolayısıyla ülkenin ekonomik gelişmesi ve toplum refahının arttırılmasında en büyük etken eğitim-ekonomi ilişkisi arasında olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde eğitim-ekonomi ilişkisi çerçevesinde, bölgesel gelişmede eğitimin rolüne genel olarak değinildikten sonra, ikinci bölümde ise Eskişehir İli'nin ekonomik gelişmesinde eğitimin rolü incelenmeye çalışılmış ve Eskişehir'in eğitim-öğretim sorunları ortaya konarak çözüm yollarının bulunmasına gayret edilmiştir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

B Ö L G E S E L G E L İ Ő M E

I. BÖLGENİN GELİŞME DURUMU

Dünyamızda insanların yüzde seksenbeŐi gelişmemiş ülkelerde yaŐamaktadırlar. Gelişmemişlik kısmen mutlak kısmen de görelilik olarak açlığın, sefaletin ve ızdırabın yaygın olması demektir. Bunun nedeni araştırıldığında, fiziksel kaynakların nüfusa oranla yetersiz olmasıdır. Aynı zamanda ekonomide tam istihdamın gerçekteŐirilememesi, emeğin verimliliğinin düşük bulunmasıdır. Bu ülkelerde gelir dağılımının da bozuk ve adil olmaması göze çarpmaktadır.

Bölgesel gelişme politikalarının da amacı bazı bölgesel sorunları (yeni ekonomik koŐullara adaptasyon, işsizlik, kentsel yığılma vb.) çözmek ve ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımını sağlamaktır(1).

Bunlardan da önemlisi yeterli eğitim düzeyinin, sosyal refah ve güvenliğin sađlanmamıŐ olması, gelişmişliği engelleyen temel faktörlerden olduğu görülmektedir.

(1) Zeynel DİNLER, Bölgesel İktisat, Uludağ Üniv.Yay.Ya.No: 3-049-0133, B.2, Bursa, 1986, s.136.

Gelişmekte olan ülkelerde fiziksel kaynakların, yani kapital biriminin ve üretim-kapital etkinliğinin arttırılması ile mevcut sosyo-ekonomik durumun iyileştirileceği düşünülebilir. Ancak, bununla sosyal etmenlere eğilmenin de gereğini kabul etmek zorunludur. Çünkü, gelişmeyi sağlayacak fiziksel kaynakların yetersizliği yanında, sosyal yapının gelişmeye ve yeniliğe karşı büyük bir katılığı bulunmaktadır. Bunun aşılması da hayli zor olmaktadır.

Ekonomiler, gerekli olan sermayenin sağlanması ve modern teknolojinin transferi ile büyümelerini sağlayabileceklerini düşünmüşlerdir. Ancak, burada insan faktörünün önemine de değinmek gerekir. Büyüme kantitatif bir olay olarak görülürken, gelişmişlik kalitatif bir değer taşımaktadır.

Gelişmede sosyal faktörler, fiziksel kaynaklar yanında büyük önem taşımaktadır. Fiziksel kaynaklar bir an için arzu edilen düzeyde ve ölçüde sağlansa bile bunun toplumda arzu edilen sosyal etkinliği sağlayacağı söylenemez. Çünkü, sosyal etkinlik, sosyal bir değişim içersinde elde edilir.

Toplumlarda sosyal değişim için gerekli ortam hazırlanmadan fiziksel yatırımların ekonomik gelişmeyi sağlaması da beklenemez. Bununla birlikte sosyal değişim fiziksel yatırımlardan soyutlanamaz. Çünkü, fiziksel çevredeki değişim sosyal yapıyı etkiler. Fakat fiziksel çevredeki değişimi sağlayabilmek için de sosyal değişimin de gerekliliği lazımdır.

Sosyal yapıda arzu edilen değişikliği sağlamak için fiziksel yatırım yanında sosyal yatırımlara yönelmek gerekir. Böylece sosyal ve fiziksel yatırımlar karşılıklı etkileşim ile büyüme ve gelişme sağlanır.

Burada sosyal faktörlerin gelişme üzerindeki etkileri üzerinde durmak gereklidir. Başka bir deyişle, gelişme üzerinde sosyal faktörlerin etkilerinin yanında bölgenin yapısına da değinmek gereklidir.

A. BÖLGENİN DOĞAL YAPISI

Bölgenin gelişmişlik durumunu etkileyen önemli doğal faktörlere kısaca değinmek gerekmektedir. Ekonomik gelişme ve büyümesine etken olan doğa faktörünün önemi küçümsenememektedir. Öncelikle, ekonomik faaliyetin bulunduğu bölgenin konumu, orada yaratılan ekonomiyi belirlemektedir. Bu ise; konum, coğrafi şartların, yeraltı ve yerüstü doğa zenginliklerini içermektedir. Su kaynakları, deniz, nehir göl, orman, arazinin yapısı, iklim, maden kaynakları bir ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklardır.

Doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetlerin ön koşuludur. Ekonomik faaliyetlerin seviyesinin belirlenmesinde bölge yapısının önemi büyüktür. Bu bölge ayrıca, ulaşım etkinliği kadar tarım, sanayii, ticaret ve hizmetler gibi üstyapı unsurlarını da yoğun olarak etkilemektedir. Bölge yapısı genellikle taşınamaz, bölünemez olduğundan kalıcı birer unsurdur.

Bölge yapısı iki başlıkta incelenebilir:

1. Konumu

Bir bölgenin kuruluş ve yerleşim yeri olarak seçilmesi için öncelikle belli bir ekonomik faaliyetin gerçekleşmesi için lüzumlu olan faktörlere sahip olması gerekir (2).

(2) Hüsnü ERKAN, Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme-Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım, İzmir, 1987, s.60.

Ancak, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde kuruluş yeri seçimini etkileyen etmenlerde farklılıklar görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde taşıma harcamaları önemli rol oynarken, az gelişmiş ülkelerde ise dışsal ekonomiler daha büyük önem taşımaktadır (3).

Medeniyetlerin geliştiği bölgelere bakacak olursak, genellikle deniz kıyıları, nehirler ve buna benzer yerler olduğu görülecektir. Bu yerlerde şehirleşme hareketlerinin gelişmişliğini görürken buraların aynı zamanda ticaret merkezleri olduklarını da görmekteyiz. Örneğin, Akdeniz çevresindeki şehirleşmeler ve medeniyetler bu yerleşim yerlerinde tarım, ticaret, ulaştırma alanlarında büyük gelişmeler göstermiştir.

Arazinin yapısı, yaratılacak ekonomiyi belirlemektedir. Örneğin; denizlerle çevrili bir bölgenin denizciliğin, ovaları olan bölgenin ziraatin, dağlık bir bölgede de hayvancılığın geliştiği görülmektedir.

İklim şartları da yaratılacak ekonomide büyük etken olmaktadır. "Gelişmemiş ve az gelişmiş ülkeleri sahip oldukları iklim koşulları yönünden daha yakından incelediğimizde, endüstrileşmiş ülkelerin dört mevsimi de yaşayan bir iklim kuşağında bulunmalarına karşılık, geri kalmış ülkelerin çok sıcak ya da çok soğuk iklim kuşağında bulduklarını saptıyoruz"(4).

Diğer yönden iklim insanların faaliyetlerini düzenleyen unsur olmaktadır. Sıcak ve bunaltıcı bir iklimin insanların daha gevşek ve çalışma arzusundan uzak, soğuk iklim insanların daha çalışkan ve atik bir yapıya sahip oldukları söylenebilir.

(3) DİNLER, s. 72.

(4) DİNLER, s. 136.

Bu saydığımız faktörler de şüphesiz ki yaratılan ekonomiyi etkilemekte, bölgenin gelişmesine ve kalkınmasına etken olmaktadırlar.

2. Jeolojik Yapısı

Sanayileşme hareketlerinin başlaması ile jeolojik yapının önemi artmıştır. Yeraltı zenginlikleri ekonomilerin büyümesine ve gelişmesine neden olmuştur. Fakat bunu genellemek biraz yanlış olmaktadır. Nitekim, jeolojik yapısı zengin olan bir çok ülkenin hala büyüme ve gelişmesini sağlayamadığı görülmektedir. Örneğin; petrol kaynakları bol olan yörelerin gelişmişliği söylenememektedir. Ama aynı kaynaklara sahip Amerika gibi yörelerin büyük gelişmeler gösterdiği de bir gerçektir.

Tabii kaynaklar sabit, taşınmaz denilmesine rağmen altyapı kaynakları buna istisna teşkil etmektedir. Pekala, altyapı kaynakları olan madenler ve petrol, doğan gaz bugün kilometrelerce uzaklara nakledilmektedir. Bu durumda bulunduğu bölgenin gelişme ve kalkınmasına yardımcı olmazken, taşınan ülkede bunları gerçekleştirmektedir. Bu maden cevherlerinin sanayii ülkelerince işlenerek oraların ekonomilerine daha fazla etkili olmaktadır.

B. SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Ülkelerin gelişmişlik ve gelişmemişlik durumlarını belirleyen faktörlerin karşılaştırılmaları sonucunda ortaya konulabilmektedir. Bu durumu belirleyen faktörleri sosyo-ekonomik ve teknolojik yapı olarak iki başlık altında incelemek gereklidir.

Bunlardan sosyolojik yapıda, ülkenin demografik ve eğitim-öğretim yapısının incelenmesi gereklidir. İkinci olarak teknolojik yapıda ise, o ülkenin endüstriyel gücü, yaygın ulaştırma sistemi ve benzeri hususları da gözönünde bulundurulmalıdır.

İncelemenin özelliğini sosyo-ekonomik durum teşkil ettiğinden burada işgücü yapısının, sosyal güvenlik koşullarının da önemine değinmek gerekir.

Bu incelemede, toplumsal yapıya ekonomik sosyo-organik bir anlayışla yaklaşımdır. Ulusal gelişim ve kalkınmanın organik bir açılımı olmaktadır. Burada, fonksiyonel bağınlaşma ve karşılıklı ilişkiler içersinde bulunulduğundan daha kapsamlıdır.

1. Demografik Yapısı

Bir bölgenin gelişmesini, sosyo-ekonomik yönden etkileyen ve aynı zamanda bu gelişmelerden büyük ölçüde etkilenen o bölgenin nüfusedir, o bölgede yaşayan toplumsal olayları yaratan ve dolayısıyla nüfusu oluşturan insanlardır.

Bu karşılıklı etkileşim sürecini şöyle açıklayabiliriz:

Bir bölgenin geliştirilmesi için, ekonomik kararlar alınırken o bölgenin nüfusunun yoğunluğu, göçler gibi demografik özelliklere dikkat etmek gerekmektedir. Bu, bölge nüfus faktörünün, alınacak ekonomik kararlarda etkili olduğunu gösterir (5).

Diğer yandan, bölgenin ekonomik gelişme modeli ve hedefleri de bölge nüfusunun birçok özelliklerini değiştiren etkiler yapacaktır.

(5) Halil DİRİMTEKİN, Türkiye Ekonomisi, Eskişehir, 1989, s.163.

Örneğin, kamu yatırımlarında bu kırsal bölgelere öncelik verilmesi veya özel kesimi çeşitli "muafiyetlerde" bu bölgelere yatırım yapmaya özendirilerek bazı temel tedbirlerin alınması bu bölgede yaşayan nüfusun eğitim düzeyini yükseltecek, yaşama şartlarının daha iyileştirilmesini sağlayacak ve sosyal faaliyet etkinliklerini çoğaltacaktır. Kısacası, o bölgeye canlılık gelecek, hayat gelecek ve bölge halkının refah seviyesi arttırılmış olacaktır (6).

Kırsal bölgelerin gelişmesi için ekonomik kararların alınmaması, bu bölgelere yatırım yapılmaması, çalışma sahalarının açılmaması sonucu bu bölgelerden gelişmiş sanayi bölgelerine doğru göç olayı başlayacak ve bunun sonucunda da önemli demografik sonuçların doğmasına yol açılacaktır.

Bu önemli demografik sonuçlardan ilki, gelişen sanayi bölgelerindeki artan istihdam, yüksek ücretler, eğlence vb. faktörler kırsal bölgelerdeki genç, dinamik ve kalifiye işgücünün gelişmiş sanayi bölgelerine göç etmesine neden olacaktır.

Böylece gelişmiş sanayi bölgelerine doğru nüfus göçü sonunda, zaten az olan genç, dinamik ve kalifiye işgücünü kaybeden kırsal bölgelerin gelişme umutları böylece ortadan kalkmış olacaktır.

Gelişmiş sanayi bölgeleri ise, bu göç sonucu taze kana ve güçlü işgücüne kavuşmuş olacak ki, bunun sonucunda da genç ve dinamik bir nüfusa sahip olacaktır.

Diğer önemli bir demografik sonuç ise, kırsal bölgelerden gelişmiş sanayi bölgelerine göç eden nüfus sonucu, giderek kalabalıklaşan ve yığılan insanların da oluşturduğu merkezlerin kent olma özelliğidir.

Bu göç sonucu gelişen kent merkezlerinde yerel düşünce yapısı gibi, aktif nüfusun sektörler arasındaki dağılımı da değişikliğe uğrayacaktır.

(6) Erol MANİSALI, Gelişme Ekonomisi, İst.Üniv.Yay.No: 2042, İktisat F.354, İstanbul, 1975, s.38.

Böylece, daha önce birinci sektörde istihdam edilen nüfus, daha sonra ikinci veya üçüncü sektörlere kayacaktır. Böyle bir gelişme sonucu da işgücü ücretlerinin düşmesine ve işgücü arzının artmasına neden olacaktır.

Ayrıca, kırsal alandan göç eden nüfus gelişmiş sanayi bölgesinin yerleşme düzeninde değişikliklere neden olacak, gecekondular alanları oluşacak ve çarpık bir görüntü meydana gelecektir.

Tüm bu yukarıda bahsedilen demografik sonuçların meydana gelmesi için daha önce de belirtildiği gibi kırsal bölgelerden gelişmiş sanayi bölgelerine göç olayının olmaması için alınacak ekonomik kararların yatırım alanlarının iyi seçilmesi, bölge yapısına uygun olması gerekmektedir.

Ayrıca, bölgenin gelişmesi, sadece doğal kaynakların zenginliğine, verimliliğine, ekonomik kararların ve yatırımlara bağlı olmayıp, aynı zamanda bölgenin nüfus adedine, karakterine ve yapısına da bağlı olduğu unutulmaması gerekli önemli bir noktadır.

2. Eğitim Yapısı

Bir bölgenin gelişebilmesi için gerekli olan en önemli şartlardan birisi de eğitim seviyesinin ve eğitim sisteminin geliştirilmesidir.

Eğitim ve öğretim insanların davranış, tercih ve zevklerini etkilediği gibi tüketim ve yerleşim yeri kararlarında da etkili olmaktadır (7). Aynı zamanda eğitim, işgücünün bilgi seviyesini daha da arttırarak daha nitelikli ve seçkin olmasını sağlar ve ekonomideki

(7) ERKAN, s. 102.

verimliliği arttırır. Böylece, bölgenin gelişmesinde önemli bir faktör olma özelliğini taşır.

Buna karşılık, ekonomik gelişme de daha fazla kaynak sağlanarak eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve eğitim sisteminin geliştirilmesi amacıyla eğitim hizmetlerinin iyileşmesini kolaylaştırmaktadır.

Eğitim, ayrıca toplumsal değişmeyi de sağlayarak, bölge ekonomisine canlılık kazandıran bir öge olmakta ve aynı zamanda teknolojinin de etkileyicisi durumundadır. İşte, kırsal bölgeleri canlandırmak, geliştirmek ve içinde buldukları hareketsizlikten kurtarmak için eğitim şarttır ve bölgenin gelişebilmesi için eğitimin yerini tutacak başka bir şey de yoktur. Yalnız burada üzerinde durulacak husus, eğitimin yapısı, eğitimin içeriğidir. Bölge halkına sadece okuma-yazma öğretmek değil, aynı zamanda ekonomik içerikli bilgiler sunmak ve bunun uzun vadeli yararlanabileceği şekilde hazırlanması, bunun yanısıra yaşayış tarzını, düşünce yapısını etkileyebilecek ve aynı zamanda ihtiyaçları hakkındaki bilgileri de içeren fonksiyonel bir eğitim gereklidir.

Eğitimin yapısını ilgilendiren en önemli konulardan biri, gelişmiş bölgelere göre kırsal bölgelerin çok şanssız olmasıdır. Bunun nedeni de bölgeler arasında eğitimde fırsat eşitsizliğidir. Bu farklı bölge halkları eğitim sektöründen aynı derecede yararlanamamaktadırlar. Gelişmiş bölgelerdeki toplum son teknolojik yenilikleri içeren bilgilerle ve eğitimcilerle eğitimlerini sürdürürken diğer taraftaki kırsal bölge halkı tüm bu teknolojik yeniliklerden uzak, belki de bu son yenilikleri içeren bilgilere sahip bir eğitimciden bile yoksun. Kırsal bölgelere gönderilen eğitimciler ya bu bölgelere gitmek istememekte veya gittikten sonra

ayrılmaktadırlar. Ya da bu bölgelere (kırsal bölgelere) giderek kalmak zorunda olanlar gelişmiş bölgelere gelmek için can atmakta ve en küçük fırsatı bile değerlendirebilmektedirler.

Tüm bunların sonucunda kırsal bölgelerde eğitim fırsat eşitliğini bulamayan, belki okuma-yazma bilmeyen kitle, okuma-yazmayı veya bu dönemleri başarıyla bitirme şansına sahip olanlar bir Yüksek Okul veya Fakülte de okumayı hayal etmektedirler.

Bu hayellerini gerçekleştirmek istediklerinde de hayal kırıklıklarına uğrayabilmektedirler. Çünkü, gelişmiş bir bölgede eğitim görmüş kişiyle, kırsal bir alanda eğitim görmüş kişinin aynı sınava katıldıkları düşünülürse, kırsal bölgeden gelen kişi bu sınav karşısında bocalayabilir. Çünkü sınav sistemi değişiktir, sınav soruları bilgi kapasitesinin üzerindedir. Bu sınav sonunda bu kişinin başarılı olduğu düşünülecek bile olsa, bu kişinin zaten gelir düzeyi düşüktür, başka bir yerde kalmak, okul masraflarını karşılamak zaten bütçesini aşacağı için yine devam edemeyecektir. Tüm bu zorlukları aşıp ta devam ederek başarılı bir meslek sahibi olduğu zaman, acaba kendi bölgesine geri dönerek bölgesini geliştirmek, bölge halkının bilgi ufkunu genişletmek isteyecek mi? Yoksa, gelişmiş bölgeleri tercih ederek, sadece kendi istikbalini mi düşünecek?

Bu farklı bölgelerde yaşayan insanlar aynı haklara, aynı özgürlüklere sahip değiller mi? Elbetteki sahipler. Ama, bu haklara sahip olabilmeleri devlete bağlıdır. Bu bölgelerin devletin desteğine daha çok ihtiyaçları vardır. Devlet tarafından desteklenen teknolojik yeniliklere sahip olan eğitimcilerin bu bölgelere gitmeleri cazip hale getirilmelidir.

a. Toplumsal Değerler

Toplumsal değerler toplumsal denetim biçimindedirler ve bölgesel gelişmede de etkili olduğu bilinmektedir.

Bir bölgenin gelişmesi, kapalılığı, tutuculuğu bir kenara bırakıp dışa açılma, yenilikçi olma ve teknolojiye ayak uydurma çabasıyla gerçekleştirilebilir.

Bir toplumda gelişmeye yönelik veya gelişmeyi engelleyici davranışlar ve şartları o toplumun sahip olduğu değer yargılarına, inançlarına, ideallerine ve bölgedeki kurumlara bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Bu nedenle bir bölgenin geliştirilmesi planlanırken o bölge halkının sahip olduğu toplumsal değerlerinin de önceden bilinmesi yararlı olacaktır.

Yeni değer yargılarının ortaya çıkışı, gelişme aşamalarına bağlı olarak toplumsal bütünleşmeyi arttırıcı veya azaltıcı yönde etkili olmaktadır. Yeni kurumsal altyapının oluşturulmasında ve değer yargılarının kazanılmasında devletin eğitim politikası ve yasal düzenlemeler çok önemli rol oynamaktadır (8).

Kırsal az gelişmiş bölgeler, gelişmiş sanayi bölgelerine göre, toplumsal değerlere daha sıkı sıkıya bağlı olup, günlük yaşamlarında bu değerlere çok önem vermektedirler.

(8) ERKAN, s. 60.

Ayrıca kırsal bölgelerdeki toplumsal değerler gelişmiş sanayi bölgelerinde yavaş yavaş geçerliliğini kaybederek onun yerini bilimsel, teknolojik yenilikler almaya başlamaktadır. Geniş aile yapısı terk edilerek küçük aile birimleri (anne-baba-çocuklar) benimsenmektedir.

b. Dinsel Değerler

"Din hiç bir zaman yıkıcı olmamıştır. Kalkındırıcı olmuştur ve bunun şahidi de İslam Tarihi'dir. Tesbit edilmesi gereken şey hangi şart ve sebeplerle dinin yıkıcı olduğudur"(9).

Kırsal az gelişmiş bölgelerdeki halk dini bir kalkan gibi kullanmakta ve gelişen teknolojinin bu bölgelere girmesine engel olmaya çalışmakta ve çoğunlukla bunu da başarmaktadırlar. O kadar ki televizyon seyretmenin bile günah sayıldığı bölgeler bulunmaktadır.

Bu bölgelerde yaşayan halka (az gelişmiş bölgelerde) dinin teknolojik yeniliklere açık olduğunu, bilimselliğe kapalı olmadığını ve bunların dinsizlik olmadığını anlatabilmek için çağdaş aydın din adamlarının yetiştirilmesine gereksinim olduğunu göstermektedir.

Dini kurumlardan ayrı laik eğitim kurumlarının kurulması eğitimin yaygınlaştırılmasını sağlamış ve bölgesel gelişmede önemli rol oynamıştır.

(9) Necati AKDER, Ekonomik Gelişmeyi Hızlandıran Etken Olarak Eğitim, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul, 1967, s. 189.

3. Öğrenim Yapısı

Günümüzde eğitim teknolojisinin değişmesi ve gelişmesiyle birlikte öğretim metodları ve yapısında da değişiklikler görülmektedir.

Öğrenim yapısının sağlam temeller üzerine inşaa edilmesi, hem ülke gelişmesinde etkili bir rol oynayacak, hem de yetişmiş işgücü öğrendiği bilgileri uygulayabilecek şekilde yetiştirilmiş olacaktır.

Öğrenim aşamasında teorik bilgilerin yanısıra pratik bilgilerin de uygulamalı olarak, yaparak öğrenme şeklinde dimağlara yerleştirilmesi gerekmektedir ki bireyler hayata atıldıklarında bu öğrenim yoluyla edindikleri bilgileri pratik yolla uygulamaya koyabilsinler.

Öğrenim Yapısı daha geniş bir şekilde iki alt başlık altında incelenebilir:

Bunlar ülke ekonomisinin gelişmesinde ve kalkınmasında vazgeçilmez bir yere sahip olan işgücünün yapısı ve bu işgücünün geleceğinin güven altına alınmasını sağlayan sosyal güvenliktir.

a. İşgücü Yapısı

Beşeri kaynakların miktarı ile bunların kalitesindeki değişikliklerde, işgücünün eğitim düzeyi, yaş dağılımı ve cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak, ülkenin gelişmişlik düzeyini etkileyen temel faktörler içinde yer almaktadır. Bu faktörler içinde de ilk sırayı bireyler üzerindeki etkisinin çok yönlü olması nedeniyle eğitim almaktadır.

İşgücünün eğitilmesinde özellikle iki husus üzerinde durulması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, formal eğitimin yanısıra

hizmet içi eğitim, işbaşı eğitim vb.'nin de önemli olduğudur. İkincisi, eğitim yatırımları ve hizmetlerinin miktarı ile birlikte kalitesine de önem verilmesidir.

Bir ülke ekonomisinin, ileri bir iktisadi gelişiminde, çok iyi eğitim görmüş işgücüne gereksinimi vardır. Aynı zamanda, çok iyi eğitim görmüş yüksek vasıflı kalifiye işgücü de ülkenin iktisadi gelişmesini teşvik edebilir.

Bir bölgeye yeni sanayiler, yeni fabrikalar gibi alanlara yatırım yapılırken, aynı zamanda bu yatırım alanlarında eğitilmiş işgücüne, kalifiye işçiye olan ihtiyacı da gözden uzak tutulmamalıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin, gelişimini sağlayan bazı avantajlı olduğu alanlar vardır. Bunlar, hammadde ve madenler gibi doğal kaynaklara sahip olması (veya ucuza maledilmesi) veya ülkenin coğrafi durumu olabilir.

Bu doğal kaynaklar ülkeler arasında eşit bir şekilde dağılım göstermemektedir. Bazı ülkelerde bol ve zengin doğal kaynaklar olmasına karşın bazı ülkelerde ya hiç yoktur ya da çok azdır. Fakat ülkeler arasında sayısal bakımdan olmasa da potansiyel nitelik bakımından eşit olarak dağıtılan kaynak insandır. Sistemli ve ciddi bir eğitim-öğretimle bunun yanısıra işgücünün eğitim seviyesinin de sistemli bir şekilde geliştirmek, insan kaynağını yeterli ve uygun bir şekilde kullanmak ülkelerin kendi ellerindedir.

Doğal kaynaklardan nasibini alamamış ülkeler bile, çalışan nüfus sistemli ve ciddi bir eğitim almışsa, yüksek gelir seviyelerine ulaşabilir.

b. Sosyal Güvenlik

Sosyal Güvenlik, ülkelerin sosyo-ekonomik yapısı ve istihdam sorunu ile yakından ilgilidir. İşgücünün eğitilmesi, kanunun kişilere tanıdığı hak ve yetkilerin bilinmesi ve işverenlerin bu konuya önem vermeleri halinde, sosyal güvenlikten yararlanma daha geniş kitlelere yayılacaktır.

Bir ülkenin gelişmesi, kalkınması isteniyorsa başta çalışan nüfusun sosyal güvenliğinin sağlanması şarttır. Çünkü, insanların temel ve vazgeçilmez haklarından biri de sosyal güvenliğinin sağlanmış olmasıdır. Geleceğinin ne olacağını bilmeyen, yarınından endişesi olan, yani sosyal güvenlik haklarından yoksun olan kişilerin işlerinde verimli olması beklenemez.

Bu da ülke ekonomisine katkıdan çok zarar verecektir. Bu haklardan yararlanamayan kitle ülkede huzursuzluk yaratacak, çatışmalara yol açacak ve kargaşalara neden olacaktır.

Diğer yandan sosyal güvenliği sağlanmış, geleceğini güven altına almış yarınından endişe duymayan kişiler ise huzur içinde, kendilerini işlerine vererek çalışma içinde olacaklarından ülke gelişmesinde katkıda bulunacaklardır.

İktisadi faaliyetlerin amacı bireylerin refahını arttırmak, insanların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak olduğuna göre, sosyal güvenlik de bu amaca hizmet eden en önemli araçlardan biri olmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik kurumlarının arttırılması veya varolanların daha aktif işlem yapması sağlanmalıdır. Ayrıca, sosyal güvenlik harcamalarına gereken önem verilerek bunun beşeri sermayeye yapılan yatırım

olduğu unutulmamalı ve bireylerin şahsi tatmin ve yarınlarından emin olması için bunun gerekli olduğu üzerinde durulmalı ve devletin bu alana daha fazla önem vermesi sağlanmalıdır.

C. TEKNOLOJİK YAPISI

Üretimin gerçekleştirilebilmesi için dört üretim faktörünün (Tabiat, Emek, Sermaye ve Mütешеbbis) gerekli olduğu kabul ediliyorsa da günümüzde artık teknoloji de üretime fiilen katılmış bulunmaktadır (10).

Çağımız teknoloji çağı, çağımız bilim çağı... Teknoloji ve bilimin baş döndürücü bir hızla gelişmesi ve bu gelişme sonucu ortaya çıkan buluş ve yenilikler bireyleri ve dolayısıyla toplumu önemli ölçüde etkilemektedir.

Günümüzde bir ülkenin güçlü sayılabilmesi, saygınlık görebilmesi için teknolojik düzeyinin ileri bir aşamada olması gerekmektedir. Teknoloji transfer eden değil, teknoloji üreten bir ülke olması gerekmektedir.

Bu nedenle gelişmiş ülkeler arasında kıyasıya bir teknoloji yarışı vardır. Bu yarış gün geçtikçe daha da hızlanarak devam etmektedir.

(10) DİRİMTEKİN, s. 62.

İşte gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkeler arasındaki en önemli ve en belirgin farklılıklardan birisinin de gelişmiş ülkelerin sahip oldukları teknolojik üstünlüklerdir.

Teknolojik yapıyı, endüstriyel ve ulaşım yapısı alt başlıklarında daha geniş incelemek mümkündür.

1. Endüstriyel Yapısı

Endüstrileşmenin başarılabilmesi için gerekli olan teknik bilginin alınması, teknoloji transferi yerine teknolojinin üretilmesi gerekmektedir.

Teknoloji üretiminin de gerçekleştirilebilmesi için en az iki önemli altyapıya gereksinim vardır.

Bunlardan birincisi yetişmiş insangücü olup, bunu da kendi arasında iki guruba ayırabiliriz;

İlk guruptakiler, teknoloji transfer edildikten sonra bunun kullanıcıları durumunda olan, yani planlanan işlemleri uygulayanlardır.

İkinci guruptakiler ise, teknoloji üretiminde bulunan elemanlar olup, düşünen, araştıran ve düşünüp araştırdığı şeyleri planlayarak yaratırlardır. Ortaya yenilikler çıkaranlardır.

Teknoloji üretiminin gerçekleştirilmesinde ikinci önemli altyapı ise temel (bilimsel) araştırmalardır. Temel araştırmalar özel ve kamu kuruluşları tarafından yapılabilmekteyse de asıl temel araştırmanın kaynağı Üniversitelerdir.

Endüstrileşme teknoloji transferi ile başlar daha sonra teknoloji üretimi ile devam eder. Fakat teknoloji transfer edilirken de dikkat edilmesi gereken nokta uygun teknolojinin seçimi yapıp yapılmadığı, doğru karar verilip verilmediğidir. "En son teknoloji en iyisidir" şeklindeki yaygın olan görüş her zaman uygun olmayabilir. Bölgesel gelişme için bölgenin durumuna göre teknoloji seçilmesi gereklidir. En son teknolojinin her bölgede, her ülkede aynı anda uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle karar verilirken bütün şartların dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Endüstrileşme çabası içinde olan ülkelerin amacı, hedefi hayat seviyelerini yükseltmek, refah düzeylerini arttırmak ve bunun sonucunda da ülkelerinin daha çok gelişmesini sağlamaktır. Bunun için de, bu ülkeler ekonomik gelişmeye, toplumun özellikle işgücünün teknolojik bilgilerle bilgilendirilmesine, sağlık, eğitim vb. koşulların iyileştirilmesi için uğraş vermektedirler.

2. Ulaşım Yapısı

Günümüzde, üretimde ve insan yaşamında zamanın değeri daha iyi anlaşılmiş olup, ulaşımda zamanın en iyi şekilde değerlendirilmesi için, teknolojik çalışmalara hız verilmiş, en kolay ve en rahat ulaşım şartlarının sağlanması amaçlanmıştır.

Bir ülkede bölgelerarası olsun, ülkelerarası olsun ulaşım olanaklarının sağlanması ve iyileştirilmesi ülke ekonomisinin canlanmasında ve gelişmesinde en önemli etkenlerden biri durumundadır.

Bölgenin sahip olduğu doğal kaynakların verimli alanlarda kullanılabilmesi, üretilen malların yurt içi ve yurt dışında hizmete sunulabilmesi, yeni pazarların bulunabilmesi gibi olanakların sağlanması için ulaşım şartlarının önemi üzerine daha fazla eğilinmesi gerektiğini göstermektedir.

Ayrıca, ulaşım olanakları bir ülkenin ekonomik hayatında olduğu kadar sosyal ve kültürel alanlarında da önemi küçümsenemeyecek kadar fazladır.

Bir bölgenin gelişmemesinin nedenlerinden biri de ulaşım altyapısının kurulamamış olmasıdır, diğer bölgelerle ulaşım bağlantısının bulunmayışıdır. Diğer bölgelerle ulaşım bağlantısı bulunmayan bölgelerde, ihtiyaçları olan tüm malları kendileri üretmek zorundadırlar. Üretim olanaklarının sınırlı olması, bölge halkının talebinin belli mallarda yoğunlaşmasını sağlayacaktır. Diğer bölgelerle ulaşım bağlantısı olmadığı için bölgede üretilen mallar dış pazarlara gönderilemez ve dolayısıyla üretim ve satış düşük düzeyde kalır. Bunun sonucunda da üretimde bulunan yerler optimum ölçeğin altında kalarak, parça başına maliyet yükselir ve düşük maliyetle üretim gerçekleştiremeyecektir. Aslında, teknik bilginin kullanılmasıyla maliyetlerin düşürülmesi mümkün olabilir. Fakat diğer bölgelerle ulaşım bağlantısı bulunmadığı için teknolojinin gelişmesi de çok zor bir olaydır. Bir bölgede büyük piyasaların oluşturulması isteniyorsa ilk önce etken ve yaygın bir ulaşım altyapısının kurulması şarttır.

Ayrıca, bu konuda Adam Smith, "Her ülke şu veya bu şekilde kalkınabilir. Eldeki kıt kaynakların miktar ve kalitesine göre kalkınma uzun veya kısa sürede gerçekleşebilir. Ancak, dış alemlerle bağlantısı

olmayan kendi içinde de yerel pazarlar arasında ulaşım bağlantısı bulunmayan kapalı ekonomilerin kalkınma şansları yoktur"(11) demektedir.

Günümüzde diğer önemli bir ulaşım sistemi ise, hayatımızda çok önemli bir yere sahip olan kitle iletişim araçlarıdır. TV., radyo, telefon, telex, fax, telsiz vb. kitle iletişim araçları ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarındaki gelişmesinde önemli yerini almıştır. Dünyanın bir ucundan diğer ucuna bilgi aktarılması artık anlık bir olay haline gelmiştir.

Ülkeler eğitim alanında yetersiz kaldıkları durumlarda kitle iletişim araçlarından yararlanarak uzaktan öğretim sistemiyle bu eksikliklerini giderme çabasındadırlar. Dünyamızda bu uzaktan öğretim sistemi de hızla gelişmesine devam etmektedir.

Ayrıca, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum, alınması gereken veya alınan ekonomik kararlar, halktan beklenen destek gibi ülke gelişmesinde önemli rol oynayan konuların halka ulaştırılmasında kitle iletişim araçlarının rolü küçümsenemeyecek kadar çoktur.

Bu nedenle bir ülkenin veya bölgenin gelişmesinde diğer altyapıların yanısıra kitle iletişim araçları altyapısına da gereken önem verilmesi ve bu ulaşım sisteminin kurulması gerekmektedir.

(11) İsmet ERGÜN, Türkiyenin Ekonomik Kalkınmasında Ulaştırma Sektörü, H.Ü. İ.İ.B.F. Yay.No: 10, Ankara, 1985, s.29.

II. BÖLGESEL GELİŞMEDE ZAMAN VE MEKAN MODELLERİ

Bir bölgenin gelişebilmesi için zaman ve mekan modellerinin de göz-önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle aşağıda zaman ve mekan modelleri ayrı ayrı ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

A. BÖLGESEL GELİŞMEDE ZAMAN MODELİ

Bir ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyi ile aynı zamanda sahip olduğu alt ve üstyapının karşılıklı etkileşimleri sonucu ülke ekonomisinin zaman sürecindeki ulaştığı gelişme düzeyini yansıtmaktadır.

Bölgesel gelişmenin zaman modeli içinde üç çeşit gelişme türündeki toplumsal yapıdan bahsedilebilir. Bunlar sırasıyla Geleneksel Toplumlar, Gelişen Toplumlar ve Gelişmiş Toplumlardır.

1. Geleneksel Toplumlar

Geleneksel toplum ekonomilerinde, mevcut olan alt ve üstyapı faaliyetleri ile bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim oranının yetersizliği nedeniyle gelişme düzeyi düşüktür.

Altyapı faaliyetlerinden yeterince yararlanamayan bölge diğer bölgelerle bağlantı kuramadığı için kapalı ekonomi sistemi bu bölgeye hakim olmakta ve dış pazarlara açılmamaktadır. Bu nedenle de, üreticiler dış pazarlara ulaşamadıkları için kendi geçimlerini sağlayacak kadar üretimde bulunmak zorundadırlar.

Geleneksel toplumlarda hakim olan üretim faaliyeti tarımdır. Üretimde işgücünün yoğun ve kullanılan teknolojinin ilkel bir görünüm arzemesi sonucu verimlilik düşük oranda gerçekleşmektedir. Diğer taraftan da, toplumda geçimlik üretimde bulunduğu için tasarruf ve yatırım eksikliği başgösterecektir.

Ayrıca, toplumda ekonomik, sosyal, siyasal ve hukuk kurumları gibi üstyapısal faaliyetlerin kurulmamış veya gelişmemiş olmasından dolayı bu üstünlükler büyük arazi sahiplerinin elindedir.

Toplumsal ve dini değerlere sıkı sıkı bağlı olan bu toplumlar yenilikçi, dinamik, rasyonel ve yaratıcılıktan yana olmayıp tam tersi gelenekselliği ve güvenliği herşeyin üstünde tutan bir görünüm arzemektedirler.

Yukarıda saydığımız bütün bu nedenlerden dolayı da düşük gelir seviyesinde olup durağan bir ekonomik yapıya sahip bulunmaktadırlar.

2. Gelişen Toplular

Kısmen modernleşmiş bir yapı görünümünde olmasına rağmen, bazı bölgelerde yine geleneksel toplum tipine özgü alanlar görülmektedir.

Gelişmeye başlayan toplum artık kendi kabuğundan çıkmış dışa açılma çabası içindedir.

Bölge ekonomisinde endüstri faaliyetleri gelişmeye başlarken, tarım sektöründe de modern tarım araçları ve yöntemlerinin kullanılmaya başlanmasıyla üretimde verimlilik oranı daha da arttırılmaktadır.

lke gelişmesinde her zaman ihtiyaç duyulan yetenekli ve eğitilmiş insangücüne önem verilerek kalifiye eleman ve üst düzeyde (bilim adamı, doktor, mühendis vb.) insan yetiştirme hedeflenmektedir.

Teknoloji transferi, alt ve üstyapısal faaliyetlerle bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim sağlanmış ve diğer bölgelerle olan ulaşım kurulmuştur. Böylece bu toplumda üretimde bulunan üreticiler ürettikleri malları diğer bölgelere pazarlayabilecekler ve yeni pazarlar bulma şansını elde etmiş olacaklardır.

Zaman bakımından yavaş ve köklü değişikliklere sahne olan gelişen toplumların sosyal yönden de değişme ve gelişme gösterebilmesi için Rostow'un "Tepki gösteren milliyetçilik" akımının güçlenmesi gerekir. "Gelişme arzusu içinde olan toplumlar, ancak milliyetçilik ideolojisine sahip çıkararak kendilerini ileri ülkelerin zararlı ekonomik etkilerinden koruyabilirler" (12).

Ayrıca, buna bağlı olarak biraz önce de belirtildiği gibi toplumda yaygın bir eğitim-ğretim çalışması başlatılarak, endüstrileşmenin gerçekleştirilebilmesi için teknik yeniliklerde bulunmak ve bunları uygulayabilecek müteşebbislerin yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak toplum, toplumsal değerleri yavaş yavaş bir kenara bırakarak yeniliklere açık, teknolojik yenilikleri kabul eden, dinamik, düşünen ve düşündüklerini uygulama alanı arayan, yaratıcı olma özelliğini kazanmaya çalışan bu gelişen toplum özelliklerini taşımaya başlamalıdır.

(12) Vural F. SAVAŞ, Kalkınma Ekonomisi, İstanbul, 1982, s. 301'den, ROSTOW, "The Process of ..." s. 314-315.

3. Gelişmiş Toplular

Alt ve üstyapısal faaliyetler ile bunların karşılıklı etkileşimleri bölgenin tümünde yeterli düzeyde sağlandıktan sonra, sosyo-ekonomik gelişmede de artışlar görülmektedir.

Bu zaman süresinde toplumun refahını arttırma ve güvenliğini sağlama gibi sosyal faktörlere daha fazla önem verilir.

Ekonomik yönden en üst düzeye ulaşmış olan gelişmiş toplumlarda gereksinim duyulan tüm mal ve hizmetlerin üretilebileceği bir güce sahip olmuşlardır.

Endüstrileşmenin gerçekleştirilmesinde temel olan, teknolojinin üretiminde bulunan yüksek düzeyde bilim adamı yetişmiş, bu teknolojileri kullanabilecek kalifiye elemanlar eğitilmişlerdir.

Bu toplumlar, gelişmişliklerini sürdürürebilmek için daima teknik ilerleme, temel (bilimsel) araştırma-geliştirme, eğitim-öğretim gibi faaliyetlerde bulunmak zorundadırlar. Aksi takdirde optimal üretimde bulunan ekonomi durgunluk dönemine girerek gerileme gösterebilir. Bu da hiç bir toplum tarafından arzu edilmeyen bir durumdur.

B. BÖLGESEL GELİŞMEDE MEKAN MODELİ

Bölgesel gelişmede mekan modeli, ayna zamanda yukarıda da incelenmeye çalışılan zaman modeli ile içiçe bir görünüm arz etmektedir.

Bununla beraber ekonomik faaliyetlerin bölgesel dağılımı, bölgesel gelişmede farklı mekan modellerinin oluşmasına neden olmaktadır.

Bu mekan modelleri aşağıda Bölgesel Farklılıklar, Merkez-Çevre Farklılıkları ve Şehirleşme Farklılıkları olmak üzere üç başlık altında incelenmeye çalışılacaktır.

1. Bölgesel Farklılıklar

Bölgedeki alt ve üstyapı donatımları ile birlikte ekonomik faaliyetlerin mekan içinde gösterdiği avantajlar ve dezavantajlar bölgesel farklılıkların doğmasına neden olmaktadır.

Hemen hemen bütün ülkelerin doğa yapısının, jeolojik yapısının, alt ve üst yapısı ile sosyo-ekonomik gelişmesi, eğitim-öğretim düzeyinin yüksekliği gibi gelişmeyi sağlayıcı faktörlerin daha fazla gerçekleştiği bölgesi bulunmaktadır. Bu bölge ülkenin belkemiğini oluşturmakta olup, ekseriya ekonomik faaliyetlerin çoğu bu bölgede gerçekleşmektedir.

Ekonomik faaliyetlerin çokluğu ve hayat şartlarının iyi olması gibi olanaklar diğer bölgelerde yaşayan nüfusun bu bölgeye göç etmesine neden olur. Bu sefer o bölgeler sahip oldukları genç, dinamik ve kalifiye elemanlardan yoksun kaldıkları gibi hammadde kaynaklarından, üretim faktörlerinden de yoksun kalırlar.

2. Şehirleşme Farklılığı

Bir ülkenin ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş, kalkınmış olarak kabul edilebilmesi için sanayileşmenin ve şehirleşmenin

gerçekleşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, sanayileşmenin ve şehirleşmenin başlamadığı veya henüz yeni başlayan ülkeler gelişmemiş olarak kabul edilmektedir.

Nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin yoğun olarak bulunduğu mekanlar şehirleri oluşturmaktadırlar.

Şehirleşmelerin yalnız demografik açıdan değil, sosyo-ekonomik açıdan da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Aslında ülkelerdeki şehirleşme ve sanayileşme hareketleri birbirleri ile karşılıklı etkileşim içinde bulunmakta olup, gelişmeleri de birbirlerinin sonucudur denebilir.

Şehirlerin gelişmesi, bölgesel gelişmenin temel taşlarından birini oluşturduğundan, bu mekanlarda alt ve üstyapı donatımları ve faaliyetleri yoğundur.

Şehirlerin gelişmesinde ve farklılıkların ortaya çıkmasında etkili olan altyapıların başında doğal altyapı gelmektedir.

Bir şehrin zaman ve mekan yönünden gelişebilmesi, diğer şehirlerden farklılaşabilmesi için, kurulan şehrin arazi ve toprak yapısı nüfusun yerleşim yapısı, sanayilerin kuruluş yerleri seçimi, iklim, bitki örtüsü, deniz, nehir, göl gibi doğal altyapıların gözönünde bulundurulması şarttır.

Fakat bu doğal altyapıların kullanılabilmesi, değerlendirilebilmesi için maddi altyapıya da gereksinim vardır.

Maddi altyapı da çoğunlukla doğal yapıdan faydalanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, limanlar, içme suyu şebekeleri, kanalizasyon vb.

Diğer taraftan maddi altyapı arazi kullanımı, çevre düzenlenmesi, ulaşım ve iletişim gibi faaliyetlerin yanısıra sanayi toplumunun ve sanayileşmenin simgesi halini alan enerjiyi sağlamaktadır. Enerjinin en çok kullanıldığı mekanlar ise bilindiği gibi şehirlerdir. Bu nedenle şehirlerin kurulmasında elektrik altyapısı ve donatımı en önemli koşullardan biri olmaktadır.

Doğal ve maddi altyapısının varlığından sonra bunların kullanılmasını sağlayacak, zevk ve tercihlere göre belirlenmesi için de personel altyapısına ihtiyaç vardır.

Yukarıda yer alan altyapıların nasıl, nerede ve ne zaman kullanılacağıнын tayin edilebilmesi için mutlaka eğitilmiş işgücüne, bunların en ekonomik biçimde nasıl kullanılabilceğinin belirlenmesi için bilimsel araştırmaların yapılmasına gereksinim vardır. Tüm bunlara yapılacak yatırımlar kısa dönemde tüketim gibi görünse de uzun dönemde makro açıdan üretim niteliği gösterecektir. Çünkü, üretimde bulunacak müteşebbisler eğitilmiş uzman kişilerin ve şehirlerde teknolojik ilerlemelerin bulunduğu yerlerde faaliyete geçmek isteyeceklerdir. O zaman da daha önceden bu önlemleri almış olan şehirlere doğru üretim faaliyetleri çekilecek ve bu sayede de farklılıklar ortaya çıkmaya başlayacaktır.

Son olarak da doğal, maddi ve personel altyapılardan sonra kurumsal altyapıya da kısaca değinmek yerinde olacaktır. Çünkü şehirsel gelişmeyi dolayısıyla da bölgesel gelişmeyi doğrudan etkileyen bir özelliğe sahiptir. Şehirlerin kurulmasında gerekli olan planların

hazırlanması ve uygulanması, bunun için gerekli olan arazi kullanımları ve kamulaştırma, yasal düzenlemeler gibi faktörler kurumsal altyapı sayesinde gerçekleştirilir.

Yukarıda sayılan, şehirleşmenin gelişmesi ve farklılıkların oluşmasında üstyapıyla karşılıklı etkileşim içinde bulunan altyapılar ayrı ayrı değil hepsinin birarada bulunması gerekmektedir.

Bunun sonucunda da, nüfus ve ekonomik faaliyetlerin de bu mekanlarda yoğunlaşması, şehrin daha da büyüyerek geniş bir mekana yayılmasını sağlayarak, şehirleşme farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Böylece bölgesel gelişmede en önemli yeri alarak ilk sırada bulunacaktır.

3. Merkez-Çevre Farklılığı

Şehirleşme ile sanayileşme hareketlerinin birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu daha önce de belirtilmişti. İşte, bu aşamada sanayi merkezlerinin yer seçimi yapılarak, bu tesislerin kurulduğu mekanlar, yani ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu alanlar çekim gücü etkisine de sahip olarak merkezi, bunun dışında kalan, genellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun, ekonomik faaliyetlerin az olduğu mekanlar ise çevreyi oluşturmaktadırlar.

Merkez-çevre farklılıklarında, merkez çevreyi daima etkisi altında bulundurmakta ve aldığı ekonomik kararların çevrede de uygulanmasını sağlayabilmektedir. Çünkü, çevrenin merkeze etkisi sınırlıdır. Ayrıca, çevre merkezle rekabet edebilecek bir ekonomik yapıya sahip olmadığından tamamlayıcılık özelliğine sahiptir.

Çevrede üretilmeyen mal ve hizmetler merkez tarafından çevreye ulaştırılmakta, buna karşılık merkezde bulunmayan hammadde ve üretim faktörleri de çevre tarafından merkeze ulaştırılmaktadır.

Ayrıca, üretimde bulunacak müteşebbisler merkeze daha fazla müşteri edinebilmek ve daha fazla ekonomik faaliyette bulunabilmek için daha fazla rant ödeyerek işyerlerini bu mekanda seçebilmektedirler. Diğer taraftan, daha düşük rant ödemeyi göze alan müteşebbisler ise daha az müşteri edineceklerini de bilerek işyeri seçimini çevreye yönelerek yapmaktadırlar.

Merkez daha fazla endüstrileşme çalışmaları içinde de olduğundan bu merkezdeki hayat şartları, eğitim-öğretim düzeyinin daha yüksek olması bilimsel araştırma-geliştirme çalışmaları sonucu doğan teknolojik yenilikler merkezi daha çekici hale getirmekte ve merkezin çevre üzerindeki egemenliğini daha da arttırmaktadır. Tabii ki bu farklılıklar, gelişmeler çevreyi büyük oranda etkilemekte ve nüfusun bir kısmının merkeze doğru kaymasına neden olmaktadır.

III. BÖLGESEL GELİŞMEDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM MODELLERİ

Bilindiği gibi, bir bölgenin dolayısıyla ülkenin gelişebilmesi, kalkınabilmesi için şart olan vasıflı insan gücünün yetiştirilmesinin ana kaynağı eğitim-öğretimdir. Bu nedenle özellikle gelişme sürecinde olan her ülke başta ülkenin gereksinim duyduğu şekilde, ileriye dönük bir eğitim-öğretim modeli geliştirmesi ve uygulamaya koyması gerekmektedir..

Zaman dediğimiz kavram öyle çabuk gelip geçiyor ki, bir daha geri gelmesi mümkün değil. Bu nedenle insanlar çok kısa zamanda çok şey öğrenmek ve bu öğrendiklerini de ülke gelişmesinde faydalı olabilecek alanlarda kullanmak istiyorlar. İşte, eğitim-öğretim modeli ile bu sağlanmaya çalışılmaktadır. Bireylere zamanın kullanımı ve çalışmalarının verimliliği sonucu büyük ölçüde ekonomik gelişmenin ve modernleşmenin sağlanabileceği gerçeğinin aktarılması gerekmektedir.

Eğitim-öğretim modelinde, pasif (sadece kitaplara bağlı kalınması) bir model değil, aktif yani çeşitli kaynaklardan (yazılı veya yazısız) yararlanarak, araştırma-geliştirme yöntemleriyle bilimsel araştırmalara ağırlık verilerek teknolojik yeniliklerin ülke gelişmesinde, kalkınmasında ne kadar önemli olduğu unutulmadan devamlı üretici, yaratıcı fikirlerin doğmasına yardımcı olabilecek faktörlerin bulunması gerekmektedir. Çünkü, "Eğitim üretim içindir, eğitim yaratım içindir diyoruz"(13).

(13) Harun KARADENİZ, Eğitim Üretim İçindir, B. 3, İstanbul, 1976, s. 33.

Bölgesel gelişmede eğitim-öğretim modelleri iki başlık altında incelenmeye çalışılacaktır.

Birinci başlık altında eğitim modelleri ele alınacaktır. Bölgelerin gelişmesinde, kalkınmasında önemli bir yer tutan okul dışı yani formal olmayan eğitim daha da alt başlıklara indirgenecektir.

Vasıflı işgücünün yetiştirilmesinde, ekonomik işlevlerin yerine getirilmesinde okul eğitiminin (formal eğitimin) yanısıra formal olmayan eğitimin de önemli olduğu üzerinde durulacaktır.

İkinci başlık altında ise, öğretim modelleri ele alınacaktır. Bölgelerin gelişmesinin gereği olan vasıflı işgücünün yetiştirilmesinin temelinde yatan öğretim modeli, formal bilgilerin gerekliliği alt başlıklara inilerek açıklanacaktır.

A. EĞİTİM MODELLERİ

İnsanın aklına bazen şöyle bir soru geliyor; ilkçağlardan günümüze kadar dünyamız birçok değişime uğramış, birçok teknolojik yeniliklere, icadlara şahit olmuş ve halen de olmaya devam ediyor. Tüm bu olayların gerçekleşmesinin temelinde yatan şey nedir? Bu soruya verilebilecek birçok cevap olabilir. Ama en geçerlisi "Eğitim"dir.

Bugün dünyamızda ülkelerarasında her teknoloji yarışı bir endüstrileşme yarışı almış başını gitmektedir. Bu yarışta önde olan ülke ise, eğitim modelinin ülkesi için en isabetlisini seçmiş ve bunu son derece olumlu yönde uygulayarak daha da geliştirmiş olandır.

Bunun sonucunda da ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük etkisi olan teknoloji üretiminde bulunan ve kullanımında uzmanlaşmış, yetişmiş bir insangücü potansiyeline sahip olmaktadır.

Bir ülke ihtiyaç duyduğu yetişmiş insangücüne uygun eğitim modeli uygulamalı ve ağırlığı o yöne vermelidir. İlerleyen teknolojiye ayak uydurmalı, tekdüze bir eğitim modeli tercih edilmemelidir.

Eğitim, yalnız eğitim kurumlarında (sadece öğretmen, kitap) olacak diye bir kaide yoktur. İnsanlar birbirleriyle ilişkilerinde, çevresinden, ailesinden öğrendiği, öğreneceği çok şey vardır. Şimdi bunlar çevre ve kurumsal etkiler diye iki gurup altında toplanabilir.

1. Çevre Etkisi

Toplum; eğitim kurumları dışında en önemli formal olmayan bilgileri çevre ile karşılıklı etkileşim sonucu kazanır.

Bölge halkı devamlı çevresiyle iletişim halindedir. Devamlı çevrelerinden yeni bir şeyler öğrenmek kendi bildiklerini de çevresindekilerine sunmak arzusundadırlar. Bir insanın toplumdaki kalması tek başına üretimde bulunması (Robinson istisna) ve hatta yaşaması mümkün değildir. Çünkü yaşamak için gerekli olan tüm mal ve hizmetleri insanın tek başına üretmesi olanak dışıdır.

Bölgenin gelişmişlik düzeyini (bir ölçüde de olsa) gösteren alt ve üstyapı faaliyetleri ve donatımları sayesinde toplum çevresiyle ulaşım açısından olsun, kitle iletişim araçları açısından olsun, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunabilmekte ve birbirlerini karşılıklı

etkileyebilmektedirler. Bu karşılıklı etkileşim sonucu toplum çevresinden olumlu ve olumsuz yönde etkilenebilir. Eğitimin bu aşamada da etkisi çok büyüktür. Eğitilmiş bireylerden oluşan bir toplum bunu ayırdedebilecek bir bilgi birikimine sahiptir. Bölge ekonomisinin ilerlemesi için gerekli olan ve çevreleri tarafından da öne sürülen yöntemlerin yararlı olup olmayacağı konusunda karar verebilecek bir düzeydedirler. Tamamen çevrelerinin kararlarıyla ekonomilerini yönlendirmeyeceklerdir. Çevrelerinden yararlanacaklar, teknoloji transfer edecekler fakat ekonomik faaliyet kararları yine toplumun kendisi alacaktır. Bu yüzden eğitimin toplum ve çevre arasındaki ilişkisinde de önemini bir kez daha göstermiş olacaktır.

2. Kurumsal Etkiler

Bölgedeki toplumsal kurumlar da bir çeşit eğitim kurumudur denebilir. Çünkü bu kurumlarda da amaç insangücünün zaman ve mekanın gerektirdiği şartlarına uygun ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek şekilde yetiştirmektir.

Ülke insanlarının tümünün eğitim kurumlarında eğitilerek bir meslek sahibi olması diye bir şart yoktur. Çünkü eğitim kurumlarının da olanakları kısıtlıdır ve bu biraz de bireyin kendi çabasına kalmıştır. Bazen de bireylerin eğitim kurumları dışında eğitilmesi gerekebilir. Mesela; hizmet içi eğitim, işbaşı eğitimi gibi. Biraz sonra bu eğitim türlerine de değinilecektir.

Kurumlar, her zaman kendi alanında (üretimde bulunduğu mal veya hizmet) uzmanlaşmış insangücü potansiyeline sahip olmak

arzusundadırlar. Bu nedenle elemanları bu niteliklere uymuyorsa ya bunları eğitmek ya da piyasadan bu özellikleri taşıyan elemanlar bulmak zorundadırlar. Çünkü bir ülkenin sosyo-ekonomik işlevliliğini sürdürdürebilmesi için kurumsal faaliyetlerin düzenli yürütülmesi şarttır. Burada da her zaman ve her yerde olduğu gibi vasıflı insangücüne ihtiyaç vardır. Dünyamız teknoloji yönünden ne kadar ilerlerse ilerlesin ne kadar gelişirse gelişsin her zaman kurumlar yerlerini koruyacaklar ve her zaman toplumları etkilemeye devam edeceklerdir.

Şimdi de aşağıda bu kurumlardan aile içi eğitim, resmi eğitim ve işbaşı eğitim türleri incelenmeye çalışılacaktır.

a. Aile İçi Eğitim

Çocuk ilk eğitimine aile içinde ana dilini öğrenmekle başlar. Bu aşamada çocuğa içinde yaşadığı toplumda geçerli olan toplumsal değerler, hal ve hareketler temel bilgi olarak verilir.

Bilindiği gibi ülkelerin gelişmesinde en önemli faktörlerden biri olan, toplumları oluşturan en küçük kurum ailedir. İnsanın hayatta başarılı olabilmesi için gerekli olan kendine güven duygusu başarılı olma arzusu gibi felsefeler çocuklara aile içinde kazandırılmaya başlanır.

Gelişmemiş kırsal bölgelerdeki aile yapısı ve verdiği eğitim ile gelişmiş sanayi bölgelerindeki aile yapısı ve verdiği eğitim arasında farklılıklar olacağı zaten açıktır. Fakat burada ailelerin üzerinde duracağı nokta çocuklarının toplum içinde aktif rol almasını sağlamaya çalışmak, sorunlarının hemen çözümü değil, çözüm yollarının

gösterilerek çözüme kendisinin ulaşması fikri yerleştirilmesi, zamanını ve edindiği (edineceği) bilgileri verimli alanlarda kullanmaları gereği vurgulanmalıdır. Tüm bunları çocuğa öğretirken anne ve baba'da bu söylediklerini uygulamak zorundadırlar. Çünkü, çocuk genellikle söylenenleri değil gördüklerini yapmaya çalışır. Bu nedenle çocuğun ilk toplumsal eğitim kurumu olan aile içi eğitimi son derece dikkatle ve özenle planlanarak uygulanması gerekmektedir.

Aile içinde ekonomik açıdan çocuğun eğitilmesi için başta tasarruf alışkanlığının kazandırılması gereklidir. Bu her türlü tasarruf olabilir. Zaman tasarrufu, para tasarrufu vb.

Aile içi eğitimin diğer önemli bir yönü ise çocuğun toplumsallaştırılma gayretidir. Çocuğu esas eğitim kurumu olan okul hayatına ve çevresine hazırlamaktır.

b. Resmi Eğitim

Formal bilgilerin verildiği resmi kurumlarda (okullarda) ülkenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde ve nitelikte insan gücünün yetiştirilmesine çalışılmaktadır.

Aslında düşünülecek olursu bu uzun süreli bir yatırım alanıdır. Çünkü, bir çocuk 6-7 yaşında resmi kurumların verdiği bilgileri almaya başlayacak; belki 10, belki 15, belki de 20 sene sonra bu aldığı bilgilerle ülke ekonomisinin gelişmesi için harcamaya başlayabilecektir. Bu resmi kurumlara başlayanlardan birçoğu öğrenimlerini yarıda bırakacak, belki de hiç ilgisi olmayan bir alanda çalışarak hayata devam edeceklerdir.

Resmi eğitim kurumları sadece kitaplara bağımlı kalarak klasik öğretim modelini değiştirerek, öğrencileri araştırma ve geliştirme yöntemleriyle yaratıcı olma özelliğini kazandırarak ileriye dönük bir modern eğitim modeli uygulamalıdır. Ülke ekonomilerinin bu yeteneklere ihtiyacı vardır. Ülkelerin gelişmesi için endüstrileşmesi için teknoloji üretiminde bulunan, teknoloji kullanımında bulunan insangücüne gereksinim vardır. Tabii bunun için de resmi eğitim kurumlarındaki bu faaliyetlerin devlet tarafından daha fazla desteklenmesi ve daha fazla imkanlar yaratılması gerekmektedir.

c. İşbaşı Eğitimi

Gelişmekte olan bölgelerin en önemli sorunlarından biri de vasıflı insangücünün yetersiz oluşudur.

Endüstrileşmenin eşiğinde olan bölgelerde, yeni endüstriye dönük iş sahalarının açılarak çoğalmasıyla buralarda çalışacak eğitilmiş vasıflı işgücüne ihtiyaç duyulacaktır. Daha önce bölgedeki nüfusun çoğunluğu tarım alanında çalıştıklarından, yeni iş sahalarında faaliyet gösteremeyeceklerdir. İşte bu aşamada işbaşı eğitimi devreye girecektir. Bu yeni endüstriye dönük iş yerlerinde çalışacak yetenekli ve dinamik insangücü seçilerek o işin uzmanları himayesinde işbaşı eğitime tabi tutulurlar. Eğitilen elemanlar belirli bir eğitim aldıktan sonra kendinden daha emin, daha rahat üretimde bulunacaklardır.

Diğer taraftan gelişmiş bölgelerde de durum biraz farklı olmakla, işbaşı eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni bir teknoloji

üretildiğinde, bunu ancak o teknolojiyi yaratan (veya yaratanlar) bilir. Bu teknolojiyi kullanacak elemanların da mutlaka işbaşında eğitim görmeleri şarttır.

Gelişmiş veya gelişmekte olan bölge veya ülkeler ekonomilerinin ayakta kalmasını, gelişmesini istiyorlarsa çalışanların işbaşında eğitilmesinin bir kereye mahsus olmayıp, zaman ve mekan açısından ortaya çıkacak yeniliklere ayak uydurabilecek şekilde olmasına özen göstermelidir.

B. ÖĞRETİM MODELLERİ

Bölge ekonomisinin gelişme gösterebilmesi için gerekli olan insangücünün yetiştirilmesinde eğitim-öğretim modellerinden eğitim modeli yukarıda açıklanmış bulunmaktadır.

Şimdi de öğretim modellerinin bölge ekonomisine katkıda bulunacak insangücünün yetiştirilmesindeki önemine değinmeye çalışılacaktır.

Dünyamız öyle bir değişim içinde ki, ülkeler bu değişime ayak uydurabilmek için nüfuslarını en sağlıklı biçimde, talep edilen öğretim modelini dikkate alarak eğitmek zorundadırlar.

Öğretime başlayan tüm öğrencilerin ilk öğretimden başlayarak yüksek öğretimi bitirmesi mümkün değildir. Bu nedenle öğrencilerin ilgi duydukları alanlara yöneltilerek bu alanda öğretim yapmalarının sağlanması amacıyla bölge ekonomisinde katkıda bulunacak ve bu nedenle talep edilen öğretim modelleri tesbit edilerek bu sonuca göre belirlenmelidir.

Her öğretim kademesi bir sonrakine temel teşkil eder. Öğretimin esas temeli ise ilk öğretimdir ve hemen hemen tüm ülkelerde de zorunludur. Aşağıda bunlara daha ayrıntılı değinilecektir.

1. Öğretimin Altyapısı

Bölge insanların nitelikli bir şekilde eğitilebilmesi için gerekli olan öğretim altyapısının mevcut olması şarttır. Mevcut olması gerekli altyapıda ise gerçekten öğrencilere gereken bilgiyi verebilecek, araştırma yeteneğini geliştirmek, yaratıcı olma özelliğini kazandırmaya çalışan, öğrenciyi sosyal ve ekonomik açıdan hayata hazırlamaya amaç edinen nitelikli öğretmenler, bu öğretim modelinin uygulanabilmesi için gerekli olan araç-gereç ve binalar, daha üst öğretim kademelerinde bilimsel araştırma yapabilecek olanakların sağlanması ve en önemlisi de devlet tarafından sağlanacak bütçenin ihtiyaçları karşılayacak düzeyde olmasıdır.

Öğretim altyapısını, bölge ekonomisinin gelişmesi yönünde olması da gözönüne alarak tamamlayan ülkeler bu alanda önemli bir yol katetmiş olurlar. Çünkü öğretim altyapısını gerçekleştirerek nitelikli öğretim modelleri uygulayan ülkeler, sonuçta nitelikli vasıflı insan-gücüne de kavuşmuş olacaktır. Gelişmiş ülkelerin bazıları doğal altyapı avantajlarından yoksun oldukları halde gelişmişliklerini vasıflı, nitelikli, çalışkan işgücüne borçlu değiller mi?

2. Öğretimde Altyapı Türleri

Bu bölümde her ülkenin gelişmişlik durumuna göre, belirli bir program dahilinde yürütülen öğretim altyapı türleri incelenecektir.

Öğretim Altyapı türlerinden ilki olan ilk öğretim, gelişmiş ülkelerle birlikte gelişmekte olan birçok ülkede sekiz yıllık bir eğitim gerektirmekte olup mecbur tutulmaktadır. Gelişmekte olan bazı ülkelerle azgelişmiş ülkelerde ise yine genelde zorunlu olup süresi de beş yıldır.

Öğretim altyapı türlerinden ikincisi olan orta öğretim gelişmiş ülkelerle bazı gelişmekte olan ülkelerde ilk öğretimle birleştirilmiş olup, gelişmekte olan bazı ülkelerle azgelişmiş ülkelerde mecbur tutulmadan isteyen öğrencilerin devam edebileceği genelde üç senelik bir öğretimdir.

Lise öğretimi ise, yine isteğe bağlı olarak ya akademik bilgileri alarak Üniversiteye devam etmek isteyen öğrencilerin ya da teknik meslek liselere devam ederek belirli bir meslek dalında öğrenimini sürdürmek isteyenlerin devam ettiği ve genelde üç-dört sene olan bir öğretimdir.

Öğretim altyapı türlerinden dördüncü sırada yer alan yüksek öğretim ise gelişmiş ülkelerde iki kısma ayrılmış gibidir. Bir kısmında öğrencilere akademik bilgiler verilmekte olup, diğer kısmında bilim adamı yetiştirmek amacıyla gereken teknolojik imkanlar sağlanarak araştırma yapılması, uygulama sahası sağlanarak araştırma yapması, uygulama sahası sağlanmaktadır. Diğer yandan gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde Üniversiteler hala akademik bilgilerin verildiği, pratik ve uygu-

lamanın tam anlamıyla yapılamadığı eğitim kurumu yapısından kurtulamamıştır. Ülke gelişmesinde ve kalkınmasında çok önemli rol oynayabilecek değerli bilim adamları ders verme, sınav yapma, sınav kağıdı okuma gibi yoğun çalışmalardan nefes alamamaktadırlar. Bunun için Üniversitelerin gerçek amacı olan eğitimin yanısıra araştırma-geliştirme ve teknolojik yeniliklerde bulunmak olduğuna göre değerli bilim adamlarına bu imkan sağlanmalı ve maddi-manevi yönden desteklenmelidir.

Üniversitelerin sınırlı kapasitesi veya başka nedenlerle yüksek öğretim imkanı bulamayan kişilerin eğitim görmesinin yanısıra herhangi bir meslek sahibi olamayanlara yönelik meslek kurslarının düzenlenmesi de yaygın öğretim programı içinde yer almaktadır.

a. İlk Öğretim

Okuma-yazma öğretmek, bir çocuğun iyi eğitilmesi için gerekli olan temel bilgilerin yerleştirilmesi, toplumsal değerlerin kazandırılmaya çalışılması ve bireyin toplumsallaştırılması gibi birçok önemli görevleri yerine getirmekle ülke kalkınmasında önemli bir yer tutması bakımından ilk öğretimin hayatımızdaki yeri çok büyüktür.

"Okur yazarlık oranını dünya genelinde değerlendirdiğimizde düşük gelir düzeyine sahip yoksul ülkelerde okuma-yazma bilmeyenlerin hala yüksek bir oran kapladığı görülmektedir" (14).

(14) Akın İLKİN, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İstanbul, 1988, s. 26-27.

Dünyamızın kimi gelişmiş ülkeleri teknoloji alanında birbirleriyle yarışırken kimi gelişmemiş ülkeleri ise yukarıda bazı amaçlarını saydığımız ilk öğretim bile tam olarak öğrencinin yetiştirilmesinde aktif rol oynayamamaktadır.

İlk öğretim, toplumsal davranışları, hayatta tasarruflu olma gibi sosyal özellikler ile milli birlik duyguları çocuğun dikkatle algılamaya başladığı dönemdir.

Genellikle gelişmemiş ülkelerde çocukların aile bütçesine katkıda bulunması amacıyla ilk öğretim görmesini bile engellemekte ve okul yerine tarla, bahçe vb. yerlere çalışmaya gönderilmektedir.

Kimi bölgelerde ise erkek çocukların okumasına izin verilirken kız çocukların ilk öğretim görmesine bile müsaade edilmeyerek, ev işlerinde anneye yardımcı olması gibi nedenlerle okuldan mahrum bırakılmaktadırlar.

Bir ülkeyi oluşturan toplum ailelerin biraraya gelmesiyle oluştuğuna göre, ülkenin sosyo-ekonomik yönden gelişebilmesi de ailelerin bu yönde gelişmesine ve yenilikçi olmasına bağlıdır.

Her ne kadar aile reisi babadır dense de, evin düzenini sağlayan, çocuklarının bakımı ve eğitilmesi konusundaki görevlerin çoğunu yüklenen annelerdir. Bu nedenlerle de kız çocuklarının da erkek çocuklar gibi okuma hakkı, eğitim görme hakkı bulunduğu, sadece ilk öğretim değil daha üst seviyede eğitim görmeleri gerektiği önemine kırsal bölgelerdeki halka da anlatılmalı ve kabul ettirilmelidir.

Ayrıca, ilk öğretim, öğrencileri diğer üst öğretim kurumlarına hazırlamakla da yükümlü olduğu için ilk öğretim programları ve yöntemleri dikkatle değerlendirilerek amacına uygun hizmet vermelidir.

b. Orta Öğretim

Bazı ülkelerde ilk öğretimle orta öğretim aynı öğretim kurumu içinde uygulanırken, bazı ülkelerde ise orta öğretimle lise öğretimi aynı kurum içinde veya hepsi ayrı ayrı kurumlar halinde de uygulanabilmektedir.

İlk öğretim zorunlu bir öğretim olmasına karşın orta öğretim zorunlu bir öğretim olmayıp, isteğe bağlıdır.

Orta öğretim, özellikle daha üst öğretim kurumu olan liselere devam edecek öğrencilere yönelik öğretim yapmaktadır.

Orta öğretimde; teknik, mesleki ve akademik liselere devam edecek öğrenciler için gerekli olacak temel bilgiler verilmeye, beceriler kazandırılmaya, yeteneklerinin ortaya çıkmaya başlaması amaçlanmaktadır.

Ayrıca, kız öğrencilere yönelik dikiş, el ve ev işleri gibi derlere de yer verilerek ileride bir yuva kurduklarında aile bütçesine katkıda bulunabilecek bir eğitimi de kapsamaktadır.

Gelişmiş bölgelerde orta öğretim, daha üst öğretim kurumlarına devam edemeyerek hayata atılmak zorunda kalacak öğrencilere yönelik meslek programlarına ve temel teknik bilgilere yer verilmekte olup, öğrencilerin istediği dalı seçerek o dalda temel mesleki bilgileri öğrenmeleri imkanları vardır.

Gelişmemiş bölgelerde ise belirli bir program çerçevesinde ve çoğunluğu ezberciliğe dayanan bir orta öğretim modeli mevcuttur.

Özellikle, gelişmemiş kırsal bölgelerde kıt olan ülke ekonomisine katkıda bulunacak vasıflı insanı yetiştirmede orta öğretim

etkili olabilir. Çünkü orta öğretimi bitiren öğrencilerin hepsi bir üst öğretime devam edemeyebilir. Bu nedenle öğretim modellerinde bir üst öğretim için gerekli olan bilgiler yanında teknik ve mesleki bilgiler verilebilir veya ayrı sınıflar açılarak ağırlık teknik ve mesleki bilgilere verilerek, öğrenciler yönlendirilebilir.

Diğer yönden özel orta öğretim kurumuna devam eden öğrenciler için hazırlanmış olan eğitim-öğretim modelleri hem kalitatif hem de kantitatif açıdan diğer orta öğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim modellerine göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Daha önce de söylendiği gibi, eğitim-öğretim üretim için ise, öğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim modelleri de öğrencileri üretken olarak yetiştirme yönünde olmalıdır.

c. Lise -Meslek Öğretimi

İlk ve orta öğretimi bitiren öğrencilerden yüksek öğretime devam etmek isteyenler için özellikle düz liselerde yüksek öğretime temel olacak bilgiler ağırlıktadır.

Teknik ve meslek liseleri özellikle yüksek öğretime devam etmeyecek öğrenciler için ilgi duydukları programı seçerek bu alanda yetiştirmeleri hem kendileri hem de ülke kalkınmasında aranan nitelikleri taşıyan insangücü olma açısından önem taşımaktadır.

Liselerden (Meslek Liseleri dahil) mezun olan öğrencilerin çoğunluğu toplum içinde üst statülerde yer alan meslek guruplarına (doktor, akademik kadro, mühendis vb.) girebilmek için yüksek öğretim kurumlarına devam etmek istemektedirler.

Fakat tüm lise mezunlarının da yüksek öğretime devam etmesi yüksek öğretim kurumlarının kapasitelerinin sınırlı olması bakımından mümkün değildir. Bu nedenle öğrenciler orta öğretim döneminde ilgi duydukları mesleklere yönlendirilerek, daha sonra bu alanlarda öğretim görerek ülke ekonomisine katkıda bulunacak şekilde yönlendirilmelidirler.

Diğer taraftan lise öğretimini tamamlayanlardan (teknik ve meslek liseleri hariç) yüksek öğretime devam etme imkanı bulamayanlar belirli bir alanda öğretim görmediklerinden diğerlerine göre daha dezavantajlı duruma düşeceklerinden hayata atıldıklarında oldukça zorlanacaklardır. Şanslı olup da iş bulanlar çalışacak, bulamayanlar ise kendilerine bir hedef bularak, bu hedef doğrultusunda kendilerini yetiştirmek zorunda kalacaklardır.

Bunun önüne geçilebilmesi için de ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücünün daha önceden saptanarak cazip hale getirilmesi ve öğrencilerin bu alanlara yönlendirilmesi daha uygun olacaktır.

Özel liselerde uygulanan eğitim-öğretim, öğrenci sayısının diğer liselere göre daha az olmasının da etkisiyle öğrenciler daha geniş ve çağdaş bilgilerle eğitilmeleri sonucu yüksek öğretime devam etmeleri bakımından daha fazla avantajlara sahip olabilirler.

d. Yüksek Öğretim

Ülke ihtiyaçlarına cevap verebilecek insan gücü potansiyelinin yaratılmasında ve araştırma-geliştirme imkanlarına sahip olmasından dolayı teknolojik yenilikleri daha kısa zamanda uygulayabilen yüksek öğretim kurumlarının ülke ekonomisinin gelişmesinde en önemli yeri almaktadır.

Ülke ekonomisinin gelişmesi de yüksek öğretim kurumlarının gelişmesine ve nitelikli insangücü yetiştirilmesinde önemli rolü olduğundan sürekli karşılıklı etkileşim içinde bulunmaktadırlar.

Bu nedenle, üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanarak sanayinin gereksinim duyduğu alanlarda nitelikli insangücünün yetiştirilmesine ağırlık verilerek eğitim-öğretimde bulunulması hem ülke kalkınmasına olumlu yönde katkı sağlayacak hem de aydın işsizlerin çoğalmasını engelleyecektir.

Genelde Üniversitelerin üç temel fonksiyonu olduğu kabul edilir.

Bunlar;

- 1- Eğitim Öğretim
- 2- Araştırma
- 3- Toplum Hizmeti

olarak sıralanabilir (15).

Her ülke kendi sosyo-ekonomik yapısına göre Üniversitelerinde bu belirtilen fonksiyonlardan birisine veya ikisine ya da üçüne birlikte ağırlık vermektedir veya Üniversitelerini bu fonksiyonlara göre ayırbilmektedirler.

Gelişmiş sanayi bölgelerinde Üniversitelerden birisinde eğitim-öğretim ön plana çıkarken, diğer bir Üniversite de ise araştırma-toplum hizmeti ön plana çıkabilmektedir. Eğitim-öğretim kadar bilimsel araştırma ve geliştirme de önemlidir. Çünkü bir ülkenin gelişip ilerleyebilmesi için bilim adamlarına, bilimsel araştırmalara ve sonuçta da teknolojik yeniliklere büyük ölçüde ihtiyaç vardır.

(15) Yüksel KAVAK, Kalkınmada Öncelikli Yöreleredeki Yükseköğretim Kurumlarının Çevreye Dönük Faaliyetleri, T.T.S.D.Tic.Od.ve Tic.Bor.Bir. Yay.No: Genel 157, Ar-Ge 67, Ankara, 1990, s.24.

e. Yaygın Öğretim

Zamanında ekonomik şartlardan veya herhangi bir nedenle okuma-yazma öğrenemeyenler, herhangi bir meslek sahibi olamayanlar veya çalışmak zorunda olduklarından örgün öğretime devam edemeyenler açısından vazgeçilmez bir nimettir.

Devlet tarafından okuma-yazma bilmeyenler için açılan kurslar sonucu okuma-yazma öğrenenlerin belki de ülke kalkınmasında bir katkısı olmayacaktır. Fakat, diğer taraftan iktisadın bir amacı da kıt olan üretim kaynaklarının en etken biçimde kullanılarak sonsuz olan insan ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışılması ve okuma-yazma da önemli bir ihtiyaç olduğuna göre insanın yaşamdan zevk almasının tercihlerinin değişmesinin başka bir yönüdür.

Gördüğü eğitim-öğretim sonunda bile herhangi bir meslek sahibi olamayanlar için açılan teknik ve meslek kursları ile bu kişilerin yetenek ve becerilerine göre ve bölgenin ihtiyaç duyduğu alanda insangücü yetiştirilmesi açısından yaygın öğretim ülkenin gelişmesinde olumlu bir öğretim programıdır.

Diğer yandan çalışmak zorunda olduklarından örgün yüksek öğretime gidemeyenler ve örgün yüksek öğretim kapasitesinin sınırlı olduğundan bu öğretim kurumuna devam edemeyenler için açılan yaygın yüksek öğretim programları kişilerin kendilerini yetiştirmeleri açısından önemli bir yer tuttuğundan dünya ülkelerinin önemle üzerinde durduğu bir öğretim modelidir.

Bunlardan başka, bölgenin sosyo-ekonomik durumu ve gelişmelere göre halkın bilgilendirilmesi çeşitli konularda eğitilmesi ve boş geçen zamanların değerlendirilmesi (özellikle ev kadınlarının) açısından ihtiyaç duyulan alanlarda da öğretim, yaygın öğretim aracılığıyla yapılabilmektedir.

C. ÖĞRETİMDE PLANLAMA

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşabilmeleri için teknoloji transferinden sonra teknoloji üretiminde de bulunabilmesi gerektiği üzerinde daha önce durulmuştur.

Teknoloji üretiminde bulunabilecek insangücü de planlı, nitelikli ve çağdaş bir eğitim-öğretim sonunda **yetiştirilebilir**. Tabii bunun yanısıra doğuştan yetenekli, istek ve merak gibi faktörlerin bulunmasının daha iyi sonuçlar verebileceği söylenebilir.

Öğretimde planlama, eğitim planlaması ve eğitim yatırımları olmak üzere iki alt başlık altında incelenebilir.

Bunlardan ilki olan eğitim planlamasında, ülkenin sosyo-ekonomik yapısına göre ilkelerin belirlenerek buna göre eğitim planlarının yapılması,

Eğitim yatırımlarında ise, ülkenin gelecekte ihtiyaç duyacağı işgücünün titizlikle saptanıp buna göre (eğitim kurumu sayısı, hangi meslek ve teknik kolunda olacağı) eğitim yatırımlarında bulunması ve bu arada da eğitimde maliyet-fayda analizi üzerinde durulacaktır.

1. Eğitim Planlaması

Eğitim planlaması yapılmaya başlamadan önce, ülkenin ihtiyaç duyduğu vasıflı insangücü potansiyeli ile bireylerin hangi alanda eğitim görmek istediklerinin tesbit edilmeye çalışılması gerekmektedir.

Eğitim planlamasında mutlaka ulaşılmak istenen hedef vardır. Bu hedef zaman geçtikçe, o konu hakkında tecrübe sahibi olundukça daha da geliştirilebilir.

Eğitim geliştirme planları ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına göre farklılıklar göstermekle beraber, genelde aşağıdaki altı önemli alan üzerinde durulmakta olup, öncelik yine ülkelerin kendi düzenlerine göre değişebilmektedir.

Bunlar;

- 1- Eğitim Seviyeleri Arasında Seçim
- 2- Kalite ve Sayı Arasında Seçim
- 3- Liberal Eğitim - Bilim ve Teknoloji Alternatifi
- 4- Yaygın Eğitim - Örgün Eğitim Alternatifi
- 5- Teşvik Edici Faktörlerin Seçimi
- 6- Eğitimin Amacı

şeklinde sıralanabilir (16).

Öğrenimlerini tamamlamış mezunlar genellikle toplum içinde saygın bir mevkiye sahip olmak, yüksek gelir seviyesine sahip olarak

(16) F. HARBISON (Çev.: Hıfzı DOĞAN), Eğitim Planlaması ve İnsan Kaynağını Geliştirme, Talim ve Terbiye Dairesi Yay.: 20, Eğitim Planlamasının İlkeleri Serisi: 2, Ankara, 1973, s. 2-5.

refah ve mutluluk içinde yaşamak isterler. Bu ülke şartlarına göre değişmekle birlikte her okulunu bitiren hayata atıldığında bunlara kavuşması mümkün değildir. Daha alt seviyede iş bulduklarında da çalışmak istememekte (daha iyisini bulurum düşüncesiyle) ve aydın işsizler gurubuna katılmaktadırlar.

Eğitim planlamasında kırsal bölgelerdeki eğitim-öğretim sisteminin geliştirilmesi ve bölgede hakim olan ekonomik sisteme yönelik çağdaş bilgilerin uygulamalar olarak verilmesi halinde, öğrenimini tamamlayanların kendi bölgelerini geliştirmek için çalışacaklarından kırsal bölgeden diğer gelişmiş bölgelere olan göç bir nebze olsa da azaltılmış olacaktır. Tabii ki bu arada bu kırsal bölgelerin gelişmiş bölgelerle olan ulaşım ve kitle iletişim olanaklarının da sağlanması bölge halkının gereksinim duyduğu önemli bir ihtiyaçlarıdır.

Eğitim planlamasının bir diğer amacı da öğrencilere ezberciliğe yönlendirmekten ziyade nitelikli insangücü olarak yetişebilmeleri için öğrendiklerini uygulayabilecek düzeyde eğitilmeleri (öğrendikleri sadece kitaplarda defterlerde kalmayacak şekilde) bilgilerini taze, canlı tutabilmek için araştırmaya yönlendirmektir. Çünkü, dünyada bilgi dışında herşey kullanıldıkça yıpranır, kullanıldıkça eskir ve daha sonra yok olur. Fakat bilgi kullanıldıkça, yinelenmekle canlı kalır, tazeliğini korur. Bunun tam aksine, yani kullanılmayan, yinelenmeyen bilgiler yok olmaya başlar.

Bölgenin gelişmesinde önemli etkisi olan eğitim planlamasında sadece örgün öğretime bağlı kalınmayıp, bunun yanısıra okul dışı (yaygın) öğretim programlarına da yer verilmesi, bölgedeki vasıfsız insangücü, bu sayede eğitilerek vasıflı insangücüne dönüştürülebilir.

2. Eğitim Yatırımları

Bir úlkede yapılan uzun vadeli yatırımlar içinde en önemli yeri eğitim yatırımları almaktadır. Çünkü, daha önce de belirtildiği gibi, bir úlkenin sosyo-ekonomik yönden gelişebilmesi, kalkınabilmesi için eğitim görmüş vasıflı ve dinamik insangücüne çok sayıda ihtiyacı vardır. Bu da ancak eğitime zamanında ve ihtiyaca cevap verebilecek şekilde yapılacak yatırımlarla başarılabilir.

Eğitim yatırımlarını diğer yatırımlardan ayıran en önemli özelliği iktisadi (fiziki) bir yatırım olmasının yanısıra sosyal yatırım özelliğinin de olmasıdır.

Bugün gelişmiş úlkelerin durumlarını (gelişmişliklerini) koruyabilmeleri ve sürekli arayışlar içinde olmalarının temelinde sosyal yatırım yatmaktadır. İnsana verilen değer, insana verilen eğitim maddi ve manevi destek toplumu oluşturan bireylerin mutluluk ve refahlarının artmasına neden olmaktadır.

Eğitim kurumlarına yapılan yatırımlarda ise, bölge halkının ihtiyacını karşılayacak miktar ve özelliklere (yeterli sayıda araç-gereç, bina vb.) sahip olarak teknolojik yeniliklerin uygulanabilir olması gözönünde bulundurulmalıdır.

Eğitim yatırımları, sosyal yatırım yani insangücüne yatırım ve fiziki yatırım olarak belirtildi.

Bu alana yapılan yatırımlarla bölgeye yapılan diğer yatırımlar arasında karşılaştırma yapılabilir mi? Yapılırsa nasıl? İnsanların eğitilmesi bilgilendirilmesi bir toplumun gelişebilmesi, kalkınabilmesi için önemli olduğu kadar insanın kendisi için de önemli midir? Önemli

ise ne derece önemli ve insanlar geleceklerini planlarken bunu gözönüne alıyorlar mı? Acaba seçilen eğitim modeli o ülke insanı için faydalı olabilecek mi? Eğitim görmek için vazgeçmek zorunda kaldığı çalışarak kazanacağı geliri ve eğitim görürken yapılan masrafı, eğitimini tamamladıktan sonra elde edeceği kazanç, bu maliyeti karşılayabilecek mi? Bu ve benzeri birçok sorunun cevabı eğitimin maliyeti ve faydası arasındaki ilişkide bulunabilir.

"Maliyet-Fayda Analizi (veya eğitime sık sık uygulanan bir maliyet-fayda analizi şekli olan kazançlılık oranı analizi), bugün katlanılması gereken masraflar karşılığında ileride elde edilmesi söz konusu olan kazancın hesaplanmasında kullanılan bir araçtır. Bu analizin amacı, kaynakların en iyi ya da en rasyonel şekilde dağılımını sağlamak için yatırımdan beklenen kazancı ölçmektir" (17).

Eğitim alanına yapılan yatırımlar sadece fiziki yatırımları kapsamadığı, bunun yanısıra çok yönlü olması maliyet-fayda analizinin bu alana uygulanmasının güçlüğünü ortaya koymakla birlikte her zaman eleştirilebilmektedir.

Eğitimin maliyeti içinde en önemli sırayı öğretmen maaşları, eğitim kurumlarına yapılan yatırımlar, donatım ve diğer malların ve hizmetlerin satın alınması için yapılan parasal harcamalar almaktadır.

(17) Maureen WOODHALL (Çev.: Necdet SERİN), Eğitim Planlamasında Maliyet Fayda Analizi, Talim ve Terbiye Dairesi Yay.:24, Eğitim Planlamasının İlkeleri Serisi: 5, Ankara, 1974, s. 2.

Toplum açısından eğitimin yerinin çok önemli olması (ki bu dünya ülkelerinin hemen hemen hepsinde ilk öğretimin zorunlu olduğundan da anlaşılmaktadır) ve bu hizmetin verilmesinde özel kesimin veya diğer kesimlerin finansman bakımından olsun, sayı ve nitelik bakımından olsun yeterli ve her mekanda (köy, kasaba, şehir) hizmet veremeyeceğinden bu eğitim hizmetinin devlet tarafından üstlenilmesinin en önemli gereklerindendir.

Devlet bu görevini yerine getirebilmek için gerekli olan finansmanı vergiler, harçlar vb. yollarla halktan toplayarak oluşturmaktadır.

Tüm bunların sonunda topluma devlet tarafından verilen eğitim hizmetinin nitelik ve eğitim kurumlarının sayısı bakımından tatmin edici ve gün geçtikçe daha da iyileştirilmesini istemektedirler. Bunun gerçekleşebilmesi için de bu alana devlet bütçesinden daha fazla finans sağlanması gerekmektedir ki istenen seviyeye ulaşılsın. Gelişmiş bölgelerde eğitim hizmetinin bütçeden önemli bir pay almasına rağmen yine de istenen eğitim seviyesine ulaşılamamaktadır. Çünkü, gün geçtikçe teknoloji ilerliyor, bilgiler değişiyor, gelişiyor. Bunları takip edip, halka sunmak için de devlet bütçesinden yeterli miktarda finans ayrılması gerekmektedir.

Devlet bütçesinden istenen miktarda finans ayrılabilmesi özellikle devletin gelirinin çoğunluğunu oluşturan vergilerin zamanında ve vergi kaçakçılığına başvurulmadan ödenmesiyle gerçekleştirilebilir. Vergi vermenin de bir vatandaşlık görevi olduğu, ister eğitim kurumlarında ister kitle iletişim araçlarıyla mesajlar verilerek, yapılan yatırımlar halka tanıtılarak, verdikleri vergilerin hangi alanlarda ne amaçla kullanıldığının anlatılması, gösterilmesi halinde daha da olumlu sonuçlar alınabilir.

b. Özel Yatırımlar

Gelişmiş sanayi ülkelerinin, gelişmişliklerinde önemli rol oynayan özel sektörler tarafından yapılan yatırımlarda eğitim alanına yapılan yatırımlar da önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, devlet okullarında eğitim-öğretim parasız olmasına karşın özel okullarda masrafların hemen hemen tamamı öğrenciler tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle de özel okul veya özel dersane gibi özel eğitim-öğretim kurumlarına, bu masrafları karşılayabilecek bütçeye sahip olan ailelerin çocukları devam edebilmektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerde de diğer alanlara yapılan yatırımlarda olduğu gibi eğitim alanına yapılan yatırımlarda da gelişmeler gözlenebilmektedir.

Bilindiği gibi bir müteşebbis kârlı bulduğu alana yatırım yapar. Bu nedenle bölgede ihtiyaç duyulan alanı saptamak için arz-talep karşılaştırması amacıyla araştırmalar, incelemeler yaparak veya yaptırarak yatırım yapmaya karar verirler. Yatırım yaptıkları sektörlerde de başarılı olabilmek için devamlı etrafında meydana gelen değişiklikleri, yenilikleri yeni kurulan veya kurulacak olan işletmeleri takip etmek zorundadır.

Eğitim alanına yatırım yapacak olan müteşebbis de, özellikle yatırım yapacağı bölgedeki eğitim düzeyini, hangi alanda daha fazla eğitime gereksinim duyulduğu ve amaçlarının ne olduğu gibi soruların cevaplarını verebilecek yapıda olmalıdır ki ülke ekonomisinin gelişmesinde en önemli rolü oynayan nitelikli insangücünün yetiştirilmesinde yardımcı olabilsin.

c. Diğer Yatırımlar

Devlet ve özel yatırım dışındaki vakıf, dernek ve devlet-vatandaş işbirliği tarafından yapılan yatırımlardır.

Eğitim ve sağlık konuları bir milletin gelişmesi ve kalkınmasının temellerinden olduğu artık herkes tarafından kabul edilmekte olup, bu alanlara devlet veya özel teşebbüs tarafından yapılan yatırımların yeterli olmadığı durumlarda halk da bu yatırımlarda devlete destek olmakta ve bu ağığı kapatmaya çalışmaktadır. Bu destek bazen parasal, bazen arsa, araç-gereç (donatım), bazen de emeğini sunmakla olmaktadır.

Maddi yönden eğitim görmesi güç olan öğrenciler için (devlet parasız yatılı okullarının yanısıra) de Vakıflar tarafından eğitim sektörüne yatırım yapılmaktadır.

Bu tür yatırımların amacı kâr sağlamak olmayıp, ihtiyacı olan öğrencilere eğitim-öğretim imkanı sağlamak ve geleceğe hazırlamaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİŞEHİR'İN EKONOMİK GELİSMESİNDE EĞİTİMİN ROLÜ

I. ESKİŞEHİR'İN GELİSME DURUMU

Eskişehir ilinin genel ekonomik yapısı tarım ve sanayiye dayanmaktadır. Fakat özellikle son yıllardaki yatırımların (fiziki sermaye veya beşeri sermaye) sanayi ve hizmetler sektörüne kayması sonucu il'in ekonomik yapısındaki, sanayi sektörünün yerini daha da önemli bir seviyeye çıkarmıştır.

Ayrıca, Eskişehir Bölgesinin coğrafi konumu itibariyle yurt sathındaki olumlu ulaşım şartlarına ve kitle iletişim olanaklarına sahip olması, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi Türkiye'nin üç büyük şehrine yakın oluşu da eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesine ve bunun da ekonomik gelişmeleri olumlu yönde etkilemesi sonucu her geçen gün gelişen ve büyüyen illerimizden biri konumunda oluşunu sağlayan faktörlerdendir.

Eskişehir Ekonomisindeki sanayi sektörünün gelişmesinde devlet işletmeleri ve bu işletmelerin yetiştirdiği vasıflı insangücü ile il genelindeki Meslek-Teknik Liseler ve Anadolu Üniversitesinin yetiştirdiği eğitilmiş vasıflı insangücü en önemli faktörler arasında sayılabilir. Çünkü, bir bölgenin gelişmesini sağlayabilmek için fiziksel kaynaklara ihtiyaç duyulduğu kadar bu fiziksel kaynakları işleterek üretimde bulunarak verimi arttıracak ve sürekliliği sağlayacak sosyal yatırıma (insana yatırım) da o derece ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü, toplumsal değişimin sağlanmasında, ekonomik gelişme için gerekli koşullardan ve teknolojik ilerlemeler sağlanmasında en önemli rolü oynayan yine eğitimidir. Bu nedenle eğitimin içeriği ve niteliği üzerinde de titizlikle durulması gerekmektedir. Günümüzde artık, eğitim denince akla sadece okuma-yazma öğrenmek değil, formal bilgiler yanında günlük yaşam koşulları ve ihtiyaçları yanısıra, ekonomik konuları kapsayan uzun vadeli kararlar alabilecek bir kapasiteye sahip olabilmek gibi hayatımızda çok önemli rol oynayan eğitim gelmektedir.

Eskişehir Bölgesi, gelişmekte olan ülkeler arasında yerini almış olan Türkiye'nin gelişmekte olan bir ili olarak eğitim kurumlarında özellikle sanayi ve hizmet sektöründe ihtiyaç duyulabilecek insangücü yetiştirilmesi yönündeki uygulamalı eğitim programlarının yanısıra devlet ve özel işletmelerdeki eğitim yatırımları ile personellerinin işbaşında, hizmet içi veya seminer, kurs ve staj (yurt içinde veya yurt dışında) gibi olanakların sağlanması sonucu da değişen teknolojik yeniliklerin tanıtılması, alanlarında çağdaş bilgilerin verilmesi ile ekonominin bel kemiğini oluşturan insangücüne yapılan yatırımlar ile başarılı sonuçlar alınmaktadır. Bu yöndeki çalışmaların arttırılarak ve yaygınlaştırılarak sürdürülmesi halinde Eskişehir Ekonomisinin daha da canlanarak olumlu yönde gelişmeler gözlenebilecektir.

Diğer yandan, verimli tarımsal alanlara da sahip olan Eskişehir Bölgesi, değişen ve gelişen teknolojiye uygun üretim yöntemlerini kullanarak verimliliğin arttırılmasında tarımla uğraşanlara öncülük edecek nitelikli ve çağdaş personelin yetiştirilmesi sonucu bu sektörde de daha başarılı sonuçlar alınabilir.

Bu bölümde Eskişehir'in Ekonomik Gelişmişliği üzerindeki Eğitimin rolü çeşitli yönlerle ele alınmaya çalışılacaktır.

A. BÖLGENİN DOĞAL YAPISI

İç Anadolu ile Ege ve Marmara Bölgeleri arasında önemli bir geçiş yerinde olan Eskişehir ili, kara ve demiryolu ağının da gelişmiş olması nedeniyle, ülke çapında kolayca ulaşım imkanı sağladığından önemli bir bölge yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Kavşak konumunda olan Eskişehir ili, çevre illerle olan ticareti, bilgi alışverişi, kültürel etkinlikler gibi sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarında iletişim halinde bulunmasının yanısıra teknolojik açıdan da yenilikler yaratmak çabasıdadır.

Başta lületaşı olmak üzere değerli maden yataklarına sahip olan Eskişehir Bölgesi aynı zamanda doğal yeraltı sıcak suları (şifali banyoları) sayesinde de Türkiye çapında adını duyurmuş ve çevre illerden de turistleri kendine çekmeyi başarmıştır. Bu da il ekonomisine canlılık kazandıran önemli bir faktör olmaktadır.

Türkiye'ye hayat veren akarsulardan Sakarya Irmağı Eskişehir Bölgesine de hayat vermekte olup, tarımın yapılmasında ve verimliliğin arttırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Ayrıca, Sakarya Irmağının kolları olan Porsuk, Seydisuyu ve Sarısu'da unutulmamalıdır.

Eskişehir Bölgesi birçok dere ve çaylara sahip olmasına rağmen doğal bir göle sahip bulunamamaktadır. Fakat bu eksikliğini başta Gökçekaya ve Porsuk Barajı olmak üzere 6 barajı ve 9 göleti ile kapatmaya çalışırken bölge ekonomisinin gelişmesinde de önemli rol oynamaktadırlar.

Batıdan Ege, kuzeyden Karadeniz ve kuzeybatıdan Marmara Bölgeleleriyle çevrili olan Eskişehir ilinin sınırlarında bu bölgelerde hakim olan iklimin etkisi olsa da, il'de İç Anadolu Bölgesinde hüküm süren karasal iklim görülmekte olup, yazları kuru ve sıcak, kışları kuru soğuk, ayaz ve zaman zaman kar yağışlı olmasına rağmen baharları orta dereceli yağışlı olup, bölgenin doğal yapısını önemli derecede etkilemektedir.

Bozdağ, Sündiken, Türkmen ve Sivrihisar dağlarını da kapsayan Eskişehir Bölgesi bu dağlara rağmen kara ve demiryolu bakımından son derece önemli bir kavşak konumunda olup, imkanları dahilinde en iyi hizmeti vermeye çalışmaktadır.

1. Konumu

İç Anadolu Bölgesinin kuzeybatısında yer alan Eskişehir ili konumu itibarıyla Türkiye'nin önde gelen illerinden biridir.

Türkiye'nin üç büyük ili olan Ankara, İstanbul ve İzmir illerine yakınlığı, ulaşım, iletişim açısından hemen hemen tüm imkanların sağlanmış olması da Eskişehir'in sosyo-ekonomik ve teknolojik açıdan gelişmesini sağlayan etkenlerden sayılabilir.

Doğudan Ankara, batıdan Bilecik ve Kütahya, kuzeyden Ankara ve Bolu, kuzeybatıdan Bilecik, güneyden Afyon, güneydoğudan Konya (18) illeriyle komşu olan Eskişehir ili Greenwich başlangıcına göre, 20 derece 58 dakika ve 32 derece 04 dakika doğu boylamları ile 39 derece 06 dakika ve 40 derece 09 dakika kuzey enlemleri arasında yer almaktadır (19).

2. Jeolojik Yapısı

Jeolojik yapı bakımından I.zamana dayanan Eskişehir ili (20) toprakları yeraltı zenginlikleri bakımından değerli maden yataklarına sahip bulunmaktadır.

Bölge ekonomisinin gelişmesinde Cumhuriyet döneminden beri önemli rol oynayan taş ve toprağa dayalı sanayide doğal yapının da verdiği avantajla, tuğla, kiremit, çimento, kireç taşı ve dünya çapında "beyaz altın" olarak nitelendirilen lületaşı ilk sırada yer almaktadır.

Çeşitli jeolojik sebeplerle parçalanmış ovayı andıran düzlükler, vadileri veya engebeli arazileri oluşturmaktadır.

Ayrıca, yeraltısuları bakımından da şanslı bir yapıya sahip olan bölge, özellikle içme suyunda kullanılan kalabak suyu ve şifalı yeraltı sıcak suları ile dikkatleri çekmektedir.

(18) Faik Sabri DURAN, Büyük Atlas, İstanbul, 1972, s. 21-28,

(19) Eskişehir Ticaret Odası, Sosyal ve Ekonomik Yönüyle Eskişehir, Eskişehir, 1973, s. 6,

(20) Yurt Ansiklopedisi, C: 4, İstanbul, 1982, s. 2820.

İlin merkezinde olan sıcak sulardan sonra Sivrihisar Çardak Kaplıcası, Hasırca ve Kızılınler Kaplıcaları, Sakarya-Mihalgazi-Gümele Ilıcası, Mihaliççık Yarıkçı Kaplıcaları en önemli kaplıcalar arasında sayılabilir.

Yeraltı madenleri bakımından da adını duyuran Eskişehir'in çeşitli yerlerinde krom, Mihaliççık yöresinde amyant, Sarıcakaya yöresinde mika yatakları, bazı yörelerde manyezit, kömür, antimuan, bakır, kalay, mangenez, volfran ve kurşun cevheri, Beylikova bucağında toryum yatakları ve Kirka dolaylarında da bor yatakları bulunmaktadır (21),

B. SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Eskişehir ilinin konumu ve jeolojik yapısına kısaca değinildikten sonra şimdi de şehrin gelişme düzeyi üzerinde önemli rol oynayan faktörleri, sosyo-ekonomik yapı ve teknolojik yapı başlıkları altında incelenmeye çalışılacaktır.

Sosyo-ekonomik başlığı altında şehrin demografik yapısı, eğitim yapısı ve öğrenim yapısı ayrı ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

Teknolojik yapıda ise, şehrin gelişmesinde gözle görülür değişikliklerin endüstriyel yapısı ve ulaşım yapısı başlıkları altında incelenmesi gereklidir.

(21). Eskişehir Valiliği, Eskişehir, Eskişehir, 1989, s. 11.

1. Demografik Yapısı

Bir ülkenin gelişebilmesi, kalkınabilmesi için sosyal ve ekonomik yönlerden belirli bir düzeye gelmesi şarttır. Ülkenin bulunduğu konumun önemi kadar içinde barındırdığı nüfusun sayısı, niteliği ve istihdamı da en az ülkenin konumu kadar önemlidir.

Türkiye bu itibarla çok kritik bir konumda olup, sahip olduğu nüfus 1985 sayımına göre 50.664.458 ve nüfus yoğunluğu 65'tir.

Türkiye genelinde Eskişehir 1985 sayımına göre, 597.397 nüfusa sahip olup, nüfus yoğunluğu 44'tür. 597.397 nüfusun il ve ilçe merkezinde yaşayan nüfus 404.236, bucak ve köylerde yaşayan nüfus 193.161'dir.

Türkiye genelindeki yıllık nüfus artış oranı 0/oo 24.88 iken, Eskişehir'de 0/oo 18.80 dolayındadır.

Eskişehir Bölgesinin kırsal kesiminde nüfus artışı yerine nüfusta bir düşüş gözlenmektedir. Bunun nedenleri arasında kırsal kesimden il merkezine veya diğer illere ya da yurt dışına yapılan göçler en önemli nedenler arasında sayılabilir.

Tablo-1'deki nüfus ve nüfus artış oranlarında da görüldüğü gibi Eskişehir'in nüfus artışı Türkiye genelinin 1927-1955 yılları arasındaki (1955 dahil) nüfus sayımında üzerindedir. 1960 nüfus sayımından sonra bu artış azalarak Türkiye genelinin altına düşmüştür.

Bu nüfus artış oranının yüksek olmasının nedenleri arasında 1927-1955 dönemi arasında Eskişehir ilinin sanayileşmeye adım atarak yeni fabrikaların ve iş sahalarının kurulması sonucu şehre göç olayının yoğunlaşmasına neden olmuştur.

TABLO 1

TÜRKİYE VE ESKİŞEHİR İLİ'NİN
NÜFUS SAYIM YILLARINA GÖRE NÜFUS VE NÜFUS ARTIŞ ORANLARI

NÜFUS SAYIM YILLARI	NÜFUS (Bin)	NÜFUS ARTIŞ ORANI(0/∞)	T Ü R K İ Y E				E S K İ Ş E H İ R					
			ŞEHİR		KÖY		NÜFUS (Bin)	NÜFUS ARTIŞ ORANI(0/∞)	ŞEHİR		KÖY	
			NÜFUS(Bin)	%	NÜFUS(Bin)	%			NÜFUS(Bin)	%	NÜFUS(Bin)	%
1927	13.648	---	3.306	24.2	10.342	75.8	154	---	41	26.8	113	73.2
1935	16.158	21.10	3.803	23.5	12.355	76.5	183	21.55	57	31.0	126	69.0
1940	17.821	17.02	4.346	24.4	13.475	75.6	206	24.22	71	34.3	136	65.7
1945	18.790	10.59	4.687	24.9	14.103	75.1	244	33.29	91	37.0	154	62.9
1950	20.947	21.73	5.244	25.0	15.703	75.0	276	24.56	101	36.5	175	63.5
1955	24.065	27.75	6.927	28.8	17.138	71.2	323	31.65	138	42.8	185	57.3
1960	27.755	28.53	8.860	31.9	18.895	68.1	368	26.22	176	47.8	192	52.2
1965	31.391	24.62	10.806	34.4	20.585	65.6	415	23.64	200	48.3	215	51.7
1970	35.605	25.19	13.691	38.5	21.914	61.5	459	20.27	245	53.5	213	46.5
1975	40.348	25.00	16.869	41.8	23.479	58.2	495	14.98	292	59.0	203	41.0
1980	44.737	20.65	19.645	43.9	25.092	56.1	543	18.77	344	63.2	200	36.8
1985	50.664	24.88	26.866	53.0	23.798	47.0	597	18.80	404	67.7	193	32.3

Ayrıca, tıp biliminin de gelişmesiyle daha uzun yaşama şartlarının sağlanarak ölüm oranlarının düşmesi, bebek ölümlerinin azalması da unutulmamalıdır. 1960 ve sonrasında Türkiye genelinin altına düşen nüfus artış oranının normal seyrini sürdürdüğü söylenebilir.

Eskişehir bölgesine yoğunlaşan göçlere rağmen kentleşme olgusu, 1890 yılında Bağdat-Berlin Demiryolunun açılışından itibaren yavaş yavaş, sindire sindire gelişme gösteren ilde, hızlı gelişen kentlerde ciddi sorunlara yol açan gecekonduculardan oluşan çarpık yerleşme biçimi görece sınırlı kalmıştır. Ayrıca, yapı bakımından da farklı olup, içinde yaşama koşulları diğer gecekonduculara göre daha iyicedir. Bunun nedeni de, belki il'de taş ve toprağa dayalı sanayinin gelişmiş olması ve yapı kooperatiflerinin zamanla gelişmiş olmasıdır.

2. Eğitim Yapısı

Avrupa'yı Asya'ya bağlayan, konumu açısından çok kritik bir bölgede bulunan Türkiye batılı ülkelerin yanısıra aynı zamanda doğu bloku ülkelerin de komşusu olmasının da verdiği avantajlarla çok çeşitli kültür yapılarına şahit olmuştur.

Eskişehir ili de ulaşım yönünden Marmara, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgelerini birbirine bağlayan kavşak noktasında bulunmasından dolayı çeşitli kültür yapılarının etkisi altında kalmıştır. Konumu itibarıyla önemli bir yere sahip olmanın verdiği avantajla da Eskişehir ekonomisinin gelişmesinin yanısıra buna paralel olarak eğitim yapısında da farklılıklar görülerek, Türkiye ortalamasının üzerinde bir görünüm arz etmektedir.

"Eğitim sistemi, meslek kazandırıcı yaygın eğitim, ara insanđücü ve yüksek nitelikli insanđücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda ele alınarak kalkınmanın temel araçlarından birisi olarak etkinleştirilecektir"(22). Eğitim yapısı yönünde son derece önemli rol oynayan bu hedef Eskişehir il ekonomisinin gelişmesinde de en önemli yeri almıştır. Karşılıklı etkileşim sonucu eğitimin gelişmesi ekonominin gelişmesine, ekonominin gelişmesi daha iyi eğitim imkanlarına olanak vermektedir.

Eskişehir'de özellikle son yıllarda teknik ve meslek eğitimine daha fazla önem verilmesi ve bunun da imkanlar dahilinde uygulamalı olarak (işbaşında eğitim) yapılması sonucu alanlarında vasıflı insanđücünün yetişmesine olanak sağlanıyor.

1985 sayımına göre Türkiye genelinde okur-yazar oranı % 70 dolaylarında iken bu oran Eskişehir'de % 87.2 dolaylarındadır. Günden güne değişen gelişen teknoloji karşısında ülkelerin gelişmişlik durumları gözönüne getirilecek olursa bu oranların % 100 olması gerektiği ortaya çıkıyor. Günümüz şartlarında sadece okur-yazar olmakta yeterli olmadığı gibi en azından kişiye bir meslek kazandırabilecek düzeydeki eğitim programını tamamlayarak kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir. Onun için öğrenciler düz liselerden çok teknik ve meslek liselerine yönlendirilerek bu alana ağırlık verilmelidir. Yani, bir kişi hayata atıldığında yapacağı iş hakkında eğitim görmüş olması o işte daha başarılı olmasını sağlayacaktır.

(22) DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994, Ya.No.2174, Ankara, 1989, s. 294.

Genç, dinamik ve aydın nüfusa sahip olan Eskişehir'de kültürel faaliyetlerin arttırılması, sosyal faaliyetlere ağırlık verilmesi sonucu, Eskişehir halkı bilgi ufkunu daha da genişletme imkanı bulacaktır.

a. Toplumsal Değerler

Bir toplumun sürekliliğini sağlayabilmesi, ayakta kalabilmesi için, yine toplum tarafından konulan ve uyulan toplumsal değerler toplumdaki farklılık gösterse bile bütün toplumlarda uyulması gereken belirli toplumsal değerler mevcuttur. Hatta bu toplumsal değerler bölgeden bölgeye, ilden ile bile değişebilmektedir. Uyulması gereken bu değerler çiğnendiği zaman toplum tarafından derhal uyarılır.

Toplumun gelişmesi, toplumsal değerlerin günümüz şartlarına uydurulmasında da yaşantımızın her bölümünde ihtiyaç duyulan eğitime büyük gereksinim vardır.

Toplumun oluşturan bireylerin etrafından duydukları, doğruluğunu bile araştırmadan kabullendikleri, inandıkları yanlış bilgilerin eğitim yoluyla düzeltilmesi yoluna gidildiğinde ancak başarıya ulaşılabilmektedir.

İşte, ülkelerin, bölgelerin gelişmesinde de büyük rol oynayan toplumsal değerlerin amacına uygun olarak uygulanması sonucu o toplum için yararlı olabilir. Fakat günün şartlarına uymayan toplumsal değerler ise o topluma yarar yerine zarar bile verebilir. Örneğin; günümüzde hala bazı yörelerde kız çocuklarının okutulması, kadınların iş hayatına atılarak ekonomik gelişmede yer almasına karşı görüşlerin olduğu gibi.

Eskişehir Bölgesinde yaşayan toplum, eğitim düzeyinin de yüksek olmasının verdiği avantajla günün şartlarına uygun bir yaşam sürdürmeye çalışan, yeniliklere açık olan ve eğitimin gerekliliğine inanan bireylerden oluşmaktadır.

Ayrıca, bir toplumun ayakta kalabilmesi ve sürekliliğini koruyabilmesi için gerekli olan en önemli etkenler arasında yer alan toplumsal kurumlara (aile, okul vb.) ve toplumsal ilişkilere (akrabalık, komşuluk, arkadaşlık vb.) verilen önem Eskişehir Bölgesinde de önem arz etmekte olup, bu yöndeki ilişkiler ve verilen değer gerçekten iyi denecek düzeydedir.

b. Dinsel Değerler

Her milletin inandığı bir din vardır ve genelde her insan bir dine inanmak zorunluluğunu duyar.

"Atatürkçü görüşlere sahip modern din adamları yetiştirmenin, Türkiye'de kalkınma ve modernleşme bakımından önemi büyüktür"(23). Yani, din eğitimi, aydın din adamları tarafından verildiği takdirde amacına ulaşabilmekte olup, bunun tam tersinde ise, dini eğitim verecek düzeyde yetişmemiş olup, aydın din adamı kimliğine bürünerek ortaya çıkan kişiler yapıcı ve eğitici olmaktan çok, bölücü ve yıkıcı olabilmektedirler. Bu gibi kişilere fırsat vermemek için bu eğitim kurumları bünyesinde yetiştirdikleri aydın ve çağdaş din adamları dışında faaliyet gösterenlerin araştırılarak tesbit edilmesi ve bu kişilere karşı cezai önlemler alınması gereklidir.

(23) Yahya Kemal KAYA, İnsan Yetiştirme Düzenimiz Politika/Eğitim/Kalkınma, B. 3, Ankara, 1981, s. 334.

Eskişehir bölge halkı dinsel değerlerin bir vicdan meselesi olduğunu kabul etmekte ve bu konuda birbirlerine karşı saygı duymakla beraber birbirleri üzerinde zorla yaptırım ve baskı olmaksızın herkesin bu konuda özgür olduğuna inanılmaktadır.

3. Öğrenim Yapısı

2000'li yıllara yaklaştığımız şu son yıllarda teknolojinin son hızla değiştiği günümüzde öğrenim yapısında da büyük değişiklikler, iyileşmeler görülmektedir.

Türkiye genelinde orta öğretim kurumlarında bilgisayarlı ve uygulamalı eğitim yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Diğer taraftan, bugün gelişmiş sanayi ülkelerindeki zorunlu öğrenim süresi 8 ile 10 yıl arasında değişmekte olup, Türkiye'de bu süre ile ilgili çalışmaların sürdürülmesine rağmen, Türkiye genelini kapsayacak şekilde bir uygulama yürürlüğe hala konamamıştır.

Eskişehir Bölgesinde de zorunlu öğrenim süresi beş yıl olmakla birlikte, çoğunluğunu orta gelirli ailelerin oluşturduğu bölge halkının çocukları aile bütçesine katkıda bulunmak için, okumayı arzu etmelerine rağmen bazen çalışma yolunu da seçebilmektedirler.

İş hayatına küçük yaşta ve tecrübesizce atılan bu çocukların çoğunluğu getir götür işlerinde istihdam edildiği için, çalıştıkları meslek dallarının inceliklerini öğrenememekte ve yaşları küçük olduğundan da sosyal güvenlikten yararlanamamaktadırlar.

Bu konuların İşgücü Yapısı ve Sosyal Güvenlik başlıkları altında incelenmesi amacına daha uygun olacaktır.

a. İşgücü Yapısı

Son yıllarda Türkiye Ekonomisi üzerindeki ağırlığını yavaş yavaş yitirmeye başlayan tarım sektörüne karşılık sanayi ve hizmetler sektöründe artışlar görülmektedir. Bu artışlar istenen seviyeye ulaşmamış olsa bile gelişmeler umut vericidir.

Eskişehir Bölgesinin sanayileşmede gösterdiği gelişmenin temeli Cumhuriyet Döneminde sanayileşmeye başlamasıdır. Bunun da bir-
denbire değil sindire sindire yapılmasıdır. Cumhuriyet Döneminde tarım sektörünün yanısıra sanayi sektörü alanında da çalışmalar yapılmış özellikle devlet tarafından kurulan fabrikalar bu alanda ileri adımlar atılmasına neden olmuştur. Ayrıca, bu işyerlerinde çalışan elemanlarında vasıflı ve çalışkan olması ilin sanayi sektöründe söz sahibi olmasında önemli rol oynamıştır.

Örneğin; Eskişehir Bölgesinin lokomotif sanayi alanında gelişmesinin en önemli etkenlerinden biri, bünyesinde çalıştırdığı elemanların çoğunu bu konuda eğitmesidir. Öğrenciler Devlet Demiryolları Meslek Lisesinde bu dalda mesleki, formal ve uygulamalı eğitimden geçtikten sonra vasıflı işgücü ve kendinden daha emin olarak hizmet vermekte ve bu sektörün gelişmesine katkıda bulunmaktadırlar.

1920'li yıllarda özel sektörün de sanayi sektöründe yer almaya başlamasıyla şehir ekonomisinin daha da canlanmasına, rekabetin artmasına ve vasıflı eğitilmiş elemana gereksinimin daha da artmasına neden olmuştur.

Üzerinde durulması gereken bir diğ er konu da, "Hangi iş te ç alı-ş ırsın?" veya "Ne iş yaparsın?" sorusuna verilen "Her iş te ç alış ırım" veya "Ne iş olursa yaparım" gibi cevaplar bir tarafa bırakılarak "Ben ş u iş te ç alış ırım" veya "Ben ş u iş i yaparım" diyerek kendilerini o iş dalında eğ itmeleri, o iş e yönelmeleri ve kendilerini o dalda kanıtla- maya ç alış malıdırlar. Bir insanın her iş i yapabilmesi mümkün değı ldir. Her iş in bir zorluğı , incelik isteyen deneyim isteyen bir özelliğı vardır. Bu nedenle herkesin mutlaka ilgi duyduğı , başarılı olabilece- ğ ine inandığı , yetenekli ve yatkın olduğı bir iş kolu vardır. Önemli olan bunun tesbit edilerek o yönde ilerlemektir. Eğ itim kurumlarında amaç lardan biri de bu olmalıdır. Ö ğ renciler orta ö ğ retime devam eder- ken yeteneklerine göre yönlendirilmeye ç alış ılmalıdır.

b. Sosyal Güvenlik

Anayasamızın 60.maddesi, "Herkes, Sosyal Güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliğı sağı layacak gerekli tedbirleri alır ve teş kilatı kurar" hükmünü taş ımaktadır " (24).

Ü lkemizde Sosyal Güvenlik Kurumları, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur olmak üzere üç gurup altında toplanabilir.

1965 yılında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunuyla kurulan ve günümüze kadar birçok değı ş ikliklere uğ rayan Sosyal Sigortalar Kurumu iş ç i kadrosunda ç alış an önemli bir bölü mü kapsamaktadır.

(24) T.C. Anayasası, İstanbul, 1982, s. 41-42.

1945 yılında kurulmuş olan T.C. Emekli Sandığı kamu görevlilerini kapsayan bir sosyal güvenlik kurumudur.

1971 yılında 1472 sayılı kanunla da Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Bağ-Kur adı altında sosyal güvenlik altına alınmış ve daha sonra da tarım alanında çalışanlar da bu kanuna tabi olmuşlardır.

Eskişehir'de yapılan bir araştırmaya göre (25), 1975-1987 yılları arasında açılan işyeri ve çalışan sigortalı işçi arasında ilginç bir durum söz konusudur. (Tablo-2) Özellikle, 1986-1987 yılları arasında. 1975 yılında¹ 1986 yılına kadar kayıtlı işyeri ve toplam işçi sayısında artışlar görülürken 1987'de kayıtlı işyerinde yine belirli bir artış söz konusuysun toplam işçi sayısında hissedilir oranda bir düşüş görülmektedir. Bunun birçok nedeni olabilir. Fakat ilk önce işçilerin işten çıkarıldıkları düşünilebilir. Ama bu ihtimal gerçekleşmiş olsaydı, Eskişehir Ekonomisi alt üst olur ve bu da tam bir kargaşa yaratabilirdi. Veya ikinci bir neden de, çalıştırılan işçilerin sosyal güvenlikten yararlandırılmadan çalıştırılmaları olabilir. Üzerinde önemle durulması ve tartışılması gereken hassas bir konu olduğu için daha fazla üzerinde durulmayacaktır.

(25) Cahit IŞIK . Kenan ŞANLIER, Sosyo-Ekonomik Gelişmede ESKİŞEHİR Nereden Nereye?..., Esk.Tic.Od.Ya.No:2, Eskişehir, 1988, s. 54'den Kaynak: SSK İstatistik Yıllıkları, İlgili Yıllar.

TABLO 2
SSK KAYITLARINA GÖRE, YILLAR İTİBARIYLA
ESKİŞEHİR'DE İŞYERİ VE İŞÇİ SAYILARI

Yıllar	Kayıtlı İşyeri	Bildirge Veren İşyeri	Bildirge Veren İşyeri Oranı (%)	Toplam İşçi
1975	5.628	3.968	75.3	29.844
1980	10.678	5.545	42.5	42.780
1985	14.673	6.218	42.3	49.777
1986	16.048	6.701	41.7	51.681
1987	16.783	6.852	40.8	44.905

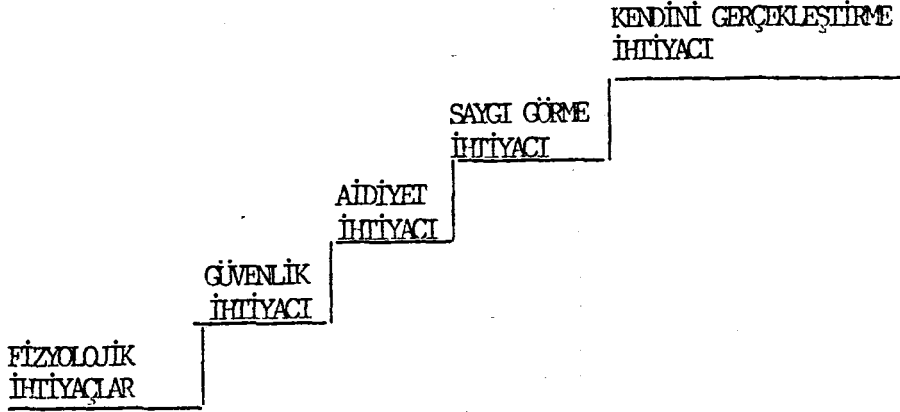
Kaynak: SSK İstatistik Yıllıkları, İlgili Yıllar.

Sosyal Güvenlik konusunda diğer önemli bir nokta ise insan ihtiyaçları olduğu söylenebilir.

İnsan ihtiyaçlarının sınıflandırılmasında Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde de görüldüğü gibi insanın temel ihtiyaçları olan Fizyolojik İhtiyaçlarından sonra ikinci sırayı Güvenlik ihtiyacı almaktadır. Sosyal Güvenlik, İş Güvenliğinin sağlanması, bir konut sahibi olma vb. ihtiyaçlar Güvenlik İhtiyacı içinde yer almaktadır (26).

(26) Mehmet ŞAHİN, İş İdaresine Giriş, A.Ü. Ya.No: 170, AÖF Ya.No: 72, Eskişehir, 1989, s. 6.

ŞEKİL 1
MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ

İnsanların mutlu olması, refahlarının arttırılması, işlerinde verimli ve yararlı olması isteniyorsa, bunun için önde gelen şartlardan birisi de sosyal güvenliklerinin sağlanmış olmasıdır.

C. TEKNOLOJİK YAPISI

Dünyamız sürekli bir değişim içinde, insanlarımız sürekli yenilikler peşinde ve daima daha iyisini istemektedir.

Ülkeler bu yüzden teknoloji transferinden teknoloji üreten ülke durumuna gelip, hayat standartlarını yükseltmek, gelişmiş ülkeler arasında yerini almak ve bunun devamını sağlamak için birbirleriyle yarış halindedirler.

Türkiye'de artık geri kalmışlıktan kurtulup gelişmekte olan ülkeler arasına katılmış ve gelecekte gelişmiş ülkeler arasında yerini almaya çalışmaktadır.

Eskişehir Bölgesi de Türkiye'nin gelişip kalkınmasında, güçlenmesinde önemli yerini almış ve bu görevini yerine getirmek için de tüm halkıyla birlikte çaba sarfetmektedir.

Eskişehir Bölgesinin teknolojik yapısı; endüstriyel yapısı ve ulaşım yapısı başlıkları altında ayrı ayrı ele alınarak incelenmesi daha uygun olacaktır.

1. Endüstriyel Yapısı

Eskişehir Bölgesinin endüstriyel yapı bakımından gelişmiş olmasında en önemli yeri XX.yüzyıl başlarında kurulmaya başlamış ve daha sonra da kurulmaya devam eden devlet işletmeleri ve bu işletmelerin yetiştirmiş oldukları vasıflı insangücünün azimle çalışarak yaratmaya çalıştıkları nitelikli insangücü ordusudur.

Eskişehir Bölgesinin sahip olduğu doğal kaynaklar ve tarımsal yapısı da endüstrinin gelişmesine etki eden diğer faktörler arasında sayılabilir. Bölgenin tarımsal ürünler yönünden zengin olmasının da etkisiyle 1920'li yıllarda özel sektörün de endüstri alanına yönelmesini sağlamıştır. Bir taraftan un fabrikaları kurulmaya başlarken diğer taraftan da doğal kaynaklar bakımından da küçümsenemeyecek kapasiteye sahip olan bölgede kiremit fabrikalarına yatırımlar yapılarak bu sanayi kolu genişletiliyordu.

1894 yılında kurulan ve 1928 yılında devletleştirilen Cer Atölyesi Eskişehir Bölgesinin en önemli sanayi kuruluşlarından biri olmuş ve yetiştirdiği vasıflı işgücü ile de il ekonomisinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur.

1926 yılında kurulan Hava İkmal Bakım Merkezi (o günkü adıyla Tayyare Bakım Atölyesi), 1933'te kurulan Şeker Fabrikası gibi büyük kuruluşlar yanında diğer küçük işletmelerin de kurulması Eskişehir'i bir endüstri şehri haline getirmeye başlamış ve şehri diğer şehirlere göre cazip sayılabilecek duruma getirmiştir.

Yukarıda sözü edilen bu gelişmelerin de etkisiyle Eskişehir nüfusu bünyesine çekmeye başlamıştır. Bunun en belirgin örneği de 1950'li yıllarda Bulgaristan ve Romanya'dan gelen göçmenlerin yerleştikleri illerin başında Eskişehir'in gelmesidir (27).

Daha sonraki yıllarda Eskişehir'in ihraç ettiği mallardan özellikle un, kiremit ve çimento alanlarında çevre illerle de sanayi kuruluşlarının oluşturulması, il ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer yandan Eskişehir'de bu alanlarda üretim yapanlar ürün çeşitlendirmesine giderek hem kendilerine yeni bir pazar yaratmış hem de ekonominin tekrar hareketlenmesine yardımcı olabilmişlerdir.

Organize Sanayi Bölgesinde ileri teknolojik yapıya sahip olan endüstri kuruluşları, Baksan Küçük Sanayi Sitesi, 1987 yılında işletmeye açılan TUSAŞ Uçak Motorları Fabrikası, İnönü'deki OTOSAN Fabrikası ve bu kuruluşlarda gerek işbaşında eğitim, gerekse formal eğitimden geçerek, gerekse seminer ve kurs gibi bilgilerini arttırıcı, yeni

(27) IŞIK / ŞANLIER, s.91

teknolojiler hakkında bilgi edinilmesi gibi yöntemler sonucu alanlarında deneyimli olan yöneticisiyle, müdürüyle, memuruyla, işçisiyle bir bütün oluşturarak büyük çapta Eskişehir'in endüstriyel yapısını oluşturarak, il ekonomisinin gelişmesinde çok önemli rol oynadıkları kabul edilebilir.

2. Ulaşım Yapısı

1894 yılında Berlin-Bağdat demiryolunun Eskişehir'e ulaşmasıyla daha o yıllarda kavşak bir merkez olduğundan, bu avantajın kullanılarak geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmış ve halen yapılmaya devam etmektedir.

Eskişehir ili, Marmara Bölgesini Doğu ve Güney Anadoluya, Ege Bölgesini Doğu Anadolu Bölgesine bağlayan yolların geçtiği merkez durumdadır.

Ankara'dan doğuya giden trenler dışında hemen hemen tüm trenler Eskişehir'den geçmektedir. İstanbul Haydarpaşa'dan başlayan demiryolu Adapazar - Bilecik üzerinden Eskişehir'e ulaşmakta ve biri doğuya yani Ankara yönüne, diğeri güneye yani Kütahya ve Afyon yönüne olmak üzere iki yöne ayrılmaktadır.

Tren yolculuğunun rahat ve ekonomik olması yönünden tercih edilmekle birlikte bu sektörün daha iyi hizmet verebilmesi için çalışmaların sürdürülmesinin gerekliliğine inanılmaktadır.

İstanbul - Eskişehir - Ankara bağlantılı ana karayolu Eskişehir ili ulaşımının bel kemiğini oluşturmaktadır.

Eskişehir demiryolunda olduğu gibi karayolunda da kuzey-güney, doğu-batı yollarının geçtiği merkezi bir konumdadır.

Karayolu bakımından da bu kadar büyük avantaja sahip olan Eskişehir'de büyük sanayi kuruluşlarının da bu anayola yakın yerlerde kurulması hem ulaşım yönünden hem de taşımacılık yönünden daha ekonomik olmaktadır.

Diğer taraftan kitlesele taşımacılık alanlarında da karayolu daha kısa sürede ulaşılması ve istenilen zamanda ulaşım aracının bulunması bakımından bir tercih nedeni olabilmektedir.

Bu sektörde de günün şartlarına uygun teknolojinin uygulanarak konforun sağlanması yönünde çalışmalar sürekli devam etmekte olduğu görülmektedir.

Eskişehir'in havacılık alanında, demiryolu ve karayolu kadar gelişme gösterdiği söylenemez. Günümüz şartlarında hava taşımacılığının da büyük bir gereksinim duyulduğu gözönüne alınarak Anadolu Üniversitesi tarafından kurulan Sivil Havacılık Yüksekokulu ve sivil uçakların inip kalkabileceği hava alanının kurulmuş olması bu sektörün de kısa bir sürede atılımında bulunabileceği düşünülebilir.

Ayrıca, Hava İkmal Bakım Merkezi ve TUSAŞ Uçak Motorları Fabrikası gibi havacılık sektörünün önemli kuruluşlarının olması Eskişehir'in bu alanda da önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Diğer önemli bir ulaşım şekli olan kitlesele haberleşme yönünden de Eskişehir, tüm kitlesele haberleşme araçlarını kullanabilecek altyapıya sahiptir.

Haberleşme alanında da değişen ve gelişen teknoloji takip edilerek toplum hizmetine sunmaya çaba gösteren PTT'nin de çalışmaları başarıyla devam etmektedir.

Teknolojinin harikalarından olan telex ve telefax, telefonda sonra lüks ihtiyaçlar arasından çıkarak zorunlu ihtiyaçlar arasında yerlerini almaya başlamışlardır. Dünyanın bir ucundan diğeri ucuna istenilen bilgileri aynı anda aynen ulaştırılması yönünden de gerekliliğini kabul ettiren bu kitlesel iletişim araçları Eskişehir ilinde de önemli yerini almış ve kullanım sahası gittikçe genişlemektedir.

II. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE ZAMAN VE MEKAN MODELLERİ

Yukarıda bir bölgenin gelişmesinde önemli rol oynayan bölgenin doğal yapısı, sosyo-ekonomik yapısı, teknolojik yapısı üzerinde duruldu.

Bu bölümde de Eskişehir Bölgesinin gelişmesinde önemli rol oynayan, bu yapılardan karşılıklı etkileşim içinde bulunan toplumsal yapı ve değişimleri üzerinde, Eskişehir'in Gelişmesinde Zaman Modeli ve Eskişehir'in Gelişmesinde Mekan Modeli olmak üzere iki alt başlık altında incelenmeye çalışılacaktır.

A. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE ZAMAN MODELİ

Bir ülkenin veya bir bölgenin gelişmesinde, kalkınmasında tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe en son teknolojik harikalar kullanılmasıyla herşey halledilmiş sayılamaz. Tüm gelişme veya kalkınma safhalarında o ülkeyi veya bölgeyi meydana getiren halkla, toplumla bütünleşmesi gerekmektedir. Yapılan değişmelerin, kurulan sanayilerin halka tanıtılması halkın bunu kabullenmesi ve desteklemesi, hayat anlayışını ve tarzını buna göre düzenlemesi gibi faktörler gözönünde bulundurularak bunlar da önceden planlanabilir.

Cumhuriyet Dönemine kadar Eskişehir Bölgesinin ekonomisinin hemen hemen tamamı tarıma dayalıydı. Cumhuriyet Dönemiyle birlikte Eskişehir Bölgesi de sanayileşmeye, ticaret hayatı canlanmaya başlamıştır. İç Anadolu Bölgesinin, Marmara ve Ege Bölgesinden bir kapısı durumunda olan Eskişehir ili bu avantajını da kullanarak ekonomik

yönden gelişmesini sürdürmeye devam etmiştir. Çeşitli kamu kuruluşlarından sonra özel sektörün de ekonomik hayata katılmasıyla ekonomik gelişmesi daha da ilerledi.

Bu arada ekonomik gelişmede bu kuruluşlarda (Kamu veya Özel) çalışan personelin de belirli bir eğitim seviyesinden geçirildikten sonra işbaşı eğitiminin ve zaman zaman değişen teknolojisine uygun olarak verilen kurs ve seminerlerin önemi de oldukça büyüktür. Çünkü, bir çalışmanın verimli ve verimin daha da artarak devam etmesi isteniyorsa, bekleniyorsa o kuruluştaki personel altyapısının sağlam olması gereklidir.

Personelin eğitilmesi, yetiştirilmesi de ekonomik gelişmenin önemli bir parçasıdır. Çünkü, milyonlarca, milyarlarca değerindeki araç ve gereçler (makinalar, cihazlar vb.) personele emanet ediliyor ve bunun sonucunda verimin artması bekleniyor. Eğitimden geçirilen personel bunun bilincinde olarak çalışmaya özen gösterdiğinde çalışmasının sonunda elde ettiği ürün veya hizmetten başka, bunların elde edilmesinde kullandığı araç ve gereçleri daha dikkatli ve bilinçli kullanılmasının da ülke veya bölge ekonomisine katkısı küçümsenemeyecek derecededir.

Eskişehir Ekonomisinin uzun süren bir gelişme sürecinden sonra duraklama gösterdiği de kabul edilmekle beraber, bu duraklama devri fazla uzun sürmemiştir. Eskişehir sanayi alanında Türkiye çapında adını duyurmayı başarmıştır. Bu başarısını da ürettiği malların çoğunu Türkiye çapında çeşitli illere ihraç etmesine borçludur. Bunda coğrafi konumun, özellikle kara ve demiryolunun kavşak noktada olması ihracatın yapılmasına müsait olmasının önemi büyüktür. Daha sonraki

yıllarda ise, çevre illerde de Eskişehir'deki sanayi kuruluşlarının aynısı veya benzerlerinin kurulmasıyla zaman Eskişehir Ekonomisinin aleyhine işlemiştir. Fakat, Eskişehir'li sanayiciler bu zaman zarfında ürün çeşitlendirmesine giderek veya daha başka alanlara yatırımlar yaparak kaybedilen zamanı kazanmayı başarmışlar ve il ekonomisini canlı tutmak için çalışmalarını dikkatli ve titiz bir şekilde sürdürmektedirler.

Eskişehir bölge halkının aktif, dinamik ve çalışkan olmasının yanısıra her zaman yeniliğe açık olan, teknolojik yenilikleri takip eden çağdaş ve aydın bir toplum olmasının da Eskişehir'in gelişmesinde zaman modelinin ve kalkınma sürecinde en önemli faktörler arasında yer aldığını göstermektedir.

B. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE MEKAN MODELİ

Sosyo-ekonomik yönden gelişme süreci içinde bulunan hemen hemen her ülkenin alt ve üst yapı donatılarının oluşmasında tarihi bir süreç mevcuttur.

Bölgesel farklılıklar, şehirleşme farklılıkları ve Merkez-Çevre farklılıklarının meydana gelmesinde bu alt ve üst yapı donatılarının ülke düzeyindeki mekan içi dağılımı ve yoğunluğu önemli rol oynamaktadır. Çünkü bir bölgenin altyapısının gelişmesi o bölgenin ekonomik yapısının, üstyapı donatımının gelişmesi de sektörel yapısının gelişmesinde aktif rol oynadığı söylenebilir (28)

(28) ERKAN, s. 93.

1. Bölgesel Farklılıklar

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle çok kritik bir yerde bulunması ve tarihi geçmişiyle çeşitli uygarlıkların beşiği durumunda olmasının etkisiyle dünya çapında önemli bir merkez özelliği göstermektedir.

Türkiye'nin kalbi olan başkent Ankara'nın İç Anadolu Bölgesinde olması ve her bölgeyle sınırlarının bulunması İç Anadolu Bölgesinin de Türkiye çapında önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

Eskişehir ilinin İç Anadolu Bölgesinde olmasının yanısıra Marmara ve Ege Bölgesine de olan yakınlığı ve bu bölgelerle kurulan sosyal ve ekonomik ilişkilerin de etkisiyle alt ve üst yapı donatılarının kurulmasında önemli rol oynadığı söylenebilir.

Eskişehir ilinin alt ve üst yapı bakımından tam bir kapasiteye ulaştığı söylenemezse de bu donatılarda görülen eksikliklerin giderilmesi için devamlı çalışmalar sürdürülmektedir. Bu konuya daha sonraki bölümlerde de değinilecektir.

Eskişehir sanayisinde devlet yatırımlarının uzun ve başarılı geçmişi vasıflı, çalışkan ve ileriye dönük bir işgücü ordusu yaratılmasında da önemli bir rol oynadığı gerçeğide kabul edilmelidir.

İç Anadolu Bölgesindeki coğrafi konumu, doğal yapısı, sanayisinin çok uzun, köklü ve sağlam temellere atılmış olması ve en önemlisi de halkıyla bütünleşmiş olması, halkının eğitim düzeyinin yüksek oluşu, toplumun ileriye dönük, çağdaş ve uygar dünya görüşüne sahip olması Eskişehir ilini diğer illerden farklı kıldığı görülmektedir.

2. Şehirleşme Farklılıkları

İktisadi gelişme sonunda mı şehirleşme meydana gelmekte, yoksa şehirleşme sonunda mı iktisadi gelişme sağlanmış olmaktadır? Bu sorunun cevabı araştırıldığında her ikisinin de birbirlerini karşılıklı etkiledikleri görülmektedir. Yani, iktisadi gelişme sağlandıkça şehirleşmede gelişmeler görülmekte, şehirleşme sağlandıkça iktisadi yönden de gelişmeler artmaktadır. Ancak, "Genel olarak toplumsal ve kültürel değişimin gerçekleştirilmesi ve sanayileşmenin hızlandırılmasında şehirleşme önemli bir etkidir" (29).

Bu iki faktörün oluşmasında ve gelişmesinde de en önemli rolü oynayan faktör ise sermayeden sonra işgücü yapısıdır. Ülkenin veya bölgenin sahip olduğu vasıflı işgücüdür.

Şehirleşme farklılıklarının ortaya çıkmasında doğal yapı, iklim gibi faktörlerin de önemli rol oynadığı kabul edilmekle birlikte bunların işlenmesinde, verimli alanlarda kullanacak olan yine vasıflı, eğitilmiş işgücüdür.

Teknolojik yeniliklerin yaratılması bunların en verimli olarak nasıl ve nerede kullanılması gerektiği ise ancak bilimsel araştırmalar ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle de bilim adamı yetiştirilmesinde de özellikle Üniversitelere çok önemli görevler düşmektedir.

Eskişehir'deki şehirleşme hareketleri Cumhuriyet Dönemine dayanmaktadır. Bu sebeple Eskişehir'deki şehirleşme çok kısa bir sürede oluşan bir olay olmayıp, çok uzun bir geçmişe sahip olması da ayrı bir özellik arz etmektedir.

(29) Halil DİRİMTEKİN, Türkiye Ekonomisi, A.Ü. Ya. No: 119, AÖF Ya.No: 43, Eskişehir, 1990, s. 328.

Eskişehir'in sanayileşmesi ve şehirleşmesi de birbirine paralel bir gelişme göstermiştir. Tarım sektöründen sonra sanayi ve hizmetler sektörlerinin kurulmaya başlaması ve kısa süre sonra tarım sektöründe de modern tarım aletlerinin kullanılması, bu arada eğitim ve öğretim sistemine de ayrı bir özen gösterilmesi dikkat çekici noktalardandır.

Önemli bir ulaşım hattına da sahip olan Eskişehir'de devlet yatırımlarıyla ekonomisi canlanmaya başladığı Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarından bu yana tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe büyük gelişmeler gösterdiği görülebilmektedir.

Bu gelişmeler yanında, yani Eskişehir'in sanayi yönünden gelişme göstermesi, şehri cazip hale getirmiş olmalı ki büyük nüfus göç hareketlerine uğramıştır. Bu fazla oranda göç olmasına rağmen Eskişehir'de belki de taş ve toprağa dayalı sanayiinin de olması nedeniyle, diğer bölgelerde görülen gecekondu alanları önemli denecek sayıda oluşmamıştır. Çok az oranda görülse de bu yapılar diğer bölgelerdeki gecekonduardan daha iyi görünümde oldukları söylenebilir.

Ankara ve İstanbul gibi Türkiye'nin en büyük illerine yakınlığı etkisiyle sosyal, kültürel ve sportif alanlarda da gelişmeler göstermektedir. Bu alanlardaki yurt içi ve yurt dışı faaliyetler Eskişehir'li-lerce dikkatle takip edilebilmekte ve önemli görevler alınabilmektedir. Uluslararası Lületaşı Festivali, Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası, Hentbol Karşılaşmaları ve alınan başarılar örnek olarak verilebilir.

3. Merkez - Çevre Farklılığı

Bölgesel ve şehirleşme farklılıklarından sonra Merkez - Çevre Farklılığının da incelenmesi gerekliliği duyulmaktadır.

Ekonomik Faaliyetlerin, ticari alışverişlerin ve nüfusun (özellikle yüksek gelirli nüfusun) bir arada yoğun olarak toplanması merkezin, bu faktörlerin orta durumda bulunduğu alanlar alt merkezlerin ve daha düşük durumda bulunan alanlar ise çevrenin oluşmasını sağlayabilmektedirler.

Diğer taraftan, sanayii sektörü açısından gelişmiş durumdaki şehirlerin büyük sanayii kuruluşları merkezde değil de şehir dışında bir alanda kurularak sanayii merkezinin de ayrıca bir merkez oluşturduğu görülebilmektedir.

Eskişehir'de de ekonomik faaliyetlerin, ticari alışverişlerin ve yüksek gelirli nüfusun oluşturduğu merkezden farklı şehir dışında sadece sanayii sektörünün yer aldığı Organize Sanayii Bölgesi ayrı bir sanayii merkezi oluşturmaktadır.

Ayrıca, resmi daire ve kuruluşlardan özellikle en önemlilerinin (Vilayet, Belediye, Vergi Daireleri, Adliye vb.), ulaşım ve haberleşme ağının, kitleli toplu taşıma araçlarının da merkezde toplanmış olması merkezin çevre üzerindeki etkisini daha da arttırmaktadır.

Merkezde yoğun olarak toplanan bu faktörlerin çevreye hizmet vermesi de çevreyi merkeze bağlı kılmakta ve merkezdeki gelişmeler çevreye de yansiyarak etkisini gösterebilmektedir.

Merkez - Çevre Farklılıklarında dikkat çekici diğerk bir faktör ise, toplumsal yapı farklılığıdır. Merkezde yetişen bir çocukla çevrede yetişen bir çocuk arasında gerek eğitim yönünden gerekse gelişme yönünden (fiziksel veya kültürel) farklılıklar bulunmaktadır.

Eskişehir'de de merkezde öğrenim gören çocuklar dersleri dışında kalan zamanlarda yabancı dil veya derslerini destekleyici kurslara, yazları ise tatile giderken, çevrede yetişen bir çocuk bu imkanları madden veya başka sebeplerle bulamamakta, yazları ise genellikle bir işyerinde çırak olarak çalışarak aile bütçesine katkıda bulunabilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlarda da görüldüğü gibi merkez - çevre arasında her yönden farklılıklar bulunmakta ve merkez çevrenin de gelişmesinde her zaman en önemli rolü oynarken, çevre'de merkezi tamamlayıcılık özelliğini taşımaktadır.

III. ESKİŞEHİR'İN GELİŞMESİNDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM MODELLERİ

Türkiye'de özellikle son yıllarda eğitim-öğretim sisteminin iyileştirilmesi, eğitim-öğretim sisteminin ülke ihtiyacına cevap verebilecek insangücünün yetiştirilmesi amacına yönelik çalışmalara daha da hız verilmiştir.

Aşağıda Eskişehir Ekonomisinin gelişmesinde can alıcı noktayı teşkil eden eğitim-öğretim modelleri ve öğretim planlaması konuları ayrı ayrı ele alınacak ve yeri geldikçe daha da alt başlıklara indirgenecektir.

A. EĞİTİM MODELLERİ

Ekonomik gelişmede en önemli rolü oynayan beşeri kaynağımızın bu alanda yerini alabilmesi, çağdaş ve devamlı değişen dünyaya ayak uydurabilmesi için dönemin değişen en son teknolojik bilgilerini de içeren eğitim modellerinin ülkenin gelişmişlik durumuna uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Bilindiği gibi ülkemizde eğitim modelleri örgün ve yaygın olmak üzere iki guruptan oluşmaktadır.

Ülke nüfusunun her yıl biraz daha çoğalması, köyden kente göç hareketlerinin önlenememesi örgün eğitimi, eğitim modeli içinde yetersiz bırakabilmiştir. Öğrenci sayısının fazlalığı, öğretmen kadrosunun yetersiz olması, okul binasının ve araç gereçlerinin ihtiyaçlara cevap verememesi sonucu yaygın eğitim modelinin de uygulanması zaruretini doğurmuştur.

Yaygın eğitim modeliyle bir yandan meslek sahibi olamamış gençlerin yeteneklerine göre bir meslek sahibi olarak ülke ekonomisinin gelişmesinde üretken rol oynaması sağlanmaya çalışılırken, diğer taraftan televizyon, radyo ve kitaplar aracılığıyla ülkenin en ücra köşelerinde yaşayan bireylere eğitim hizmeti verilmekte olup, bütün vatandaşlarımızın da bu hizmetten yararlanması amaçlanmaktadır.

Eskişehir sanayiisinin gelişmesinin de temelinde yatan eğitimin önemi sanayii kuruluşlarınca da çok iyi benimsendiğinden, kimi kamu veya özel kuruluşlar da kendi meslek dallarında eğitim hizmeti verilerek eğitim dönemi sonunda yine kendi dallarında istihdam edilmektedirler.

Eskişehir bölgesinin ekonomisi artık tarıma dayalı bir ekonomi olmayıp, sanayii alanında da adını duyurduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle sanayii alanında çalışacak yöneticisinden, çırağına kadar olan tüm personelin temelden eğitilmesi için bu alanda eğitim modelleri geliştirilerek uygulanmaya konulması gerekmektedir. Eskişehir'deki bu alanlardaki meslek liseleri bu ihtiyaca gerek sınıflardaki öğrenci sayılarının fazla olması gerekse uygulamalı eğitim sisteminin tam olarak uygulanamaması veya bazı öğrencilerin yeteneklerine uygun olmayışı gibi nedenlerden dolayı nitelikli sanayi sektöründe çalışarak üretimde bulunacak insangücü yetiştirilmesinde istenilen düzeye ulaşamamaktadır.

Tarım ve sanayii sektöründen sonra hizmet sektöründe de yetiştirilmiş ve bu alanda kendisini kabul ettirecek düzeyde eğitim görmüş ara insangücüne de ihtiyacı olan Eskişehir Bölgesinde de Anadolu Üniversitesi ve Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından çalışmalar sürdürülmektedir.

1. Çevre Etkisi

İnsan doğumundan ölümüne kadar olan hayatını bir toplum içinde toplumla karşılıklı etkileşim içinde ve değişik çevre guruplarına katılarak geçirmektedir.

Çevresiyle devamlı ilişki içersindedir. Devamlı çevresinden bir şeyler öğrenmekte olup, aynı zamanda çevresine de bir şeyler vermektedir.

Ülkemizde de görülen eğitimde kazanılan davranışlarda görüş birlikleri ve farklılıklarında çevrenin etkisi küçümsenemeyecek kadar önemlidir. Bu nedenle tahsilli, ülkenin gelişmesi ve kalkınmasında emeği geçen veya geçecek olan aydın insanlarımızın çevresiyle daha yakından ilgilenmeleri çok faydalı olacaktır. Bu yakından ilgilenmeleri de özellikle orta öğretimde bulunan öğrencilere ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu alanda eğitim-öğretim görmesinde yol gösterici olması, kültürel faaliyetlerden haberdar edilmeleri, toplumumuzda çok düşük olan okuma alışkanlığının kazandırılması ve ülke ekonomisine faydalı olacak alışkanlıkların kazandırılması (israftan kaçınma, tasarruf etme vb.) olabilir.

Eskişehir ilinde de, toplumumuz eğitim görmüş aydın kişilerin çevrelerine olan etkilerinin bilincinde olup, çocukların yetişmesinde, kültür değerlerinin kazanılması ve korunması yönünde görüş birliğindedir.

Toplumı oluşturan bireyler çevreleriyle olan ilişkilerinde bazen tartışarak bazen aynı fikirleri savunarak, ama sonunda en iyisine en doğrusuna ulaşmaları halinde şehrin daha da gelişmesi, refahlarının daha da arttırılması için izlenen ve izlenecek olan en önemli yoldur.

2. Kurumsal Etkiler

Bir toplumun ayakta kalmasını, gelişmesini, kalkınmasını sağlayan faktörlerden en önemlisi toplumsal kurumlar ile bu kurumlar arasındaki devamlı gelişmeye yönelik dayanışma ve birliktir.

Bu dayanışma ve birliğin sağlam temellere atılabilmesi için, aile içi eğitimle başlayan, sonra resmi eğitimle devam eden ve daha sonra iş hayatına atıldıktan sonra da sürekli devam eden (devamlı değişen teknolojiye ayak uydurabilmek için) işbaşı eğitimini de kapsayan ve ülkemizin gelişmesinde çok önemli rol oynayan bu kurumsal etkilerin geliştirilmesi yine toplumun kendisine bağlıdır. Çünkü, kurumlar sürekli- dir, değişimler ise insanlardır, yenilenen ise toplumdur. İnsanların bıraktıkları kültürel değerler ve ekonomik gelişmeler yeni nesil tarafından daha da genişletilerek devamlarının sağlanması zorunludur. Çünkü, değişen teknolojik çağa yetişmek, gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşabilmek için bu kurumların düzenli olarak işlevlerini aksatmadan sürdürmesi gerekliliği ortaya çıkıyor.

Aşağıda da bu konu aile içi eğitim, resmi eğitim ve işbaşı eğitim alt başlıkları altında incelenecektir.

a. Aile İçi Eğitim

Çocuğun yetiştirilmesinde iyi eğitim görmesinde en önemli rolü oynayan etken ailenin sosyo-ekonomik yapısıyla ilgilidir denebilir.

Bugün ülkemiz geliştirmektedir olan ülkeler arasında yerini almış olup, gelişmiş ülkeler düzeyine erişebilmek için sürekli araştırmalar çalışmalar içindedir.

Gelişmiş sanayii ülkelerinde kadın da çalışma hayatında yerini almış ve aile içindeki ilişkiler karşılıklı saygı, sevgi, yardımlaşma ve özveriye dayanmaktadır.

Türkiye'de de aile yapısı değişmekte, geniş aile yapısından anne-baba ve çocuklardan oluşan dar aile yapısına geçilmektedir. Kadının da çalışma hayatında yer alması ekonomik özgürlüğünü kazanmasına, aile bütçesine katkısıyla da ailesinin sosyo-ekonomik düzeyinin artmasına ortak olmaktadır.

Diğer taraftan çocuğun yetiştirilmesinde en önemli rolü oynayan annenin çalışması ise, çocuğun yetiştirilmesi ve eğitilmesinde eksikliklere yol açabilmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan aileler bu eksikliklerini çocuklarını bir kreşe, özel bakım evlerine bırakarak bir nebze de olsa azaltmaya çalışmakta iseler de, bu eksikliklerini giderdikleri söylenemez.

Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olup, çalışmak zorunda kalan kadınlar ise, çocuklarını ya aile büyüklerine bırakarak ya da başka bir çıkar yol bularak aile bütçesine katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar.

Fakat, bu da çocuğun yetiştirilmesinde olumsuz etkiler yaratabilmekte olup, çocuğun bir ikilem içinde büyümesine neden olabilmektedir. Bir taraftan aile büyüklerinin geleneksel ananevi değerlere bağlı olarak yetiştirme sistemi yer alırken, diğer taraftan anne ve babanın gelişmiş günümüz şartlarına uygun yetiştirme sistemi yer almaktadır. Çocuk ise bu ikilem içinde bocalamaktadır.

Çocuğun, ilk eğitimini aileden aldığı bilinmekle beraber, bu eğitimin elden geldiğince ileriye dönük sağlam temellere dayalı olmasına dikkat edilmelidir.

Ülkenin gelişmiş ülkeler seviyesine erişebilmesi isteniyorsa bunun için gerekenlerin yapılması gereklidir. Bu gereklere ise kısaca şöyle değinilebilir;

Bir ülkenin temelinde yatan en küçük ve en önemli kurum aile olduğuna göre, ailenin gelir düzeyinin ve eğitim düzeyinin yükselmesi, karşılıklı ilişkilerin saygı, sevgi ve anlayışa dayanmasıyla oluşan ailelerden meydana gelen ülkeler de gelişecektir, kalkınacaktır.

Çocukların boş zamanlarını eğitici ve yaratıcı oyunlarla, değişik yararlı el becerileriyle, çocuğu sıkmadan okuma alışkanlığının kazandırılması gibi alışkanlıkların yanısıra israf ve hiçbir şey yapmadan boşa geçen zamanın çocuklar üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerden korumaya çalışılmalıdır.

b. Resmi Eğitim

Ömür boyu sürecek olan aile içi eğitimle birlikte formal bilgilerin verilmesi resmi eğitimle başlamaktadır.

Ülkemizde resmi eğitime genellikle 6-7 yaşlarında başlanmakta olup, çeşitli zamanlarda ve çeşitli mekanlarda çeşitli şekillerde olmak üzere ömür boyu sürebilmektedir. Çünkü, okumanın eğitim görmenin bilindiği gibi yaşı yoktur.

Resmi eğitimin verildiği kurumlar olarak bilinen okullar formal yapı yanında informal bir yapıya da sahiptirler. (Kültürel faaliyetler, sportif karşılaşmalar vb.)

Okullar bireylere sadece kitaplarda yer alan bilgileri öğretmekle kalmayıp, aile içinde verilen bilgilerin resmi eğitim kurumlarında verilen bilgilerle pekiştirilmesi - ki bunun için aile içinde verilen eğitimle okulda verilen eğitimin uyum göstermesi önemlidir - yeteneklerine göre beceri kazanmaları ve bu yönde meslek seçimine yönelmesinin yanısıra toplumsal kültür yapısının da kazandırılarak topluma yararlı ve ülke gelişmesinde rol oynayacak bireylerin yetiştirilmesinde birinci sırayı almaktadır.

Resmi eğitim kurumlarında gelişen değişen teknolojinin de takip edilerek özellikle ülkenin ihtiyaç duyduğu ara insangücünün yetiştirilmesinde sınıflarda, dersliklerde veya anfilerde verilen formal bilgilerin uygulamalı yapılması halinde, iş hayatına atılan birey üretimde bulunurken okul döneminde edindiği bilgileri daha rahatlıkla uygulama alanı bulacak ve bunu daha da geliştirme çabası içine girerek mesleğinde ilerleyebilecektir.

Eskişehir'de de özellikle son yıllarda mesleki ve teknik lisele-
rin açılması veya kuruluşları daha önceki yıllara dayalı bulunan bu lisele-
lerin tekrar gözden geçirilmesi yanında uygulamalı olarak eğitim siste-
minin daha da geliştirilmesi üzerinde çalışmalar yoğunluktadır. Formal
eğitim yanında uygulamasını da yapan kişi iş hayatına atıldığı zaman bun-
lardan faydalanarak kendisini bu alanda daha da geliştirmeye, yetiştir-
meye gayret göstererek il ekonomisinin gelişmesine, üretkenliğinde daha
aktif bir işgücü yaratacaktır.

Eskişehir ekonomisi gelişmeye, kalkınmaya müsait bir yapıya sahip. Buna da en büyük destek resmi eğitim ve iş hayatına atıldıktan sonra da işbaşı eğitimidir. Aşağıda da işbaşı eğitimi üzerinde durulacaktır.

c. İşbaşı Eğitimi

Teknolojiyi üreten insanlar, kullanan insanlar, faydalanan ise yine insanlardır. Değişen teknoloji sayesinde hayat düzeni de iş düzeni de değişmekte olup, toplum refahının arttırılmasını sağlamaktadır.

Ülkemizdeki işyerleri gözönünde tutulacak olursa hemen hemen hepsinde yazar kasa kullanımının yaygınlaştığı, bilgisayarla çalışan büyük işletmeler yanında, işlemlerin daha kısa sürede ve doğru olarak bitirilebilmesi için kullanılan daha nice elektronik cihazlar günümüz iş hayatında yerlerini aldıkları görülmektedir.

Tüm bu teknolojik yeniliklerin değişen yasa ve yönetmeliklerin, alınan ekonomik kararların vb. doğru ve şartlara uygun kullanılabilmesi için personelin işbaşı eğitimine, hizmet içi eğitimine duyulan gereklilik kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu, işbaşı eğitimi çeşitli zaman ve mekanlarda olmak üzere ilgili birimlerdeki personelin eğitilmesi ile gerçekleştirilebilir.

Cumhuriyet Döneminde ekonomisinin hemen hemen tamamı tarıma dayalı olan Eskişehir'in o dönemde kurulan sanayii sektörüne yönelik kamu kuruluşlarında özellikle personelin işbaşında eğitilmesine önem verilmesinin bu alanda önemli adımlar atılmasındaki katkısı büyüktür.

Eskişehir Bölgesinde de teknolojik ilerlemelerin takip edilmesi, uygulaması ve bu konuda daha da ileriye giderek teknolojik yeniliklerin

yaratılabilmesi için imkanlar dahilinde işbaşı eğitim görmesi için yurt dışına gönderilen personelin edindiği bilgiler veya yurt dışından gelen, alanında uzman kişilerce verilen kurs ve seminerlerin personelin eğitimi, işlerinde de kalitatif ve kantitatif artışlar göstermesinin yanısıra kendisini o alanda daha bilgili ve tecrübeli gören personel bu alanda daha aktif rol oynamak ihtiyacını duyacaktır.

Örneğin; Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenen Maliye Kursları ve Seminerler personelin eğitilmesi konusunda son derece önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

B. ÖĞRETİM MODELLERİ

Buraya kadar olan bölümde birbirleriyle içiçe olan eğitim-öğretim'den eğitim üzerinde daha fazla duruldu. Bundan sonraki bölümde de öğretim modelleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Ülkemizde kız-erkek ayırımı yapılmadan devam zorunluluğu olan beş yıllık (sekiz yıllık ilköğretim modelinin uygulama çalışmaları sürdürülmekte olsa da yurt düzeyinde tam olarak yürürlüğe konamamıştır) ilk öğretimden sonra devam zorunluluğu olmayan orta ve lise öğretiminden sonra yüksek öğretim olmak üzere ülke ekonomisinin bel kemiğini oluşturan öğretim modellerinin değişen günümüz şartlarına uygun evrimler geçirmesi gerekmektedir. Bunun da sağlanabilmesi için, bir alt bölümde üzerinde durulacak olan öğretim altyapısının sağlam temellere dayanması, yeniliklerin takip edilerek eksikliklerin giderilmesi yönünde devamlı çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir.

1. Öğretimin Altyapısı

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile karşılıklı etkileşim içinde bulunan öğretim altyapısının sağlam temellere atılmasında öğretmen, bina, uygulanan program, araç-gereç, kitap vb.'nin en önemli rolleri oynadıkları söylenebilir.

Ülkemizdeki öğretim altyapısının, özellikle büyük şehirlerdeki bina yetersizliğinden sınıflardaki öğrenci sayılarının fazlalığı, öğretmen noksanlığından boşa geç en dersler nedeniyle pek içaçıcı olduğu söylenemez. Köyden kente göç olayının önlenememesi sonucu bazı köylerde de öğrenci olmadığından kapanan okullar ise ayrı bir durum arz etmektedir.

Eskişehir Bölgesi, Türkiye geneline göre şanslı bir konumda olup, eğitim-öğretim yapısı bakımından ilk sıralarda yer almaktadır.

Eğitim-öğretim yapısı bakımından da gelişme safhasında olan Eskişehir, yetiştirdiği bazı öğrencilerin şehir dışında diğer illerde istihdam edilmesine karşın, diğer illerden öğrenim görmek için gelen öğrencilerden bazıları da Eskişehir'de kalabilmektedirler.

Daha önce de belirtildiği gibi Eskişehir ekonomisi gelişmeye müsait bir yapıya sahiptir.

Önemli olan bu gelişmişliği sağlayacak alanların saptanarak işletmeye açılması ve yetenekli, bilgili bir işgücü ordusu yetiştirilmesi. Bunun için de öğretim altyapısının değişen, gelişen teknolojik yapıya uygun düzenlemelerin yapılması gerekliliği gözden uzak tutulmamalıdır.

2. Öğretimin Altyapı Türleri

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye öğretim altyapısındaki eksikliklerini tamamlamaya yönelik çalışmaları gün geçtikçe daha da artarak sürmektedir.

Eskişehir'de de bu çalışmaların sürdürüldüğü görülmektedir.

Ankara'ya yakın olmasından dolayı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından pilot bölge olarak seçilmesi (30) öğretim altyapısının da şehrin sanayii- siyle birlikte gelişme göstermesine paralellik göstermiştir. Çünkü, Eskişehir Ekonomisinin gelişmesinde en önemli faktörlerden biri de eğitim görmüş, alanında uzmanlaşmış olan işgücüdür. Bu işgücünün yetişmesinde de en önemli rolü oynayan öğretim altyapı türleridir.

Eskişehir Bölgesinde de ilköğretim okullarının (8 yıllık) kurulma çalışmaları sürdürülmekte ise de, genelde ilköğretim 5 yıllık ve ikili öğretim sistemi uygulanmaktadır. (1989-90 öğretim yılında il genelinde 7 adet ilköğretim okulu mevcuttur)

Eskişehir'i diğer illerden ayıran bir özellik ise, teknik ve meslek okullarının kurulmasına önem vermesi ve bu okullardaki öğretim sisteminin uygulamaya dayanmasının yanısıra işbaşında da eğitime olanak vermesidir. Bunun sonucu Eskişehir Ekonomisi yetişmiş işgücüne sahip olmakla, bu alanda da işgücünü yetiştirmelerin temelden başlamak yerine, o konuda eğitim-öğretim döneminde aldığı teknik ve mesleki bilgilerin üzerine bir çalışma göstermekte zaman bakımından avantajlı durumdadır.

(30) Kenan MORTAN, Eskişehir Sanayi Düni. Bugünü. Yarını., Esk.San.Od. Ya.No: 24, Ankara, 1988, s. 146.

Çünkü bir mesleğin bir kişiye kazandırılması belirli bir yaştan sonra güçleşmektedir. Oysa okul çağındaki bir kişiye yetenekli olduğu ve ilgi duyduğu alana yönelmesini sağlayarak ekonomik hayata kazandırılması daha uygun olmaktadır.

Bu nedenle en ücra yurt köşelerinden en gelişmiş şehre kadar olan tüm mekanlardaki öğretim altyapı türlerinin üzerinde önemle durularak, zamanı ve yeri geldikçe gerekli değişikliklerin yapılması halinde yeni yetişen nesil daha aydın daha bilinçli ve çevresinin de eğitim-öğretim seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunarak sosyo-ekonomik düzeyinin daha da artmasını sağlayabilecek bir seviye de yetiştirilebilir.

a. İlk Öğretim

Anayasamızın 42 inci maddesinin 5 inci fıkrası "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır" hükmünü taşımaktadır (31).

İlk Okullar , çocukların aile çevresinden ayrılarak toplumsallaşma sürecindeki ilk basamak görevini görmesi, okuma-yazma öğrenmelerini sağlamanın yanısıra bedeni, zihni ve ahlaki yönden de gelişmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, milli eğitimin genel amaçlarından olan milli birlik ve beraberlik gibi duyguların çocuğa kazandırılarak iyi bir vatandaş olabilmesi için gerekli olan altyapısının oluşturulabilmesinde önemli rol oynayacak temel bilgi, beceri, alışkanlıkların kazandırılması ve kültürel değerlerinin kazandırılmasında en önemli rolü oynamaktadırlar.

(31.) T.C. Anayasası, İstanbul, 1982, s.30.

Tüm bu yukarıda sayılan görevlerin yerine getirilmesinde ise en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Bu nedenle özellikle ilkokul öğretmenlerinin yetiştirilmesinde daha titizlikle seçilen eğitim-öğretim yöntemlerinin uygulanarak zaman zaman değişen ve gelişen meslek bilgilerinin kazandırılması için hizmet içi eğitimden geçirilmeleri hem kendileri için hem de öğrencileri için daha yararlı olabilecektir.

Ülkemizdeki köyden kente göç olayının önlenememesi, nüfus artış oranının istenen düzeye düşürülememesi gibi nedenlerle şehirlerimizdeki ilkokul sayısının yetersiz kalmasına, sınıflardaki öğrenci kapasitesinin üstüne çıkılmasına, okullarımızdaki öğretim sisteminin ikili olmasına, öğretmen sayısının yeter sayıda olmaması öğrencilerin yetiştirilmesi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

Diğer taraftan çocuklarına daha iyi eğitim-öğretim olanakları sağlamak, sosyo-ekonomik yönden daha iyi şartlara kavuşabilmek gibi amaçlarla kente göç hareketi sonucu bazı köylerimizde öğrencisi kalmayan ilkokullarımız kapanabilmektedir.

Türkiye genelinde görülen bu olay Eskişehir Bölgesinde de kendini gösterebilmektedir.

1989-90 öğretim yılı sonunda il merkezinde 68 ilkokul, ilçelerde 27 ilkokul bulunmasına rağmen köylerinde 397 ilkokul bulunmaktadır. Bu mekanlardaki öğrenci sayıları ise, 42.651'i şehir merkezinde, 5.434'ü ilçelerde, 15.095'i köylerde öğrenim görmüştür.

Ayrıca, il genelinde 8 yıllık ilköğretim okullarının kurulması ve öğretime açılması yönünde çalışmalar sürdürülmekte olup, 1989-90 öğretim yılı sonunda il genelinde 7 ilköğretim okulu ve bu okullarda 1864 öğrenci ile 110 öğretmen mevcudu bulunmaktadır.

b. Orta Öğretim

Gelişmiş sanayii ülkelerinde ilk okulla orta öğretimin I.kısmı birleştirilerek 8-9 yıl arasında değişen eğitim-öğretim sistemi uygulanırken Türkiye'de de bu eğitim-öğretim sisteminin uygulanması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Fakat bu eğitim-öğretim sisteminin Türkiye genelinde tam olarak uygulanabilmesi için gerekli olan altyapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bunu için de zamana, maddi olanaklara ve sürdürülen çalışmaların daha da hızlandırılmasına gereksinim duyulmaktadır.

Ülkemizde bilindiği gibi, genelde uygulanmakta olan orta öğretim, orta ve liseden oluşmaktadır. Orta okullarda öğrenim zorunlu olmamakla birlikte ilk öğrenimini tamamlayanlardan dileyenlerin devam ettikleri 3 ile 4 yıl arasında değişen öğretim sürelidir.

Bu öğretim seviyesinde verilen bilgiler daha üst eğitim düzeyi olan liselere öğrenciyi yetiştirmekle birlikte öğretimlerine devam edemeyecek durumda olanların ekonomik hayata kazandırılması için gerekli olan bilgi ve becerilerin verilerek yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda eğitim-öğretim görmesi için yönlendirme amaçlanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkemizde bölgelerin özelliklerine göre, yani tarım, sanayii veya hizmetten hangisi o bölgenin gelişmesi için aktif rol oynayacak ise o yöndeki insangücünü yetiştirmek için o orta öğretim kurumundaki programda ağırlık o yöne verilebilmelidir.

Diğer taraftan genel ve teknik-meslek orta okullarda da ezberciliğe dayanan eğitim-öğretim yerine bilerek öğrenme; deneme-yanılma yöntemiyle eğitim-öğretim sistemi tercih edilerek öğrencilerin hayata o yönde hazırlanması daha faydalı olacaktır.

Sadece yazılı kaynaklardan (kitap, ansiklopedi, dergi vb.) bilgi edinilmesinin yanısıra, araştırma-inceleme, uygulama alışkanlıklarının kazandırılması, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin (saygı ve sevgi çerçevesi içinde) daha yumuşatılarak sorunlarına yardımcı olmak, kültürel, sportif vb. faaliyetlere yönlendirilmesi, toplumsallaşma sürecindeki kazanacağı alışkanlıklara yön verilmesinde yol gösterici olma gibi faktörlerde orta öğretimdeki öğretmenlere de çok önemli görevler düşmektedir.

1989-90 öğretim yılında Eskişehir genelindeki 82 genel orta okulda, 973 öğretmen ve 32.622 öğrenciyle yukarıda sayılan faktörlerin yerine getirilmesine çaba sarfedilmektedir.

Ayrıca, yine il genelindeki 8 meslek ortaokulu, 110 öğretmeni ve 1712 öğrencisiyle gelişmelerini sürdürmektedir.

c. Lise - Meslek Öğretimi

Orta öğretimin II.kademesi olan lise veya meslek liseleri, Üniversiteye devam etme veya etmeme isteğine bağlı olmaksızın, ülke gelişmesinde üretimde veya tüketimde bilinçli hareket edebilecek her öğrencinin devam etmesi gerekli bir eğitim-öğretim kurumu düzeyine gelmiştir.

Liselerden mezun olan her öğrencinin Üniversiteye devam edebileceğinin mümkün olmadığı gözönünde tutulacak olursa, AET'ye katılma eşliğinde olan Türkiye'nin bu topluluğa üye ülkelerin gelişmişlik düzeyine erişebilmek ve pazarlarında rakip olabilmek için özellikle genç nüfusa eğitim yönünden ileriye dönük çağdas bilgilerin verilmesi,

araştırma-geliştirme, inceleme ve uygulama yöntemlerinin kazandırılması gerekmektedir. Bu çalışmaların da lise düzeyindeki öğretim seviyesinde yapılması hem daha yararlı hem de amacına daha uygun olacaktır.

Diğer taraftan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 826 ncı maddesiyle de "Liselere başladığı halde yüksek öğrenime devam etme standartlarına ulaşamayan öğrencilerin, okul döneminde beceri ve meslek kazandırıcı programlara yönlendirilmesi için tedbirler alınacaktır" yukarıdaki belirtilen çalışmalara ışık tutmaktadır (32).

Liselerimiz olsun diğer eğitim-öğretim kurumlarımız olsun bu çalışmalarını başarıyla sürdürebilmesi için gelişen, değişen temel bilgileri içeren yayınların takip edildiği bir kütüphaneye ve ayrıca öğrencilere seçecekleri meslekte olsun, araştırma inceleme gibi konularda olsun yardımcı olabilecek bir rehberlik servisinin bulunması halinde liselerimizdeki öğrencilerin başarısı daha da yükselebilecektir.

Bu konuda, yani liselerimize rehberlik sisteminin oluşturulabilmesi için yine Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planınının 827 nci maddesi "Genel liselerdeki öğrencileri ilgi ve yeteneklerine uygun mesleklere yönlendirebilmek amacıyla etkili bir mesleki rehberlik sistemi oluşturulacaktır" (33) ile öngörülmektedir.

Ayrıca, bütün bunların yanında Üniversitelerimizin çeşitli dallarında öğrenim göreceğ olan genç nüfusa temel bilgilerin verilmesi gibi çok önemli görev liselerimiz tarafından yapılmaktadır. Bunun başarıyla gerçekleşebilmesi için temel görev öğrencilere düşmekle beraber

(32) DPT, s. 295,

(33) DPT, s. 295.

aynı zamanda öğretmenlerimize de çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle de daha önce de üzerinde durulduğu gibi öğretmenlerimizin zaman zaman belirli aralıklarla hizmet içi eğitime tabi tutulmaları, mesleki bilgilerinde meydana gelen değişikliklerin zamanında uygulamaya konulabilmesi için faydalı olacaktır.

Eskişehir Bölgesinde de öğrencilere meslek kazandırıcı teknik ve meslek liselerinin nitelik ve nicelik yönünden artması çalışmalarını çok uzun senelere dayanmaktadır.

Örneğin; Demiryolları Meslek Lisesi, bu lisede formal ve uygulamalı öğrenimini tamamlayan öğrenciler aynı kuruluş içinde işe başlayabilmekte, isteyen öğrenciler aynı zamanda yüksek öğrenime devam edebilmektedirler. Bu da Eskişehir'de demiryolu sanayiinin gelişmesinde en önemli faktörler arasında sayılabilir.

Ayrıca, 1989-1990 öğretim yılında, il genelinde 24 Meslek ve Teknik Lisede (Endüstri Meslek Lisesi, Teknik Lise, Anadolu Teknik Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Ticaret Lisesi, Anadolu Ticaret Lisesi, İmam Hatip Lisesi) 851 öğretmen ile 11.981 öğrencisiyle eğitim-öğretim yılı tamamlanmış olup, bu bölümlerden mezun olanlardan bir kısmı yüksek öğretime devam hakkı kazanırken bir kısmı da Eskişehir Ekonomisine dinamik işgücü katılmasını sağlamışlardır.

Aynı zamanda yine 1989-1990 öğretim yılı sonunda il genelindeki 25 genel lisede (Genel Liseler, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Öğretmen Lisesi) 1057 öğretmen ile 10.518 öğrencisiyle eğitim-öğretim yılı tamamlanmış olup, bu bölümlerden de mezun olanların bir kısmı yüksek öğretim kurumuna devam hakkı kazanmışken bir kısmı da iş hayatına atılmayı tercih etmiş veya iş hayatına atılmak zorunda kalmışken bir kısmı da işsiz kalmıştır.

TABLO 3

1989-1990 ÖĞRETİM YILINDA
ESKİŞEHİR MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE BAĞLI OKULLARIN
OKUL, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ SAYILARI BAKIMINDAN DAĞILIMLARI

	OKUL SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
İLK OKUL (5 YILLIK)	492	2.792	63.190
İLK ÖĞRETİM (8 YILLIK)	7	110	1.864
ORTA OKUL *	82	973	32.622
MESLEKİ VE TEKNİK ORTA OKUL **	8	10	1.712
GENEL LİSE	25	1.057	10.518
MESLEKİ VE TEKNİK LİSE	24	851	11.981
GENEL TOPLAM	638	5.793	121,877

Kaynak: Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü

* Bunlardan; 17 adedi Genel Lise, 1 adedi Öğretmen Lisesi,
2 adedi Anadolu Lisesi, 7 adedi İlk Öğretim Okulu
II. Kademe Bünyesinde,

** Bunlardan; 2 adedi Kız Meslek Lisesi, 5 adedi İmam Hatip Lisesi
Bünyesinde

d. Yüksek Öğretim

Ülkemizin sosyo-ekonomik yönden gelişebilmesi, kalkınabilmesi için ihtiyaç duyduğu vasıflı ara insan gücünün yetiştirilmesinde orta öğretim ve lise (genel veya meslek-teknik) önemli rol oynarken, ülke ekonomisinde önemli rol oynayacak bilim adamlarının yetiştirilmesinde ve yönetimde etkili olabilecek nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde yüksek öğretim önemli rol oynamaktadır.

Ülkemizdeki, yüksek öğretim kurumları ile bağlı birimleri ve bunlarla ilgili faaliyet ve esaslar 04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa tabidirler.

Günümüzde her lise ve dengi okullardan mezun olanlar bir yüksek öğretim programına devam arzusunda olmalarına rağmen yüksek öğretim kurumlarının gerek sayısı bakımından gerekse kapasitesi bakımından bu mümkün olmamaktadır. Bu nedenle de bilindiği gibi Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı sonunda başarılı olan öğrenciler bir yüksek öğretim kurumuna devam etme hakkı kazanırken, bu sınav sonucu başarısız olanlardan bazıları yeteneklerine uygun bir iş bularak çalışma hayatına atılmakta, bazıları tekrar bir yüksek öğretim programını kazanabilmek için çalışmalarını sürdürmekte iken bazıları da iş bulamadıklarından işsiz kalarak işsizler ordusuna katılabilmektedirler.

1958 yılında "Yüksek İktisat Okulu" adıyla kurulduktan sonra, 1959 yılında "İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi" ne dönüştürüldükten sonra 1981'de şimdiki adını alan "Anadolu Üniversitesi" Eskişehir Bölgesinin sosyo-ekonomik seviyesinin Türkiye geneline göre gelişmiş olmasında katkısı oldukça önemlidir.

Anadolu Üniversitesi Türkiye genelinde en geniş öğrenci kapasitesine sahip olup, Dünya sıralamasında da ilk ona girebilmektedir. Anadolu Üniversitesi Eskişehir'in en önemli gelişme vetameticisi olma özelliğini taşımaktadır.

1989-1990 öğretim yılında Türkiye genelinde, yüksek öğretim kurumlarına toplam 644.835 öğrenci kayıtlıyken, bunun 243.878'i Eskişehir Anadolu Üniversitesine bağlı, Tıp, Eczacılık, Fen-Edebiyat, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Afyon İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik-Mimarlık, Açıköğretim Fakülteleri ile Afyon, Bilecik, Bolvadin, Kütahya, Sivil Havacılık Meslek Yüksekokulları ve Devlet Konservatuvarıyla Uygulamalı Sanatlar Okuluna kayıtlı öğrencilerdir (34).

Anadolu Üniversitesi örgün yüksek öğretim programlarıyla bölgesel sosyo-ekonomik gelişmede aktif rol oynarken, Açıköğretim Fakültesi programlarıyla da Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmesinde aktif rol oynamasının yanısıra yurt dışına da eğitim-öğretim hizmeti vermekte olduğundan gerçekten düzenli ve başarılı bir altyapıya sahip olduğu söylenebilir.

Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, öğretmenlerin mesleklerinde değişen ve gelişen çağdaş bilgilerin aktarılması amacıyla düzenlenmesi gerekli olan programlar Açıköğretim Fakültesi Eğitim Önlisans Programıyla Anadolu Üniversitesi Türkiye genelindeki büyük bir boşluğu doldurduğu söylenebilir.

Anadolu Üniversitesinde, günümüz şartlarına göre yapılan son değişikliklere dayalı çağdaş bilgilerin verildiği ders programının yanısıra, uygulama gerektiren programlarda uygulamalı ders verme imkanı yanında,

(34) ÖSYM, 1989-1990 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara, 1990, s. 29.

Üniversite'den mezun olduktan sonra staj deneyimi gerektirecek programlarda da staj yapma imkanı bulunmaktadır. Bütün bu ders programları dışında da Üniversitenin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri bulunmakta olup, öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirmekte önemli rol oynamaktadır.

Yukarıda belirtilen tüm programların, öğrencilerin hayata atıldıklarında başarılı olabilmesi amacıyla düzenlenen programların hazırlanması, uygulamaya konması ve başarılı olmasını başta değerli Anadolu Üniversitesi öğretim elemanlarıyla Türkiye genelindeki öğretim elemanları ile diğer Üniversite personeline borçluyuz.

Bu programların başarılı bir şekilde devamı isteniyorsa değerli bilim adamlarına imkanlar tanınarak ders verme, sınav yapma, sınav kağıdı okuma yanında bilimsel araştırmalara daha fazla ağırlık vermelerine olanak tanınarak, kendilerinden sonra gelecek nesillere kendilerinden yararlanabilecekleri eserler bırakmaları yönünde teşvik edilmelidirler.

Anadolu Üniversitesi; Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Sağlık Bilimleri Enstitüsündeki Master ve Doktora Programlarıyla akademik kadronun yetiştirilmesinde de önemli rol oynamaktadır.

Son yıllardaki Anadolu Üniversitesi-Sanayi işbirliğinin geliştirilmesi çalışmaları ile Eskişehir ekonomisinin daha da gelişmesine katkıda bulunarak Türkiye çapında eğitimde olduğu gibi ekonomik gelişmede de ilk sıralarda yerini alacaktır.

Üniversite-Sanayi işbirliğine Altıncı Kalkınma Planında da 836 ncı maddesinde yer verilmiştir. "Üniversite-Sanayi İşbirliğini tesis edecek hukuki, ekonomik ve yapısal düzenlemeler geliştirilecektir. Üniversiteler

bünyesinde müteşebbislik becerisini arttırmak üzere uygulamalı eğitim programları düzenlenecektir" (35).

TABLO 4
1989-90 ÖĞRETİM YILI
YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARINA AİT GENEL DAĞILIMLAR
(TÜRKİYE - ESKİŞEHİR KARŞILAŞTIRMASI)

	TÜRKİYE	ESKİŞEHİR
Öğretim Eleman Sayısı	32.029	1.077
Öğrenci Sayısı	644.835	243.878
Fakülte Sayısı	202	9
Yüksekokul Sayısı (4 Yıllık)	74	2
Yüksekokul Sayısı (2 Yıllık)	111	5
1988-1989 Öğretim Yılı Sonunda Yüksek Öğretim Kurumlarından Mezun Olanların Sayısı	75.639	7.932

Kaynak: 1989-1990 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri

(35) DPT, s.296.

e. Yaygın Öğretim

Ülkemizdeki son yıllarda üzerinde daha titizlikle durulan eğitim-öğretim modelinde yaygın öğretim programlarına da ayrı bir önem verilmiş olup bu alandaki çalışmalarda gün geçtikçe gelişmeler görülebilmektedir. Bunlardan en belirgin ve en önemlilerinden birisi okuma-yazma seferberliğidir. Ülkemizdeki okuma-yazma bilmeyenlerin bu karanlıktan kurtulup ışığa çıkmalarında yardımcı olacak okuma-yazma seferberliği büyük ilgi ve destek görmüştür. Bunun sonucunda ülkemizdeki okuma-yazma bilmeyenlerin sayısında da büyük değişiklikler olmuştur. Okuma-yazma bilenlerin sayısı hızla artarken okuma-yazma bilmeyenlerin sayısında ise hızla azalmalar görülmektedir. Okuma-yazma öğrendikten sonra bununla yetinmeyenler ise yaygın öğretim imkanlarının sağladığı olanaklar ile dışarıdan ilk okulu, orta okulu, liseyi ve hatta Üniversiteyi bitirebilmektedirler.

Bunun yanısıra, ülkemizdeki ekonomik hayatta eksikliğini duyuran ara teknik insangücününün yetiştirilmesi, eğitilmesi amacıyla da "3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu" çıkarılmıştır. Eskişehir'de bu açıdan avantajlıdır. İlin ekonomik hayatında üretimde bulunacak, alanında formal bilgilerin yanında pratik ve uygulamalı eğitim görmüş vasıflı insangücü Çıraklık ve Meslek Eğitim Merkezi ile Eskişehir ekonomisine kazandırılmıştır ve kazandırılmaya da devam edecektir. Ayrıca, T.C. Devlet Bakanlığı, T.C. Turizm Bakanlığı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve T.C. Anadolu Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilen Turizm Eğitimi Beceri Kazandırma Programı ile de Turizm sektöründeki personel altyapı eksikliğinin giderilmesi amaçlanmış olup, bu alanda da başarılı sonuçlar alınmaya başlanmıştır.

Halk Eğitim Merkezindeki çeşitli programlarda da açılan kurslar büyük eksikliği karşılamakta olup, burada yapılan çalışmalarla il ekonomisine katkıda bulunurken, kursiyerler edindikleri bilgi ve becerilerle kendilerine çalışma sahası bulabilmektedirler.

Ayrıca, Olgunlaşma ve Pratik Kız Sanat Okulu'da verdiği bilgi ve becerilerle aile bütçesine katkıda bulunmak isteyen genç kızlara ve ev hanımlarına yönelik programlarıyla da dolaylı olarak il ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

C. ÖĞRETİMDE PLANLAMA

Bölgesel gelişmede Eğitim ve Öğretim Modeli başlığı altında Eğitim Modelleri ve Öğretim Modelleri incelendikten sonra şimdi de Öğretimde Planlama üzerinde durulacaktır.

Ülkemizdeki Öğretimde Planlama'da Eğitim Planlaması ve Eğitim Yatırımları olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

1. Eğitim Planlaması

Türk toplumunun gelişmiş sanayi ülke topluluklarıyla bilgi, teknoloji, ekonomi vb. alanlarda yarışabilmesi için, her kademedeki eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılması, eğitim kurumlarındaki müfredat programlarının sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri sağlayıcı çağdaş ve uygar bilgileri de kapsayan günümüz şartlarına göre değiştirilebilecek olan eğitim planlamasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye, artık ekonomisi sırf tarım sektörüne dayalı ülkeler arasından çıkmış olup, ekonomisi daha çok sanayii ve hizmet sektörüne dayalı ülkeler arasında yerini almaya başlamıştır. Bunun için de öncelikle bu sektörlerdeki alt ve üstyapısal faaliyetler arasındaki karşılıklı etkileşimin sağlanması açısından eğitim-öğretim kurumlarında olduğu kadar işyerlerinde de işkoluna uygun eğitim planlamasının yapılması gereklidir denebilir.

Eskişehir Bölgesinin Ekonomisinde de sanayi ve hizmet sektörü tarım sektöründen daha fazla gelişme safhasında olduğu söylenebilir. Bu sektörlerin gelişmesinde de en önemli rolü oynayacak olan vasıflı insangücünün yetiştirilmesi amacıyla teknik ve mesleki bilgilerin ağırlıklı olduğu eğitim planlarının uygulandığı teknik ve meslek liselerinin kurulması ve öğretime açılmasına özen gösterilmiştir.

Ayrıca, Anadolu Üniversitesince düzenlenen eğitim planlarının (Açıköğretim Fakültesi Ders Programları, Eğitim Önlisans Programı, Turizm Eğitimi Beceri Kazandırma Programı vb.) kitapların yanısıra görsel ve duysal kitlesel haberleşme araçları olan televizyon ve radyodan uygulanması sonucu Türkiye geneline ulaşabildiği için, topluma sosyal-kültürel ve ekonomik konularda (özellikle öğrenmeye istekli olanlar açısından) en son değişiklikleri içeren bilgilerin verilmesiyle başarılı sonuçlar alınabilmektedir.

Eğitim-Öğretim Kurumlarındaki eğitim planlarının bir amacı da insanların yeteneklerinin ortaya çıkarılarak bir şeyler yapması yaratması için teşvik edilerek başarıya ulaşmasına sağlamaktadır. Bunun için de sahip olduğu bilgi ve becerilerini taze ve canlı tutabilmek

için de edinilen bu bilgi ve becerilerin uygulama alanı bulması ve yinelenmesi gerekmektedir. Çünkü uygulama alanı bulamayan ve yinelenmeyen bilgi ve beceriler zamanla körelir ve yok olurlar.

Eğitim planlaması yapılırken gözönünde tutulması gereken en önemli noktalardan birisi de bölgenin ihtiyaç duyduğu meslek dallarında çalışacak insangücüne olan taleptir. Bu işgücünün de vasıflı ve verimli olabilmesi için de eğitim planlaması yapılırken, uygulanacak programlar bu alanlara daha fazla ağırlık verilerek, öğrencilerin de bu alanlara yönlendirilmesi gerekmektedir.

2. Eğitim Yatırımları

Eğitim yatırımlarının, fiziki sermayesinin yanısıra özellikle beşeri sosyal yatırım (insana yapılan yatırım) ve eğitim kurumlarının bulunduğu bölgeye sağladığı kazanları da kapsadığı görülmektedir.

Eğitim alanına yapılan yatırımların en önemli özelliği kısa vadeli dayanıksız tüketim malı olmayıp, uzun vadeli dayanıklı tüketim malı olmalarıdır. Fiziki sermaye kapsamına giren okul binası, araç-gereçler, donatım vb. eğitim yatırımları zamanla kullanıldıkça, yani tüketimde bulunuldukça bazılarının yıpranmalarına, bazılarının yok olmasına karşın, beşeri sosyal yatırım (insana yapılan yatırım) kapsamına giren insanlara çağdaş ve uygar bilgi verilmesi, teknolojik yeniliklerin tanıtılması vb. eğitim yatırımlarının da yıpranmanın veya yok olmanın tam tersine yinelenmekçe, kullanıldıkça daha canlı ve gündemde kalabilmesi sağlanmaktadır. Eğitim Kurumları gerek yetiştirdikleri öğrencilerin vasıtasıyla çevrelerine sağladıkları maddi ve manevi

kazançlar gerekse bünyelerinde düzenledikleri eğitici ve öğretici seminer, konferans, sempozyum, sinema, eğlence vb. etkinliklerle bulunduğu bölgeye maddi ve manevi kazanç sağlayabilmektedirler.

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı gibi eğitim yatırımları bir taraftan yatırım özelliği gösterirken diğer taraftan da tüketim özelliği gösterebilmektedir. Bu konuda Donoghue'nin verdiği bir örnek de konuya ışık tutabilmektedir (36). Bir kişinin arkadaşına mektup yazmak için kullandığı bir şişe mürekkep tüketim olurken, diğer bir kişinin kitap veya gazete makalesi yazmak için kullandığı bir şişe mürekkep, yazı için ödeme yapıldığından yatırım özelliği taşımaktadır.

İnsanlar gelecekte saygın bir mevkide görev alabilmek için geleceğine yatırım yapmak üzere, belki o anda diğer tüketim harcamalarını kısıtlayarak eğitime ayırdığı miktar daha fazla olacaktır.

Ülkemizde de ileride saygın bir meslek sahibi olmak isteyenler kaliteli bir eğitim-öğretim görmenin yanısıra kendisini günün şartlarının gerektirdiği koşulları yerine getirmek için kendisini yetiştirmesi gerekmektedir. (Örneğin; en az bir veya iki yabancı dil, güncel ekonomik-aktüel olayların izlenmesi vb.) bu da ancak diğer tüketim mallarına ayırdığı harcamalardan kısıntı yaparak ağırlığı eğitim yatırımlarına vermesiyle olacaktır. Diğer taraftan da meslek sahibi olduktan sonra elde edeceği gelir, daha sonraki yaşamını önemli ölçüde etkileyebilecektir.

Eğitim çok uzun süreli ve doyum noktası bulunmayan bir yatırım niteliği taşıdığından, eğitim yatırımları şu kadardır diye kesin bir

(36) Necdet SERİN, Eğitim Ekonomisi, A.Ü. Eğ.Fak.Ya.No: 77, B: 2, Ankara, 1979, s. 66.

yorum yapma olasılığı olmasa gerek. Ancak, eğitim için harcanan parasal değerler, öğretmen maaşları, okul giderleri (araç-gereç, donatım vb.) okul yapımı için harcanan parasal giderler vb. bulunabilir.

Ülkemizde de özellikle son yıllarda eğitim ve sağlık alanlarına daha çok önem verilmiş ve bu da bütçeden ayrılan ödenekle üst sıralarda yer almasını sağlamıştır.

Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü ve Anadolu Üniversitesi'nin 1985 ve 1990 yıllarının bütçeleri (Tablo 5 ve Tablo 6) incelendiğinde;

Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nün bütçe gelirlerinin; Bakanlık Yardımı (Genel Bütçe), Özel İdare Yardımı ve Diğer Yardımlardan oluştuğu, Giderlerinin ise; en büyük payıyla ilk orta ve lise derslik yapımı, lojman yapımı, büyük onarım ve yapım giderlerini kapsayan yatırımların, daha sonra sırasıyla Cari Harcamalar, Donatım Malzemeleri Alımı ve Kamulaştırma giderlerinden oluştuğu,

1985 yılının gelirleri giderleri ile eşitlenmiş olup, 1990 yılının henüz sona ermediğinden bütçe gelirlerinin giderlerinden fazlalık gösterdiği,

Anadolu Üniversitesinin bütçesindeki en büyük payı ise Cari Harcamalar almakta olup, Yatırımlar ikinci sırada, Transferler ise son sırada yer aldığı görülmektedir.

Anadolu Üniversitesinin 1990 yılı bütçesinde yatırımlara ayrılan 28.330 milyonun 17.000 milyonunun eğitim yatırımlarına ayrıldığıнын belirtilmesi de yararlı olacaktır.

Anadolu Üniversitesinin gerek öğrencilerden sağladıkları harçlar, gerekse şehir dışından gelerek öğrenimlerini Eskişehir'de sürdüren öğrencilerden ve gerekse Üniversitece düzenlenen sempozyum, konferan, panel, bilimsel ağırlıklı toplantılar, sergi, konser, sinema, tiyatro, folklor gösterileri, sportif karşılaşmaları gibi sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerinin yanısıra sağlık hizmetleriyle Eskişehir Ekonomisine canlılık kazandırmakta ve bu hizmetleriyle ilin sosyo-ekonomik düzeyinin yükselmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu nedenle toplum hayatında bu derece önemli rol oynayan eğitime yapılan yatırımların her geçen gün kalitatif ve kantitatif bakımdan arttırılması çalışmaları sürdürülmektedir. Bu çalışmaların sürdürülmesinde özel sektör ve vakıfların da devletin yanında yer alarak ve devlet yatırımlarına destek olduğunda daha başarılı sonuçlar alınabilmektedir.

Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü ve Anadolu Üniversitesinin de yer aldığı eğitim yatırımlarına genel olarak değinildikten sonra, şimdi de devlet yatırımları, özel yatırımlar ve diğer yatırımlar ayrı ayrı ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

TABLO 5
ESKİŞEHİR MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN
1985 - 1990 YILLARINA AİT GENEL BÜTÇE TABLOSU

	1985	1990
	GELİRLER (Bin)	GELİRLER (Milyon)
Bakanlık Yardımı (Genel Bütçe)	599.584	6.300
Özel İdare Yardımı	43.200	430
Diğer Yardımlar	145.000	350
TOPLAM	787.784	7.080
	GİDERLER	GİDERLER (Milyon)
Yatırımlar	517.073.100	4.150
Cari Harcamalar	182.639.200	2.100
Donatım Malzemeleri Alımı	68.678.400	360
Kamulaştırma Giderleri	19.393.300	---
TOPLAM	787.784.000	6.610

Kaynak: Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü

TABLO 6
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ'NİN
1985 - 1990 YILLARINA AİT BÜTÇE TABLOSU

	1 9 8 5 (Milyon)	1 9 9 0 (Milyon)
Cari Harcamalar	3.605	75.833
Yatırımlar	2.099	28.330
Transferler	931	3.344
TOPLAM	6.635	107.507

Kaynak : Anadolu Üniversitesi

a. Devlet Yatırımları

Gelişmiş sanayi ülkelerinde eğitim masraflarının hemen hemen yarısı veya yarısından daha fazlası öğrenciler tarafından karşılanmaktadır.

Ülkemizde ise cüz'i bir miktar öğrenci tarafından karşılanırken diğer büyük bölümü devlet tarafından karşılanmaktadır. Ülkemizin sahip olduğu nüfusta oldukça genç yapıya sahip olduğundan devlet eğitim yatırımlarında yetersiz kalabilmektedir. Bir taraftan okul binası yaptırırken diğer taraftan öğretmen açığı bulunan bölgeye öğretmen yetiştirmek, öğretmen atamak, araç-gereç eksiklerini gidermek oldukça güç çalışmalar gerektiğini ortaya çıkarıyor.

Eskişehir Bölgesinde de okul sayısının ve okuldaki şube sayısının yetersiz olması sınıfların kalabalık olmasına yol açarken öğretmen kadrosunun yetersizliği de bu sorunlara eklenince eğitim-öğretim kalitesinin yükselmesine engel teşkil etmektedir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir eğitim yatırımı ise Kamu Kurum ve Kuruluşlarındaki personelin meslekleriyle ilgili konulardaki değişen bilgi ve yöntemlerin uygulanmasını sağlayabilmek için yapılan yatırımlardır.

Ülkemizdeki kamu kurum ve kuruluşlarının çoğunda bilgisayar sistemine geçilmesinde Eskişehir Bölgesi de yerini almış olup, bu alandaki çalışmalar umut vericidir.

Eğitim alanına yapılan yatırımların tamamı devlet tarafından yerine getirilmesinin beklenmesi yerine özel sektörün ve diğer yatırımların arttırılması yönünde teşvik edici tedbirler alınarak ülke gelişmesinde yer almaları sağlanmalıdır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında da bu konuya yer verilmiş olup 821 inci maddesi şöyledir; "Özel kesimin okul açması ile vakıfların özel Üniversite kurmaları teşvik edilecek, eğitim metod ve teknolojilerinin geliştirilmesinde ve eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması desteklenecektir"(37).

b. Özel Yatırımlar

Türkiye gelişmekte olan sanayi ülkeleri arasında yerini almış olup, özel sektör de diğer yatırımlarda olduğu gibi eğitim yatırımlarında da yerini almaya başlamıştır.

Özel sektör tarafından yapılan özel eğitim kurumlarındaki (özel kreş ve ana okulları, özel okullar, özel dershaneler, özel yurtlar vb.) eğitim masraflarının çoğu öğrencileri tarafından karşılanmakta olduğundan bu eğitim kurumlarına da ancak sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocukları yararlanabilmektedirler.

Diğer taraftan ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynayan özel sektör de çalışan personelin gelişen teknolojiyi takip edebilmeleri için eğitim alanına yapılan yatırımlarda önemli miktarda parasal harcamaların yapılmasını gerektirmektedir.

Özel sektörler devamlı birbirleriyle yarış halindedirler. Gerek üretim, gerek teknoloji ve gerekse personel açısından. Özel sektör tecrübeli ve nitelikli işgücünü kaybetmemek için personelini maddi ve manevi yönden tatmin etmek ve kuruluşunun ekonomik hayatta sürekliliğini

(37) DPT, s. 294.

sağlamak için yapılan eğitim yatırımlarının gelecekte ihtiyaç duyulacak insangücünün yetiştirilmesine yönelik olması gereklidir.

Eskişehir Bölgesinde de özel sektörlerce yapılan eğitim yatırımlarında gelişmeler gözlenmektedir. Ertuğrulgazi Ortaokulu, Yakınoğu Özel Lisesi yanında, yabancı dil kursları, daktilografi kursları, sürücü kursları ile kreş ve ana okulları il genelinde ihtiyaç duyulan önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

c. Diğer Yatırımlar

Son yıllarda ülkemizde de devlet-vatandaş işbirliği ile gerçekleştirilen eğitim yatırımlarının eğitimdeki kalitenin yükseltilmesi ve iyileştirilmesinin yanısıra toplumun sosyo-ekonomik yapısının da iyileştirilmesine katkısı oldukça önemlidir.

Devlet-vatandaş işbirliği ile yapılan okul binaları, halk tarafından bağışlanan arsa veya gayrimenkuller, halk tarafından yapılan parasal yardımlar, kitap, araç-gereç vb.'nin toplum üzerindeki maddi ve manevi etkisi de küçümsenemeyecek derecededir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Kendi Okulunu Kendin Yap" sloganı Türkiye çapında olduğu gibi Eskişehir halkı tarafından da desteklenmektedir. Bu destekle devlet-vatandaş işbirliği sonucu il genelinde 16 adet ilkokul, 1 adet ilköğretim okulu, 6 adet ortaokul, 5 adet lise eğitim-öğretim hayatına kazandırılmış olup, öğrencilerin hizmetine sunulmuştur(38).

(38) Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü.

Diğer taraftan vakıf veya değişik dernekler tarafından yapılan eğitim yatırımları da ülkemizdeki eğitim-öğretim sisteminde olumlu gelişmeler gösterirken sosyal ve kültürel gelişmelerin de görüldüğü gözlenmektedir.

IV. ESKİŞEHİR'İN EĞİTİM-ÖĞRETİM SORUNLARI VE ÇÖZÜMLERİ

Ülkemizdeki eğitim-öğretim programları merkezileştirilmiş milli bir eğitim idaresi ve kontrol sistemi tarafından planlandığı ve uygulandığı için sorunların da il merkezi çerçevesinde çözümlenmek yasal yöntemlerle mümkün olmamaktadır. Bu nedenle eğitimdeki sorunlar ve çözümler merkezi yönetim kurumuyla tesbit edilerek, çözümün de yine aynı yönetim kurumuyla yapılması mümkündür.

"Atatürk döneminde temelleri atılan milli eğitim politikası ve yapılan Üniversite reformunun meydana getirdiği yenilikçi ve dinamik öz, 1950'lerden sonra, zaman zaman yapılan çeşitli değişik müdahaleleriyle bozulmuş ve giderek, önce geleneksel eğitimin statik ve hantal bir modeli haline daha sonra da bir eğitim kargaşasına dönüştürmüştür"(39).

Ancak, konuya Eskişehir Bölgesi olarak bakıldığında, merkezi ve genel yönetimin Eskişehir'de yapılan eğitim-öğretim programlarında, yöremize yardımcı olması düşüncesiyle çevresel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Eskişehir; sanayii, ticaret ve tarım sektörünün yoğun olduğu bir merkez konumundadır ve bu sektörlerin eğitilmiş ve yetişmiş insangücüne olan ihtiyacı, bu yönde okullaşmanın gereğini ifade etmekle birlikte kaliteninde iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Özellikle

(39) Yılmaz BÜYÜKERŞEN- "Çağdaş Eğitim Sorunları Karşısında Çağdaş Bir Çözüm Olarak Açıköğretim", YÜKSEKÖĞRETİM BÜLTENİ, C.1, S.1, (Mart, 1986), s. 41.

sanayiide kaliteli ve vasıflı insangücü yetiştirilmesinde, tarımda bu sektöre öncülük edecek ara teknik işgücünün, ara elemanların yetiştirilmesi sektörlerin başarısı için önem arz etmektedir. Sektörlerin başarısı da Eskişehir Ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Bu nedenle bu konumdaki yapılacak okullaşmanın, yeni düzeyler yaratacak ve bu sektörlerle eğitilmiş insangücü yetiştirecek programlar çerçevesinde kurulmaya geliştirilmesi gerekmektedir. Artık, geleneksel eğitim sistemindeki çoğunluğu ezberciliğe dayanan ansiklopedik bilgilerin verildiği klasik eğitim sisteminin yerini uygulama, araştırmaya, incelemeye yönelik, pratik bilgilerin, çağdaş ve uygar teknolojik yeniliklere uygun modern eğitim sisteminin ağırlığını koymasının zamanının geldiği hatta geçtiği söylenebilir.

Eğitimde temel amacın yetiştirilmiş insangücünün yanında eğitim kurumundan mezun olan bireylerin meslekleriyle ilgili alanlarda istihdam edilmeleri de çok önemli bir amaçtır. Eğitim yatırımlarının amacına ulaşabilmesi için bunun uygulanabilmesi de gereklidir. Çünkü eğitim planlarının bölgenin dolayısıyla ülkenin gelişmesinde ihtiyaç duyulan vasıflı insangücünün yetiştirilmesine ağırlık verildiğine göre mezun olduktan sonra kendi meslekleriyle ilgili alanlarda istihdam edilmeleri de önem kazanmaktadır. Bu hem bireylerin kendileri açısından hem de ülke ekonomisi açısından daha başarılı sonuçlar verecektir. Çünkü, eğitim kurumunda edindiği bilgileri daha da geliştirerek, isteyerek çalışma ile mesleğiyle ilgisi bulunmayan, o konuda temeli olmayan bir alanda çalışma sonucunda başarı oranının da farklı olması doğaldır.

Bu arada bu konuyla ilgili diğerk bir konu da, lise öğreniminden sonra yüksek öğretim kurumlarına devam edebilmek için yapılan sınavla ilgilidir. Bu sınavlar sırasında öğrenciler ilk birkaç seçenekte gerçekten istedikleri programları yazarken daha sonraki seçenekler boşta kalmamak için, belki de yeteneklerine uygun olmayan programları yazabilmektedirler. Zaten çok kısa bir zaman sürecinde yapılan bu sınavda istedikleri programı kazananların yanısıra istemedikleri programı da kazanan adaylar belki boşta kalmamak belki de başka amaçlarla kayıt yaptırabilmekte ise de daha sonra ya devam etmemekte ya da devam edip mezun olduktan sonra değişik meslekleri seçebilmektedirler. Sonuçta da bu programlara ve öğrencilere yapılan eğitim yatırımları istaf edilmekte, amacına ulaşmamaktadır.

Bölgemizdeki sanayii, ticaret, tarım ve hizmet sektörlerinin yoğunluğu nisbetinde okullaşma sağlanarak bu okullaşmaya bu sektörlerin katkısı da sağlanmalıdır. Eğitim Kurumlarındaki formal eğitim gören öğrencilerin bu sektörlerde uygulama, staj yapmalarına imkan tanınarak mezun olduktan sonra istihdam edilmelerinin yanısıra özellikler Üniversite - Sanayii işbirliğinin geliştirilerek uygulanması yönündeki çalışmalara da ağırlık verilmelidir.

Bu işbirliği içersinde yaratılacak olan potansiyelin hizmete girmesi kısa bir sürede olabileceği gibi, öğrencilerin öğretim hayatında işle tanışması sağlanarak işbaşında yetiştirilmesini temin edecektir.

S O N U Ç

Bölgesel Ekonomik Gelişme, ekonomi-eğitim ikilisinin birbirlerinden karşılıklı etkileşimleri sonucunda sağlanabilmekte veya durağan kalabilmektedir.

Bir bölgenin sahip olduğu ekonomik yapı ve faaliyetlerinin başarılı sonuçlar verebilmesi için müteşebbislerin alanlarında eğitilmeleri, zamanı geldiğinde risklere atılmaları sözkonusudur. Bu risklere atılmadan önce de gerekli pazar (veya konuyla ilgili alan) araştırmasının, planlamasının ve yatırımlarının yapılması ve daha sonra elde edeceği kazancı tahmin edilebilmesi (tam olmasa bile yaklaşık bir değer) için belirli bir eğitim düzeyinden geçmesi gereklidir. Bu eğitim sadece eğitim kurumlarında verilen formal bilgilerle sağlanamadığı gibi doğrudan pratik olarak da sağlanamaz. Eğitim kurumlarında verilen formal bilgilerin yanısıra işbaşında uygulamalı eğitim-öğretim sonucu yapılan için hem kalitatif hem de kantitatif yönden olumlu sonuçlar verdiği görülür.

Ülkemizde Milli Eğitim Sistemi, Merkezi bir yapıya sahip olduğu için Türkiye'nin ve dolayısıyla Eskişehir'in ekonomik yapısını oluşturan küçük veya büyük işletmelerin tarım, sanayii, hizmetler ve ticari etkinlik alanlarında ihtiyaç duyduğu vasıflı insangücünün yetiştirilmesi için gerekli olan eğitim hizmeti saptanıp elde edilen bu sonuca göre eğitim-öğretim planlamasının yapılarak eğitim-öğretim yatırımları gerçekleştirilmelidir. Amaçlanan eğitim-öğretim hedefleri ve bu hedeflere ulaşmada kullanılan araçların secimi ve kullanımı belirleyen

yapılarda farklılıklar da görülebilmektedir. Farklılık gösteren bu yapılar ise toplumsal yapı, sosyo-ekonomik yapı, dinsel yapı vb. olarak sıralanabilir.

Günümüz insanı refah düzeyini arttırmak, sosyo-ekonomik açıdan daha üst seviyelere ulaşmak, içinde bulunduğu ortama ayak uydurabilmek, kendini kanıtlamak ve bu hedeflere kavuşabilmek için değişik düzeydeki eğitim-öğretim türlerine gereksinim duymaktadır. Bu eğitim-öğretim türleri de ilk öğretim, orta öğretim, lise-meslek ve teknik öğretim, yüksek öğretim, yaygın öğretim ve bu eğitim-öğretimleri destekleyici kurslar olarak belirtilebilir.

Ülkemizin gelişmesi ve kalkınması isteniyorsa, öncelikle bölgesel gelişme olanaklarının sağlanması için gerekli yasal düzenlemelerin, teşviklerin yapılması, alt ve üst yapısal eksiklerin hızla giderilmesi, enflasyon ve işsizlik oranlarının en düşük düzeye çekilmesi, milli gelirin adil dağılımı sağlanarak, milletlerin toplumsal ve ekonomik gelişmesinde en önemli rolü oynayan eğitim-öğretim temellerinin sağlam atılarak bu alandaki çalışmaların da 20.yüzyıl çağına uygun çağdaş ve uygar bilimsel tekniklere dayandırılması gerekmektedir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- ALPER, Yusuf ✓ : "Sosyal Refah Devleti ve Sosyal Güvenlik Harcamaları", İşveren Dergisi, C. XXVI, S. 4, Ankara, 1988.
- BAYRAKTAR, Kadir : "Çalışanların İşbaşında Eğitimi ve Monitörler", İktisat Gazetesi, 29(1433) 26 Şubat 1981.
- BASARAN, İbrahim Ethem : Eğitime Giriş, Ankara, 1987. ✓
- BÜYÜKERSEN, Yılmaz ✓ : "Çağdas Eğitim Sorunları Karsısında Çağdas Bir Çözüm Olarak Açıköğretim", Yükseköğretim Bülteni, C. 1, S. 1, Ankara, 1986.
- CALLAWAY, Archibald
(Çev. AKHUN, İlhan) : Eğitim Planlaması ve İssiz Gençler, Talim ve Terbiye D. Ya. 28, Eğt.Plan.İlk.Serisi. 9, İstanbul, 1974. ✓
- CELİKKANAT, Fikret : 50. Yılda Eskişehir, Özgür Yay. İnceleme Dizisi. 1, Eskişehir, 1973. ✓
- ÇÖMLEKÇİ, Neclâ : Türkiye'nin İktisadi Kalkınmasında Eğitimin Rolü, E.İ.T.İ.A. Ya.No: 85/45, Ankara, 1971. ✓
- CRAMER, John Francis -
BROWNE, G.STEPHENSON
(Çev. OĞUZKAN- A.Ferhan): Çağdas Eğitim, Milli Eğitim Sistemleri Üzerinde Mukayeseli Bir İnceleme, Öğr.Kit. 140, İstanbul, 1974. ✓
- CURLE, Adam
(Çev. ALKAN, Cevat) : Eğitim Planlamasında Danışmanın Rolü, Talim ve Terbiye D. Ya. 23, Eğt.Plan.İlk.Serisi. 8, Ankara, 1974. ✓

- DARROW, Ken
(Çev. YILDIRIM, Şevket) ✓ : "Kırsal Yerleşmeye Yönelik Fen Bilimleri Öğretimi, Verimlilik, C. 16, S. 4, Ankara, 1987.
- DİNLER, Zeynel : Bölgesel İktisat, Uludağ Üniv. Yay. Ya.No: 3-049-0133, B. 2, Bursa, 1986. ✓
- DİRİMTEKİN, Halil : Türkiye Ekonomisi, Eskişehir, 1989. ✓ ✓
- DİRİMTEKİN, Halil : Türkiye Ekonomisi, A.Ü. Ya. No: 119, AÖF Ya.No: 43, Eskişehir, 1990. ✓
- DURAN, Faik Sabri : Büyük Atlas, İstanbul, 1972.
- ERBESLER, Ayfer ✓ : "İşgücü Verimliliğini Etkileyen Demografik ve Ekonomik Faktörler", Verimlilik, C. 15, S. 4, Ankara, 1986.
- ERGÜN, İsmet : Türkiye'nin Ekonomik Kalkınmasında Ulaştırma Sektörü, H.Ü. İ.İ.B.F. Ya.No: 10, Ankara, 1985. ✓
- ERKAN, Hüsnü : Sosyo Ekonomik Bölgesel Gelişme Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım, D.E.Ü. Ya.No: 0906.87.Ar.005.038, İzmir, 1987. ✓
- ERKUL, İhsan : Araştırma Raporlarında Tertip ve Sekil Meselesi, ✓
İstanbul, 1983.
- ERSOY, Uğur ✓ : "Çağımızda Araştırma, Uygulama, Üniversite İlişkileri", Banka ve Ekonomik Yorumlar Aylık Dergi, S. 4, İstanbul, 1987.
- ERSOY, Uğur ✓ : "Türk Üniversite Sistemi ile İlgili Öneriler", Banka ve Ekonomik Yorumlar Aylık Dergi, S. 11, İstanbul, 1987.
- ERSOY, Uğur ✓ : "Endüstriyel Gelişmede Bilimsel Araştırmanın Rolü", Banka ve Ekonomik Yorumlar Aylık Dergi, S. 2, İstanbul, 1990.

- FİDAN, Nurettin -
ERDEN, Münire : Eğitim Bilimine Giriş, B. 2, Ankara, 1987. ✓
- GÜRİSOY, Bedri ✓: "Önemli Bazı Sosyo-Ekonomik Sorunlar ve Verimlilik, Verimlilik, C. 14. S. 1, Ankara 1985.
- HALLAK, J.
(Çev. ADEM, Mahmut) : Eğitimde Maliyet ve Harcamaları, Talim ve Terbiye D. Ya. 25, Eğt.Plan.İlk.Serisi. 6, Ankara, 1974. ✓
- HAN, Ergül : Kalkınmada Altyapı Yatırımları, E.İ.T.İ.A. Ya.No: 127/77, Eskişehir, 1975. ✓
- HARBİSON, F
(Çev. DOĞAN, Hıfzı) : Eğitim Planlaması ve İnsan Kaynağını Geliştirme, Talim ve Terbiye D.Ya. 20, Eğt.Plan.İlk.Serisi.2, Ankara, 1973. ✓
- HIZAL, Alişan ✓: "Eğitimde Teknolojik Kaynaklara (Araç -Gereçlere) Karşı Tutum", Eğitim ve Bilim, C. 12, S. 68, Ankara, 1988.
- HİÇ, Mükerrrem : Büyüme Teorileri ve Gelişen Ekonomiler, İ.Ü. Ya.No: 372, İkt.Fak.No: 2143, İstanbul, 1976. ✓
- HİÇ, Süreyya : Türkiye Ekonomisi, İstanbul, 1990. ✓
- HOSELİTZ, Bert F.
(Çev. ÇELİKKAN, E.Talu) : Ekonomik Kalkınmanın Sosyolojik Yönleri, Günümüzün Meseleleri Serisi: 2, Ankara, 1970. ✓
- İŞİK, Cahit -
SANLIER, Kenan : Sosyo-Ekonomik Gelişmede Eskişehir Nereden Nereye?, Esk.Tic.Od.Ya.No: 2, Eskişehir, 1988. ✓
- İLKİN, Akın : Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İ.Ü. Ya.No:3487, İst.Fak.Ya.No: 193, İşlt.İkt.Ens.Ya.No: 92, İstanbul, 1988. ✓

- İSBİR, Eyüp G. : "Ekonomik Kalkınma ve Şehirleşme İlişkisi", ✓
İktisat Gazetesi, 28(3182), 28.2.1980.
- KARADENİZ, Harun : Eğitim Üretim İçindir, Gözlem Yay. B.3, ✓
İstanbul, 1976.
- KAVAK, Yüksel : Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Yükseköğretim
Kurumlarının Çevreye Dönük Faaliyetleri, TOBB ✓
Ya.No: Genel. 157; Ar-Ge. 67, Ankara, 1990.
- KAYA, Yahya Kemal : Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama, ✓
Türkiye ve Ortadoğu Amme İd. Ens. Ya.No: 208, B.2,
Ankara, 1984.
- KAYA, Yahya Kemal : İnsan Yetiştirme Düzenimiz Politika/Eğitim/ ✓
Kalkınma, B. 3, Ankara, 1981.
- KELEŞ, Ruşen : Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, A.Ü. SBF. ✓
Ya.No: 332, Ankara, 1972.
- KURTKAN, Amiran : Sosyolojik Açından Eğitim Yolu İle Kalkınmanın ✓
Esasları, İ.Ü. Ya.No: 1742, İkt.Fak.No: 312,
İstanbul, 1972.
- MANİSALI, Erol : Gelişme Ekonomisi, İst.Üniv.Yay.No: 2042, ✓
İktisat F.354, İstanbul, 1975.
- MORTAN, Kenan : Eskişehir Sanayi Dünyü.Bugünü.Yarını..., Esk.San. ✓
Od.Ya.No: 24, Ankara, 1988.
- MIHÇIOĞLU, Cemal : Eğitimde Yörelerearası Dengesizlik, A.Ü. SBF, ✓
Ya.No: 439, Ankara, 1980.
- OĞUZKAN, Ferhan : Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, ✓
Yöntem ve Teknikler), Ankara, 1987.
- ÖZGÜ, Tahir : Eğitim Bilimleri Eğitim Ekonomisi, A.Ü. Ya. ✓
No: 184, AÖF Ya.No: 85, Eskişehir, 1988.
- ÖZYURT, Hasan : "İktisadi Planlamaya Konu Olan Bölge Tanımı ✓
Çeşitli Bölge Ayırımı ve Alt Bölge Yaklaşımı",
Karadeniz Üniv. İ.İ.B.F. C. 1, S.1, ? , 1984.

- PİRİMOĞLU, Baki : Türkiye'de Nüfus Artışının Ekonomik Gelişmeye Tesirleri, Erz.Atatürk Üniv. Ya.No: 410, İşlt.Fak.Ya.No: 54, Arş.No: 39, Erzurum, 1975. ✓
- SAVAŞ, Vural : Kalkınma Ekonomisi, B. 3, İstanbul, 1982. ✓
- SERİN, Necdet : Eğitim Ekonomisi, A.Ü. Eğt.Fak.Ya.No: 77, Ankara, 1979. ✓
- SEZGİN, İlhan : "Mesleki Teknik Eğitim ve Kalite", Ank.San. Od.Der. S.86, Ankara, 1987. ✓
- ŞENSES, Fikret : "Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de Verimlilik - Kalkınma Sorunları ile Çözüm Önerileri", Verimlilik, C. 16, S. 1, Ankara, 1987. ✓
- (Çev. SIDAL, Cavit) : Mesleki Eğitim, ABD Eğitimi İnceleme Milli Cemiyetinin Altmış-Dördüncü Yıllığı, Mesleki ve Teknik Öğr.Kit. 28, Ankara, 1971. ✓
- TAN, E. Mine : Kadın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi, T.İş Bankası Kültür Yay. Gen.Ya.No: 204, Sos. ve Fel.Eserler Dizisi. 20, Ankara, 1979. ✓
- TANERİ, Ergun : Bölge Planlama, Yıldız Üniv. Ya. 186, İstanbul, 1986. ✓
- TAYMAZ, Haydar : "Teknisyen Yetistirmede Teknik Lisenin Rolü" Ank.San.Od.Der. S. 86, Ankara, 1987. ✓
- TEZCAN, Mahmut : Eğitim Sosyolojisi, B. 5, Ankara, 1988. ✓
- TUNCER, Baran : Gelecekte Türkiye Nüfusu ve Ekonomisi, Türkiye Kalkınma Vakfı Yay. Ankara, 1977. ✓
- TUNCER, Yalçın : Bölgelerarası Benzesme ve Türkiye: 1963-1973, ODTÜ, A.İ.İ.F. Ya.No: 32, Ankara, 1978. ✓
- TÜRKDOĞAN, Orhan : Toplum Kalkınması, B. 2, İstanbul, 1977. ✓

VAİZEY, J.-CHESSWAS, J.D.:

(Çev. SERİN, Necdet) : Eğitim Planlarının Maliyetinin Hesaplanması,
Talim ve Terbiye D.Ya. 22, Eğt. Plan. İlk.
Serisi 4, Ankara, 1974. ✓

WOODHALL, Maureen

(Çev. SERİN, Necdet) : Eğitim Planlamasında Maliyet-Fayda Analizi,
Talim ve Terbiye D.Ya. 24, Eğt. Plan. İlk.
Serisi 5, Ankara, 1974. ✓

YAZGAN, Turan

: Şehirleşme Açısından Türkiye'de İşgücünün
Demografik ve Sosyo-Ekonomik Binyesi, İ.Ü.
Ya.No. 1310, İkt.Fak.No: 219, İkt. ve
İçtimaiyat Ens.No: 46, İstanbul, 1968. ✓

YILMAZ, Bahri

: Ekonomik Yapı ve Büyüme, H.İ. İ.İ.B.F. Ya.
No: 5, Ankara, 1984. ✓ 3

: Atlaslı Büyük Coğrafya Ansiklopedisi, Bulvar
Gazetesi, İstanbul, 1984. ✓

: Ekonomik Gelişmeyi Hızlandıran Etken Olarak
Eğitim, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans
Heyeti, Beşinci Konf. İstanbul, 1967.

: Eskişehir, Eskişehir Valiliği Yay. Eskişehir,
1989.

: Eskişehir İl Yıllığı, Ankara, 1967.

: İktisadi Rapor 1990, TOBB Ya.No: Genel. 165,
Ar-Ge. 73, Ankara, 1990.

: Sosyal ve Ekonomik Yönüyle Eskişehir, Esk.Tic.
Od., Eskişehir, 1973.

: T.C. Anayasası, İstanbul, 1982.

: "Türkiye'de Demografik Yapı ve İşgücü Piyasası",
Araştırma, İşveren Dergisi, C. XXVIII, S. 5,
Ankara, 1990.

- : Türkiye İstatistik Yıllığı 1989-
T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü,
Ankara, 1990.
- : Yurt Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul, 1987.
- : 1989-1990 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, ÖSYM Ya.No. 1990-3, Ankara, 1990.
- : VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994,
D.P.T. Ya.No: 2174, Ankara, 1989.
- : VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas
Komisyonu Raporu, Yatırımları Teşvik Politikaları,
Ankara, 1989.
- : VI. 5 Yıllık Plana Doğru Kalkınan Eskişehir,
Eskişehir Valiliği, Eskişehir, 1989.
-